

GLEB DRĂGAN

DEPORTAȚII

— TRAGEDII BASARABENE —

Coperta de ADRIAN AVRAM

GLEB DRĂGAN

DEPORTAȚII

-TRAGEDII BASARABENE-

EDITURA ALBATROS

BUCUREȘTI ● 1992

Fetiței mele scumpe,
MONICA-ALEXANDRA,
căreia i-am spus că scriu
această carte înainte ca
ea să ne părăsească.

Animus meminisse horret

(Sufletul meu se cutremură
cînd îmi aduc
aminte.)

Vergiliu — ENEIDA,
cartea a II-a, versul 12

CUVÎNT ÎNAINTE

Am scris această carte între anii 1986—1989 și în această perioadă am trimis-o, în patru etape, în U.S.A., cu intenția să fie publicată; ca să se cunoască adevărul despre soarta basarabenilor și a bucovinenilor sub regimul lui Stalin. Și în speranța că ea va contribui ca cele întâmplate să nu se mai repete. După revoluție, am decis s-o public în țara noastră.

Faptele relatate în carte sînt reale; după cum sînt reale, cu unele excepții, numele personajelor.

Am cules mărturii de la cei ce-au trăit evenimentele descrise sau le cunoșteau de la cei apropiați lor. Poate că timpul a făcut ca unele evenimente să se estompeze, dar acest lucru nu este semnificativ, deoarece toți cei ce-au trăit acele vremuri, au suferit mult prea mult ca să nu-și amintească de fiecare amănunt.

Mulțumesc pe această cale criticului literar Z. Ornea care a avut bunăvoința să citească manuscrisul și care mi-a făcut o serie de sugestii utile. Țin, de asemenea, să-i mulțumesc doamnei Doina Mandaș, redactor la editura „ALBATROS“, ale cărei sfaturi și observații mi-au fost de un real folos.

G. D.

28 iunie 1940. Dimineăta. O dimineată senină, cu cer gri-albastru: un aer uscat, ușor încărcat cu praf. Cum sînt de altfel, multe dimineți, vara, în Basarabia și în Bucovina. Și totuși ce zi neobișnuită! Zi de care basarabenii și bucovinenii își vor aduce aminte cu imensă durere... Și mai ales cu o groază teribilă...

La 26 iunie 1940, guvernul U.R.S.S. a trimis guvernului României o primă notă în care, între altele, s-a cerut să se „înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia“ și să se „transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei“.

Nota guvernului român remisă pe data de 27 iunie n-a fost acceptată și, prin a doua notă, din 28 iunie, guvernul U.R.S.S. a dat ultimatum guvernului regal al României, ca, începînd de la data de 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei și al Bucovinei de Nord.

În dimineăta zilei de 28 iunie, trupele sovietice au intrat în Basarabia și în Bucovina de Nord. Și o dată cu acestea, a început o perioadă de lipsuri materiale, de umilințe și de mari suferințe. După o viață liniștită, îmbelșugată, căci aceste locuri au fost totdeauna bogate — populația lor a fost pe neașteptate, aruncată în vîltoarea unui uragan, care distrugea tot ce fusese bun și frumos în trecut. Dintr-o dată oamenii s-au văzut angrenați într-un sistem cu reguli noi de conviețuire, reguli bizare, neobișnuite, bazate pe minciună și pe teroare. Viața a devenit, brusc, plină de griji, de neconținută spaimă, pentru mulți sursă de mari tragedii... Fără să știe de ce...

CAPITOLUL 1

În dimineața zilei de 28 iunie, pe la ora 10, Teodor Lambu, profesor la unul din liceele de băieți din Chișinău, se întoarse pe neașteptate acasă. Vorbi cu soția sa Ana și apoi îi chemă în salon pe cei doi copii, Alexandru și Dana. Teodor îi privi adînc și le zise :

— V-am chemat să vă spun că am aflat că Basarabia a fost cedată Uniunii Sovietice... Chiar azi trupele ei or să intre în Chișinău. N-avem cum să plecăm de aici ; totul s-a hotărît sus, iar noi, oamenii de rînd, sîntem nevoiți să ne supunem deciziilor altora. Nu știu ce ne va oferi viitorul ! Nu ne rămîne decît să așteptăm și să vedem ce va fi... Am fost o familie unită. Acum trebuie să fim și mai legați unul de altul. Și să sperăm că nu va fi chiar atît de îngrozitor...

Alexandru era cuprins de o teamă aparte ; teama de necunoscut. Intuia, ca și părinții lui, că-i rămîne doar o speranță deșartă...

Teodor Lambu era profesor de istorie ; dar era pasionat și de filosofie. Timid, tăcut de felul lui, avea tăria să-și susțină calm și hotărît punctul de vedere. Meditativ, era total nepriceput în probleme practice, gospodărești...

Ana era educatoare la o grădiniță de copii. Avea un optimism robust, tăria să treacă peste greutăți. Setea ei neobișnuită de viață o făcea să nu dispere, niciodată.

Alexandru, mic de statură, slab, avea o față nu tocmai frumoasă, cu o privire prea serioasă pentru vîrsta lui. Făcuse un an de studenție la Politehnica din Timișoara cînd, la începutul sesiunii de examene din iunie, fuseseră trimiși, pe neașteptate, cu toții acasă. Și doar acum înțelesese de ce.

Dana, absolventă a clasei a VII-a a liceului de fete, era o fire veselă, sociabilă. Avea o voce frumoasă, îi plăcea să cînte, aducînd în casă veselie.

Părintele Gheorghe Fotescu din orașul Tighina de-abia își luase micul dejun când auzi ciocănituri puternice în ușă. Deschise și avu surpriza să-l vadă pe subprefectul județului. Subprefectul avea locuința în parohia sa, dar la biserică venea rar și atunci nu prea cata-dicea să uite la priot. Și uite, acum, pe neașteptate venise chiar la el acasă. Probabil că se întâmplase ceva important. Și într-adevăr, subprefectul cu o voce speriată, îi spuse :

Părinte, din moment în moment trebuie să vin rușii ; Basarabia va fi ocupată de armatele lui trimise să șterg și am venit să-mi dai certificatul de căsătorie. Te rog, grăbește-te !...

Fotescu își puse rasa și se duse cu el în biserică aflată aproape, și-i dădu certificatul cerut. Iar după plecarea subprefectului se puse în genunchi și se rugă din suflet lui Dumnezeu pentru biserică, pentru enoriașii lui, pentru familia sa. Căci credea în Dumnezeu cu toată ființa.

Ivan Col v, țăran bulgar din comuna Cerdâr-Lunga se întorsese mai devreme de pe câmp acasă, că să răstoare grădul. Cum intrase în curte, vecinul care era pe câmp, îi spuse că vin rușii. Colev nu dăduse prea mare atenție faptului... Avea gospodăria lui, una dintre cele mai bune din comună, pentru care muncise mult. Cât despre „stăpini“, nu prea avusese de-a face cu ei, căci își plătise la timp impozitele...

În dimineata aceea, părintele Ștefan era mulțumit, căci la petrecerea pe care o dăduse cu o seară mai înainte, doctorul Radionov, directorul spitalului, la care petreceră fuseseră invitate notabilități, înțelesese că este într-adevăr cineva aici, în micul orașel Comrat. Predicile lui, mai puțin ortodoxe, spuse cu o voce caldă, impresionau. Și de fapt popa Ștefan plăcea multora, mai ales femeilor, ei fiind văduv. Singura persoană de care îi era teamă era fata lui, de 18 ani, la care ținea nespus de mult.

De-abia luase o gustare bună, când în cameră năvăli înspăimântat Caică, primarul orașului.

— Părinte, ai auzit că Basarabia este luată de ruși, că trupele lor vor intra azi în oraș ? Ce ne facem, părinte ?

— Ce putem face ? zise preotul Ștefan știind că nici Dumnezeu nu mai avea cum să-i ajute acum. Putem pleca ? După cât îmi dau seama, nu. Hai, mai bine să bem din vinul ăsta bun și să nădăjduim că bunul Dumnezeu n-o să ne lase...

Petre Rusakov aflase printre ultimii că vin rușii. Nu știa nimic nici fratele său geamăn, Vasile. Și când te gândești că erau de cîtiva ani membri ai partidului comunist ! Din cauza asta fuseseră excluși de la cursurile Universității din Iași și avuseseră destule neplăceri. Dar șiau că partidul, pentru binele tuturor, în interesul cauzei, este obligat să procedeze într-un anumit fel. În sîrșit „cauza“ pentru care luptasera cu tot elanul tineretii lor învinsese !. Și, pe de altă parte, acum putea în sfîrșit să se însoare cu Noma, pe care o iubea atît de mult și de la care aștepta un copil. Noma era evreică...

Ida Moscovici se bucurase cînd auzise că vin sovieticii... Nu o dată se revoltase că i se spunea „jidancă“. Femeie voluntară, cu personalitate, nu se sfia să spună lucrurilor pe nume, fie că acest lucru plăcea sau nu.

Ida Moscovici avea pe o străduță a Chișinăului un mic magazin cu cosmetice, baticuri, ciorapi — și alte fleacuri. Muncea cu rîvnă pentru fetița ei, Rima, de 12 ani, pe care o adora. Bărbatul o lăsase pe Ida mai demult, dar ea nu-l prea regreta.

★

Eugenia Grosu stătea în pat cînd venise Matrona Bitir, ca de obicei, să-i aducă micul dejun. Nu se măritase cu toate că avea spre 40 de ani, și rămăsese în sinea ei un copil ; un copil cu sufletul curat, naiv. Îi credea pe toți buni și nu purta pică nimănui.

Matrona Bitir, de cum intrase, îi spusese :

— Domnișoara Eugenia, am aflat că vin rușii ! Cică pentru boieri nu va fi bine ! Ar trebui să plecați...

— Dar unde să plec ? Și cum ?

— Păi, n-aveți rude în București ? Și cu bani se rezolvă multe !

— Nu pot să plec, draga mea Matrona ! Și nu-mi pune asemenea probleme...

— Așteaptă-mă când Matrona Bitir o va veni să în-
tărită...

★

Maxim Uzun, de cum se sculase începuse să rezolve probleme de analiză matematică. Matematica era pasiunea lui...

Când spre prinz fiul preotului satului îi spusese că oarecând o bucurărie va fi ocupată de sovietici, primul gând fusesse că va trebui să-și întrerupă studiile. Nu putea concepe așa ceva...

★

Andrei Boldir fugi într-un suflet acasă. Locuiau lângă liceul de băieți Ștefan cel Mare, unde tatăl său, profesor de matematică, era director.

— Tată, strigase gîfîind Andrei, am văzut primii soldați sovietici ! Băieții mi-au spus că vin, însă nu-mi venea să-i cred. Dar i-am văzut cu ochii mei ! Ce facem, tată ?

— Crezi că putem pleca ? Ne convine sau nu, sintem obligați să rămînem aici. Dar n-au ce să ne facă ! N-am făcut nici un fel de politică, nu cred că i-am făcut cuiva vreun rău, n-am avere...

Domnul să ne aibă în pază !

Se liniștise și Andrei. El era student la Politehnica din București. Și ca și Alexandru, fusese trimis mai de vreme acasă.

•

Grișa Crucinski era prost dispus. O dată pentru că nu se putuse abține să nu bea și azi dimineată ; în al doilea rînd, pentru că fusese chemat cu o zi înainte de șeful serviciului, care-i atrăsese atenția că dacă mai continuă să bage în buzunar o parte din banii de taxă percepuți la piață, urma să fie dat afară din slujbă. Și atunci chiar că nu mai putea scăpa de gura nevastei, care nu-l scotea din „nenorocit“ și care veșnic îi dădea de exemplu pe bărbații prietenelor ei, mai bine aranjați și mai respectați. Toți niște burju, cărora cu plăcere el le-ar fi sucit gîtul ; și pe care îi ura...

Luino mîă un pahar de vin, se duse la piață. După ce lucu pînăre tarabe, rîndu banii și împărțind chitanțe, se pomeni cu un țaran cu care făcea mici gîndirii că-i șoptește la ureche : „Domnule Crucinski, știți că vin comuniștii ! În cel mult o oră, trupele sovietice or să fie în Chislovu ! S-a zis cu boierimea !“

Grîșa Crucinski nu putu să afle alteeva. Acum îi veniso și lui rîndul. Ce-o să mai ridă de toate notabilitățile orașului ! S-a dus cu umilința ! Și nu va avea nici un nece mila pentru ei ; ei prea mult stătuse în umbra lor și prea mult îi urîse...

★

Pe 28 iunie dimineata trupele sovietice intraseră în toate localitățile mai importante din Basarabia și din Bucovina de nord. Cu ajutorul trupelor aeropurtate asiguraseră paza granițelor, la Prut și în Bucovina. Trep-tat, treptat, grupuri mici de soldați și milițieni pătrunseră și în comunele mai mărunte.

CAPITOLUL 2

De cînd Teodor le spusese că vin sovieticii, în familia Lambu se înstăpînise neliniştea şi o apăsătoare aşteptare. Ce ştiau ei, oare, despre această ţară ; ce-i dincolo de Nistru ; ce viaţă îi aşteaptă ?

Pe la ora 13, Alexandru şi Dana ieşiseră în oraş îndreptîndu-se spre centru. Totul în aparenţă părea neschimbat. Acelaşi parc, nu tocmai bine îngrijit ; aceeaşi statuie a lui Ştefan cel Mare... Şi totuşi li se păruse că ceva era altfel. Pe străzi era lume extrem de puţină. Cei mai mulţi hotărîseră să stea acasă şi să aştepte ; era mai cuminte... În centru văzuseră camioane cu soldaţi. Stăteau smirună, uitîndu-se drept înainte, ca şi cum nu i-ar fi interesat nimic. Şi la colţuri de străzi erau postări soldaţilor cu arma la picior. Aveau o beretă neobişnuită pe cap, pusă uşor într-o parte ; bluza kaki, strînsă în talie cu o curea lată ; pantalonii bufanţi erau băgaţi în cizme scurte, nelustruite. Oamenii treceau uitîndu-se curios la ei, dar soldaţii nu le dădeau nici o atenţie ; şi dacă unul punea vreo întrebare unui soldat el răspundea scurt şi hotărît : „*guleai !, guleai !*“.*

Lui Alexandru şi Danei, văzînd feţele lor imobile, uniforma neobişnuită, comportarea lor bizară, insensibilă la tot ce era în jur — li se păruse că parcă sînt veniţi din altă lume.

Acasă povestiră ce văzuseră. Părinţii nu le puseră prea multe întrebări ; doar Teodor spusese : „timpul ne va lămurii care-i adevărata situaţie, pînă atunci să aşteptăm şi să nu ne pierdem cu firea !“

Mai apoi începuseră să sosească şi civilii. Veneau în serii, tot mai mulţi. Bărbaţii, destul de înalţi, mai mult slabi. Femeile, cele mai multe masive, chiar grase ; cel puţin în comparaţie cu româncele.

* — plimbă-te, plimbă-te.

Civiii îi uimiseră pe localnici și mai mult decât militarii. Mai ales cu îmbrăcămîntea lor urîță, demodată, și răsădătoasă. Bărbații purtau cămăși și pantaloni din pînză; în picioare teniși și chiar tirlici. Femeile purtau rochii de stambă cu un model vechi de 15—20 de ani; în picioare fără ciorapi, cu sandale urite, scîlciate.

Militarii și civilii fuseseră încartiruiți pe la casele mai arătoase ale localnicilor.

La familia Lambu venise cu repartiția un căpitan, Inocentii Mihailovici Dubinin: un om slab, cu trăsături delicate, tăcut. Se plimbaser prin cele 4 camere ale apartamentului și alesese sufrageria. Ana obiectă că este o cameră de trecere spre bucătărie și spre grupurile sanitare, dar el răspunsese simplu: „vom pune o perdea și se va forma un coridor”. Și așa și făcu. Cînd i se spusese că poate folosi și bucătăria, răspunsese: „mulțumesc, tot în camera asta voi aranja și bucătăria. Peste două săptămîni va veni și soția cu fetița.”

Într-adevăr, peste două săptămîni apăruse soția, Ira Grigorievna, o femeie simplă, ținînd de mîină o fetița de doi ani. Avea o față încruntată, veșni nemulțumită. Și de la început îi tratase pe cei din familia Lambu ca pe niște dușmani, numindu-i „burjui care au trăit din munca muncitorilor”. Era efectul îndoctrînării ideologice dar și al contrastului dintre mizeria pe care ea o îndurase toată viața ei și belșugul pe care-l vedea aici.

Eugeniei Grosu îi rechiziționaseră toată casa, cu mobilă și tot; ea trebuise să se mute în clădirea din fundul curții, care avea o cameră și o bucătărie și unde locuia Matrona Bitir.

Și așa, mulți moldoveni, mai ales intelectualii, se pomeniseră cu un militar sau cu o familie de sovietici în casa lor. Nu le făcea plăcere, dar nu puteau să-și arate pe față nemulțumirea; erau bucuroși că cel puțin nu fuseseră alungați definitiv...

★

Din primele zile toți banii din bănci fuseseră blocați de către organele sovietice și trecuți în contul statului. Toți cei care aveau bani depuși rămăseseră cu buzele umflate. De cerut acești bani nu îndrăznea nimeni, căci, treptat-treptat, frica îi cuprîndea pe toți.

•

Magazinele făcuseră, la început, afaceri bune. Căci sovieticii cumpărau în neştire, tot ce vedeau : haine, mâncare, veselă...

Cel mai mult îi impresionaseră alimentarele. După ce ani de zile nu văzuseră pe la ei decît magazine goale, ajunşi aici, cumpărau cantitaţi enorme de alimente ; tot ce le era refuzat la ei acasă. Spre uimirea localnicilor, cumpărau şi zeci de mosorele de ată, zeci de metri de panglici, vase de bucătărie... Tot aşa dăduseră năvală în magazinele de îmbracaminte, uluiţi de ce pot găsi. În schimb nu s'atînseseră de pălării şi de cravate, embleme ale „burgheziei“. Se petrecuseră şi scene nostime. Nişte rusoaice ieşiseră pe stradă în cămăşi de noapte de mătase sau de milaneză, crezînd că sînt rochii ; sau umblau caraghios, din neobişnuinţă, cu pantofi cu toc înalt. Dar ţineau cu orice preţ să fie elegante...

În nici două luni magazinele se goliseră ; se goliseră şi depozitele. Şi odată cu aceasta începuse şi arestarea negustorilor ; mai întîi a celor cu magazine mari. Toate magazinele trecuseră la stat, iar responsabilii erau sovietici. Dar nu prea aveau ce vinde, fiindcă din Uniunea Sovietică marfa nu prea sosea, iar cea adusă era foarte proastă.

*

Din primele zile posturile cheie fuseseră ocupate de către sovietici. Preşedintele Gorispolkoma (Goriţkoi ispolnitelnii komitet — Comitetul executiv orăşenesc) şi întregul birou al acestui comitet erau sovietici ; ca şi primarii şi locuitorii acestora din comune sau directorii şi directorii adjuncţi din şcoli, licee, spitale, bănci etc. În oraşe şi în comune apăruseră unităţi ale militiei ; miliţienii erau mult mai numeroşi şi mult mai duri ca foştii poliţişti şi jandarmi. Se creaseră şi organe noi, comitete de partid, iar clădirile cele mai arătoase din diferite localităţi li se dăduseră lor. Circulau veşti că aceştia erau adevăraţii stăpîni, ca şi securitatea, care din primele săptămîni băgase spaima în toţi localnicii.

■

Una din primele griji ale noii stăpîniri era să cîştige de partea sa populaţia locală ; şi, mai ales, s-o stăpînească şi s-o încadreze definitiv în sistemul sovietic. Iar metodele aplicate în acest scop erau bine cunoscute : propaganda şi constrîngerea.

Pentru atragerea populației începuseră să fie organizate, în orașe și sate, manifestații, urmate de cîntece și dansuri.

Căutaseră să atragă și tineretul. Tinerilor le oferiseră distracții. Aproape seară de seară aveau loc, în parcul orașului, așa zisele adunări prietenești. Veneau cîțiva tineri sovietici cu o armonica și o ghitară sau balalaidă și cîntau cîntece care demăntau întrucîtva cu cîntecele militare, dar erau antrenante. Și, sub lumina ștearsă a cîtorva becuri, dansau, se îmbrățișau. Era o adevărată descătușare a simțurilor. Tinerii, perechi, perechi, stăteau lipiți, sărutîndu-se.

★

Transformări fundamentale apăruseră și în sate. Încă din primele zile se instalase obligatoriu colectivizarea. În fiecare sat fuseseră chemați țăranii, ca să fie lămurii de avantajele colectivizării, iar împotriva celor ce nu înțelegeau să renunțe la pămîntul lor, se luaseră măsuri drastice. Cei mai mulți chiaburi (kulaci) fuseseră arestați. Introducerea forțată a colectivizării, care constituia un sistem total diferit de cel cu care erau oamenii obișnuiți, dezorganizase complet agricultura. Țăranii nu erau tentați să lucreze și unii dintre ei, văzînd că li se ia rodul muncii, furau noaptea grîul de pe ogorul lor și, după ce-l treierau pe ascuns, îl îngropau în pămînt. Dar cei mai mulți fuseseră descoperiți și bătuți; alții, mai recalcitranți, fuseseră chiar arestați.

■

O măsură de „liberalizare” trimbițată de către organele sovietice și aplicată încă din primele săptămîni fusese deschiderea închisorilor. Fuseseră eliberați toți cei ce erau membri sau simpatizanți ai partidului comunist, dar aceștia erau foarte puțini. Dar totodată fuseseră eliberați și cei închiși pentru delictе și chiar cei ce făptuiseră crime. Rămăseseră doar cei care făcuseră politică legionară.

Celor mai mulți dintre cei eliberați li se propusese să devină informatori. Ca o dovadă a recunoștinței că fuseseră eliberați și apoi, pentru ei era un mijloc de existență... Și unii din cei eliberați se învoiseră... La fel procedaseră sovieticii cu unii dintre foștii politicieni sau cu cei ce avuseseră o situație materială mai bună în trecut, dîndu-li-se de înțeles că au de ales între a fi in-

formatori și a fi deportați. Unii cedaseră fără să bănuiască faptul că după ce rușii se vor fi servit de ei aveau să-i închidă sau sa-i trimită în Siberia.

★

Biserica nu fusese atacată chiar de la început. Își dădeau seama că o credință înrădăcinată de secole în sufletul oamenilor nu poate fi eliminată într-o zi. Știau totodată că va veni și rindul bisericilor să fie desființate. **Și, treptat, treptat, luaseră măsuri.**

Prima a fost blocarea fondurilor bisericești depuse la bancă. Apoi instituirea unor taxe. Luaseră registrele bisericilor și în funcție de venituri stabiliseră taxa... Situația unor biserici devenise tot mai grea, unele fuseseră închise... Dar rămăseseră totuși biserici care, de bine de rău, reușiseră să supraviețuiască fiindcă oamenii oarșini nu voiau să renunțe la credința lor; organele sovietice nu le dădeau prea mare atenție...

★

Transformări mari interveniseră în învățământ, ceea ce era de așteptat.

Directorii, directorii adjuncți, fuseseră înlocuiți cu cadre didactice venite din Uniunea Sovietică. Unii profesori și învățători fuseseră înlăturați; înspăimîntați, se întrebau — fără sa priceapă — cu ce greșiseră oare?

Programa analitică era mai puțin încărcată; se redusese mult orele obiectelor de cultură generală considerându-se, probabil, că sînt suficiente cunoștințele de marxism-leninism. Durata învățămîntului mediu devenise de 10 ani (destiletka), iar elevii care terminaseră clasa a VII-a de liceu (11clase) puteau să se prezinte la examenul de admitere al noii universități din Chișinău, cu facultatea de limba rusă și de marxism-leninism. Se înființase și un institut agronomic.

Cu puține excepții, limba de predare în școlile primare, liceu, la Universitate și la Institutul agronomic, era rusă.

În școli, în instituții, în întreprinderi apăruseră portretele învățătorilor marxism-leninismului și în primul rînd ale tătucului Stalin; steaguri și multe lozinci.

CAPITOLUL 3

Pentru Alexandru această perioadă era, din punct de vedere intelectual, de confuzie și de resemnare.

La început se întâlnea cu câțiva prieteni; erau cu toții nerăbdători să vadă ce-i așteaptă. Dar, după puțin timp, începuseră să se întâlnească tot mai rar, căci aveau din ce în ce mai puțin de vorbit: totul era prea bizar, neobișnuit și mai ales sumbru. Și apoi fiecare simțea că mai bine să vorbească mai puțin; era mai sănătos.

Același sentiment de neliniște și de renunțare simțeau Andrei Boldir și Maxim Uzun. Doar Valeriu Grecu (numit și Grecu, fiindcă bunicu-său se numea Grecu), în schimb, se distra de minune. Băiat înalt, frumos, plin de vervă, mare dansator, avea mare succes la fete și căuta să profite din plin; și profita. Căci în Chișinău erau destule fete înnebunite după el.

Fusesse timp de un an de zile coleg de an cu Andrei Boldir la Politehnica din București; colegi buni, fără să fie prieteni apropiați.

Pe la începutul lunii septembrie, la Casa Komsomolului apăruse un anunț că la 20 septembrie va sosi la Chișinău o comisie de cadre didactice, pe diferite domenii, pentru a selecta tineri care să urmeze cursurile la unele institute de învățămînt superior din Odessa. Odessa, cu toate că aparținea R.S.S. Ucraina*, era orașul universitar cel mai apropiat de Chișinău.

La 20 septembrie sosiră, într-adevăr, profesori pentru trei comisii: de învățămînt superior tehnic, medical și științe economice.

* — Ucrainei i-au fost repartizate trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail, Cetatea-Albă), iar o parte din nordul Basarabiei, R.S.S. Bielorusă, împărțirea Basarabiei s-a făcut din considerente evident politice.

Alexandru Lambu, Maxim Uzun, Andrei Beldir și Valeriu Gracov, ca și alți tineri, se înscriseseră să urmeze cursurile de la Institutul de Construcții Navale, menționat în nota informativă ca fiind singurul tehnic.

Înscrierea se făcea cu anexarea situației școlare și a unei autobiografii. Pentru prima dată completaseră și ei această autobiografie, despre care auziseră de la părinții lor. Era o „inovație“ introdusă de sovietici și despre urmările ei, uneori deosebit de grave, nu bănuiseră nimic.

La 22 septembrie, cei înscriși se prezentaseră în fața comisiei de profil tehnic, comisia formată din Iuri Lvovici Levinștein și tov. Lisocikin, un fel de politruc al institutului.

Peste două zile se afișase lista celor admiși. Din cei 24 de tineri înscriși fuseseră admiși doar 10, între care și Alexandru, Andrei, Maxim și Valeriu. Se vedea ușor ca două elemente influențaseră alegerea candidaților admiși: situația socială a părinților și situația școlară bună.

Pe data de 10 octombrie, studenții pleacă la Odessa

■

Basarabeni și bucovinenii primiseră venirea sovieticilor cu tristețe și cu resemnare; și cu speranța că dacă situația nu va fi tot atât de bună ca pînă atunci, nu va fi totuși prea rău... că vor continua să trăiască, ei și opoziții lor, în aceste ținuturi, unde trăiseră părinții lor.

Dar această speranță începuse să se risipească o dată cu primele arestări; vîrfurile politice din vechiul regim, magistrați, polițiști, chiar și fuseseră ridicați fără nici o explicație și fără judecată ca să fie duși Dumnezeu știe unde...

Treptat, treptat, situația continuase să se deterioreze și să se dezorganizeze: în circulația mărfurilor, în agricultură, în transporturi. Alimentoarele se găseau din ce în ce mai greu și cu suprapreț. Relațiile dintre oameni se schimbaseră, vechile prietenii în bună parte se destrămaseră... Oamenii aveau tot mai puțină încredere în cei din jurul lor; lumea devenise suspicioasă. Frica începuse să-i cuprindă pe toți. O teamă neliniștitoare, apăsătoare, care înăbușea orice veselie, orice inițiativă; teama de a avea soarta celor arestați. Oamenii lucrau ca niște roboți;

lucrau și tăceau. Și chiar acasă unii se fereau să vorbească în fața copiilor. Nemcrederea pătrunsese și în familie.

Cam la o lună de zile după venirea sovieticilor, începuse întocmirea „dosarului“ pentru fiecare salariat. Dosarul căpăta o importanță hotărâtoare pentru destinul oamenilor. Era asemenea unei amprente digitale care identifică un criminal; numai că dosarul arăta cine ar putea fi un „dușman al poporului“...

Alexandru, Andrei, Valeriu și cu Maxim nimeriră același vagon. Misterul ce le învăluia viitorul îi unise; drumul spre Odessa se împrieteniseră. Trenul ajunsese la 11 dimineața, înaintînd cu viteză redusă spre gara situată în centrul orașului. Tinerii se uitau curioși pe geam să vadă orașul, numai Maxim prefera să citească. Orașul nu le spunea nimic deosebit; cel puțin momentan. Îi surprinsese faptul că pe străzi era lume puțină. În sfîrșit, ajunseseră în gară. Pe cei veniți pentru Institutul de Construcții Navale îi așteptau Levinstein, Lisociuk și un tînar care se prezentase cu numele de Inochenko Kirilenko, secretarul komsomolului facultății de Mecanică.

Urcînd cu toții într-un tramvai cam hodorogit, dar curat, ajunseră la institut. Clădirea institutului — destul de modestă. Miros de dezinfectant. În mijlocul holului — un panou încadrat de steaguri roșii; era panoul de onoare, unde erau prezentați studenții fruntași! Deasupra panoului — fotografiile celor patru dascăli ai comunei. Valeriu ținuse să zică încet, românește, „cu numele de cei patru apostoli; aici sînt tot patru, numai că sînt numiți altfel !...“

După ce se duseseră la decan, care le spusese cîteva cuvinte banale, ce semăna uimitor cu sloganurile cu care sovieticii împînziseră pereții și gardurile orașelor și coridoarelor din Basarabia și Bucovina, tinerii fuseseră conștienți și apoi la secretariatul facultății. Secretara-șefă — o femeie grasă, cu o privire severă — le întocmise legitimații de student și le dăduse cartele de masă. Totodată le ceruse ca în trei zile să aducă autobiografia, arătîndu-le cam ce trebuia să cuprindă ea.

Însoțiți de cîteva studenți ajunseră, în sfîrșit, la cămin, o clădire veche, nezugrăvită de mult timp, cu parter și două etaje. Cîteva fete le dăduseră flori. Tot atunci aflaseră că în cămin locuiau și băieții și fetele, dar la

soaje diferite. Unul dintre studenți, care se prezentase drept președintele comitetului de cămin, le spusese că vor fi grupați câte doi în camere de patru persoane, sub motiv că doar în acestea erau locuri libere. În realitate, bășararii nu trebuiau să stea laolaltă într-o cameră. Alexandru și Andrei se înțeleaseră să fie împreună, iar Valeriu cu Maxim.

Camera lui Alexandru și Andrei era la parter, în fundul coridorului. În cameră îi așteptau doi studenți, colegii de cămin. Unul, mic de statură, cu față roșie și ochelari de miop, se prezentase: Misa Lvovici Spivakov. Celălalt, înalt, cu o frunte lată, se numea Valentin (Valeriu cum i se spunea) Gheorghievici Filipenko.

Alexandru și Andrei oarbecii singurari, începuseră să aranjeze lucrurile, fără să scoată un cuvânt. Se așteptau stingheriți și studenții sovietici, care ieșiseră din cameră.

— Bine și singuri, Alexandru îi spusese colegului.

— Cam propădială cameră! Mă miram dacă este bine c-am intrat în hora asta...

— Și ce te dam astăzi? Tăiam frunza la ciini? Bine, am făcut-o împreună, răspunse Andrei.

În singurătatea lor de aici simțeau nevoia să se sprijine unul pe altul...

La la 6, după ce băntuse la ușă, intră o fată. Brunetă, cu o față triumfătoare, avea urme de vărsat care o urmeau. Doar ochii căprui, calzi, erau frumoși.

— Sînt Natașa Ermakova și sînt secretara cu probleme organizatorice ale komsomolului Facultății de mecanică. Am venit să vă cunosc și să vă urez bun venit. Dacă aveți vreo problemă școlară sau de altă natură, vă rog să vă adresați la mine. Mă găsiți în camera 311. Știți că trebuie să vă faceți autobiografia!

— Da, zise Andrei.

— Vă doresc să vă simțiți bine la noi! Și cu un zîmbet ce-i luminase o clipă fața, tinăra ieșise afară...

Alexandru era amețit și dezorientat de atîtea evenimente din timpul zilei. Se simțea într-o lume străină, total diferită de cea în care trăise pînă atunci. O lume în care oamenii se purtau altfel și unde se simțea izolat. Căuta să se adapteze, era atent la tot ce face și la tot ce spune. Îl stăpînea teama de a nu greși cu ceva, deoarece își dădea seama că aici n-aveai voie să greșești. Și se întreba dacă va avea suficientă tărie de caracter pentru

a putea trăi în această lume atât de neobișnuită și totodată atât de dură.

A doua zi se duseră la institut. La orele 7 și 30 intraseră în sală. Totul părea modest, sărăcăcios, dar curat; și în sală același miros de dezinfectant pe care-l simțiseră în gară, la cămin. Pe peretele de lângă catedră, fotografia „tătucului“.

Numărul fetelor era destul de mare : cam 40. Cu rochiile simple, de culoare mai mult închisă, lipsite de gust; pantofi grosolani, ciorapi groși, de bumbac. Băieții erau îmbrăcați și mai sărăcăcios : cu haine proaste, urme. Unii purtau „pufoaie“ sau haine semimilitare.

Valeriu elegant, svelt, se uitase în sală și adresându-se colegilor lui basarabeni, spusese :

Ce păcat ca nu-i aici și un creator de modă parizian că avea de unde să se inspire ; asta mai zic și eu mod !

Basarabeni fuseseră împărțiți astfel încît la o grupă să fie incluși doi-trei inși ; să nu fie prea mulți într-o grupă, ca să fie izolați. Alexandru și Andrei fuseseră repartizați la aceeași grupă, după cum Valeriu și Maxim căzuseră împreună, la o altă grupă.

După masă, Alexandru rămăsese singur în cameră. Andrei plecase la ceilalți colegi basarabeni, iar Misa și Valeriu erau la biblioteca institutului ; ei fiind într-un an mai mare aveau de lucrat la un proiect. La ora 5 auzise o bătaie la ușă și, după ce spusese „intră“, Alexandru o deschise din nou pe Natașa Ermakova. Primul său gînd fusese „ce naiba caută asta tocmai acum, cînd sînt singur în cameră ?“ Natașa, calmă, se așeză pe patul lui Valeriu și zise direct :

— Să mă iertați c-am venit, dar voiam să vă întreb dacă ați făcut autobiografia.

— Da, am scris-o.

— Aș dori s-o citesc.

Surprins, Alexandru se duse la noptiera lui și o scoase din sertar.

— Să nu mai țineți actele de acest gen în sertar. Oricine poate să le vadă ; acestea sînt lucruri strict personale !

Alexandru nu răspunse, dar gîndi : „la ce dracu se amestecă ea în treburile mele personale ?“

Natașa îi citi atent autobiografia și apoi, în fața lui, o rupse :

— În biografia dumneavoastră sint afirmații care nu s-au fi trebuit să fie scrise ! De ce ați menționat că părintii au avut un hectar de vie și că tata a fost înscris, o perioadă de timp, într-un partid burghez, chiar dacă n-a activat în nici un fel ? Aceste lucruri nu se cunosc aici și mai ales nu trebuie cunoscute. Este mai bine așa... Să știi, în general, cît mai puțin. Vă sfătuiesc, de asemenea, să faceți o copie pe care s-o păstrați bine și de care să nu știe nimeni, căci pe viitor vi se vor cere autobiografii și orice deosebire între două autobiografii va pune pe punct într-o situație nu prea bună. Să-i spuneați și lui Andrei să facă la fel. Cred că vă dați seama că cele discutate acum rămîn între noi.

Și zicînd acestea ieși discret pe ușă. Abia atîrînd Alexandru își dădă seama de noblețea gestului ei, dar nu mai mult cu cît, avertizîndu-l, ea risca.

A treia zi după venirea lor, fiind frumos afară, Alexandru și Andrei se duseră să viziteze orașul după terminarea cursurilor. Se plimbară pe Deribavskaja ulița, vizitară pe Kuznetsovskii muzeul de artă (fostul palat al lui Pototzky) și apoi se îndreptară spre bulevardul Primorski, larg maiestuos. Orașul părea rece și trist, cu toate că mai păstra ceva din vechea splendoare. Oameni puțini pe stradă, tîrîți și încruntați ; ca și studenții, aveau îmbrăcăminte incredibil de proastă. Numai militarii și milițienii, cam prea mulți, aveau uniforme destul de înțelepte și făcute dintr-o stofă mai bună ; alinau parțial o durere diferită. Pe Alexandru și pe Andrei îi impresiona năseră multe locuințe, vechi, frumoase, dar neîngrijite. După cum îi surprinseseră cozile foarte mari ; sute de oameni așteptau răbdători să le vină rîndul să cumpere cîte ceva. Tăcerea care stăpînea aceste cozi, ordinea desăvîrșită și, mai ales, răbdarea neașteptată a oamenilor, aratau că aceste cozi deveniseră pentru ei o obișnuință ; că făceau parte din însăși existența lor.

Pe drum cei doi se uitară la vitrine. La magazinele de îmbrăcăminte erau expuse șepci și bluze ; aici colo, cîte o rochie. Dar cele mai dezolante erau alimentarele : aici nu vedeai decît conserve de legume și de pește în

catii uneori ruginită în dreptul capacului. În vitrina unui restaurant se înalțau câteva coafuri cu piftie din carne de pește care în marea gălăgiească, închisă la culoare, arătau ca un schelet de animal preistoric, hidos. Acum Alexandru și Andrei înțelegeau și mai bine boala inexplicabilă a societății veniți din țară, lacomia de a vinde totul — valoarea și de a se îndopa până la lesne. Cui și imaginașii se poate să existe atât sărăcie, atât mizerie...

De la bulvardul Elmore, trecând pe lângă cealaltă de operă și bandă, se apropiară de statuia lui Richelieu, care amintea născută înaintea domniei — alungându spre mări mării. Alți Oameni parca încă așteptau, solidă, amănunțită. Veșterea spre mare, de pe malul acestor scări, crea impresie.

Din parcuri nu puteai vedea prea mult frumusețile parcurilor, și a grădinii care în anul lor se adunau un grup de copii care începuseră să joace de ei și să-și înjurau. Ei joacă mai mult de pălării lor, stilind și alina mare „Burlui cu pălării! Joacă voi! Alina... pe pălării voastre!... Huo! Ați sapt vamele muncitorilor!”

Doar atunci Alexandru și Andrei conștientiză că numai la basarabenii, purtau pălării, emblema a capitalismului. Unii copii începură să arunce în aer cu pietre, o luau repede spre casin. Iar a doua zi își amănunțiră niste șepci urite care nu se purtau deloc cu plăcere lor de bucurie calitate. Dar șapca era un simbol al proletariatului, al socialismului...

Trecură două săptămâni de când basarabenii începuseră cursurile. Se duceau cu conștiințozitate, dornici să învețe, dar și pentru că aici se ținea o evidență mult mai severă a prezenței, în comparație cu cea de la institutele din România.

Profesorii explicau rar, mai puțin academic și erau mai puțin distanți față de studenți. Nivelul cursurilor era destul de slab, mai ales la matematică. Așa că basarabenilor nu le venea prea greu să înțeleagă cursurile, chiar dacă nu erau acomodați cu terminologia științifică rusă; în schimb, luau notițe trudnic, fiind neobișnuiți să scrie în limba rusă.

Unul dintre profesori era Levinstein — (Iurii Lvo-vici, cum îl numeau studenții) — care predă analiza matematică; clar, dar cam simplist.

Cursul care însă îi impresionase cel mai mult era cel de fizică, predat de Igor Harlampievici Spiridonov. Nu era plăcut de el, ca Levinstein, dar era mai profund. Te făcea să simți complexitatea și frumusețea fizicii. Era un tip înalt, ușor zălorat de spate și cu părul încăruntat pe la temple. După felul lui de a se purta, se vedea că este profesor din vechea generație.

Dar cursul care-i descumpănise total fusese cel de marxism-leninism. Din expunerea despre ideologia marxist-leninista, despre curentele ideologiilor capitaliste, basarabenii nu pricepură mare lucru. Spre deosebire de cursii lor sovietici, care se simțeau aici în largul lor... Basarabenii înțelegă că vor trebui să învețe cel mai mult la acest curs care era cu totul nou pentru ei; și, mai ales, să-și însușească un limbaj care nu le era deloc la îndemână.

În cele două săptămâni de când era la Odessa, Alexandru realiză că preocupările, preocupările sociale-politice și de viață ale studenților sovietici difereau complet de cele ale studenților români.

Bunăoară, studenții sovietici, spre deosebire de cei din Timișoara, nu discutau probleme politice, sociale; nici chiar despre unele aspecte mai puțin grave, ca masa proastă de la cantină. Și când, rar, erau niște discuții, ele repetau *ad litteram* cele scrise prin ziare. Părea că toți aveau un punct de vedere comun: cel oficial, singurul de altfel. Studenții sovietici se deosebeau între ei ca înfățișare, ca îmbrăcăminte și totuși semănau uimitor de mult în atitudinea lor! Erau, parcă asemenea unor roboți, cu același fel de a gândi, cu același fel de a se purta. Sistemul sovietic le anihilase, în mare parte, discernământul, capacitatea exprimării unor idei proprii, diferite de ale altora.

Erau studenți care puneau uneori niște întrebări neobișnuite, ca de exemplu:

— Nu-i așa că la voi nu există nici un fel de libertate? Iar cine luptă pentru poporul muncitor, pentru binele celor mulți, este imediat dus la închisoare și schingiuit?

Cum putea Alexandru să spună adevărul? Că ei sînt, în cea mai mare parte, neștiutori?

Nu putea de teamă: teama care îi stăpînea și pe ceilalți basarabeni. Teamă de a nu greși, de a nu-și exprima,

cunva, nemulțumirea. Alexandru simțea, permanent, o apăsare care îl stăpînea. Și care începuse să-l schimbe în rău. Să-l facă mai puțin înzestrat în oameni ; și chiar mai puțin cinstit. Intuia că această deformare a sufletului său se adîncește, că-i întuneca oglindirea curată a sufletului. Îi era teamă că alienarea firii nu se va mai șterge. Din această cauză avea un sentiment de silă la cursurile și seminariile de marxism-leninism, fiindcă își dădea seama că rostul lor era de a îmbrîcsi creierul cu concepțe false, neobișnuite și străine firii.

Aici, în Odessa, Alexandru înțeluse pe deplin că din hacăra vie a primilor revoluționari, nu rămăsese decît fumul negru și înecăcios care înăbușea poporul sovietic stăpînit de întuneric și teamă..

Într-una din zile Alexandru ieșise în oraș cu Andrei. Cum avea migrenă groaznică, se întorsese singur la cămin. Intrînd în cameră, îl văzuse pe Mișa lîngă noptiera lui citind o scrisoare pe care o primise el de la părinți. Cînd auzise că se deschise ușa, rusul încercă să pună repede scrisoarea în sertar și, uitîndu-se drept în ochii lui Alexandru, zise pripit :

— Căutam o gumă, aveam neapărat nevoie.

Alexandru nu-i răspunse. Însă atitudinea lui Mișa i se păruse bizară. A doua zi îi povesti Natașei cele întîmplate. Natașa se uită cu multă atenție la el, cum făcea cînd voia să-i spună ceva important.

— Voi basarabeniii, ați fost puși în camere cu doi studenți sovietici dintre care, cel puțin unul este pus să vă supravegheze și să informeze. Este obligat s-o facă ; unii o fac crezînd că așa ceva reprezintă o acțiune patriotică. În cazul vostru, Mișa este cel care are această sarcină. Este bine ca nici o scrisoare să n-o țineți în noptiera voastră ; nici tu, nici Andrei. Și despre acest lucru nu mai vorbiți cu nimeni !

Alexandru se gîndi iar că are o mare șansă cu această Natașa care-l învață cum să navigheze în apele tulburi și pline de capcane și primejdii din Odessa.

CAPITOLUL 5

Trecuseră cîteva luni de la venirea sovieticilor în Basarabia. Situația devenea tot mai apăsătoare. Măsurile represive erau tot mai dure. Îndeosebi arestările băgaseră groază în oameni. Arestări făcute noaptea, pe ascuns. După care asupra celui arestat se așternea o tăcere totală ; ceea ce înspăimînta și mai mult.

Frații Rusakov se mutaseră, împreună, într-un apartament cu trei camere. Se împăcau bine. Între soțiile lor mai apăreau conflicte, dar fără importanță. De fapt Lena, soția lui Vasile, era invidioasă pe Noma, care născuse o fecuță adorabilă ; dar ea nu putea avea copii.

Vasile, mai retras, mai visător, devenise profesor de liceu. Prefera să citească și să studieze, nu-i plăceau funcțiile publice. Petre, dinamic, hotărît, lucra la Gorsoviet, ca responsabil cu problemele organizatorice ale învățămîntului din oraș. Franc, cinstit, nu se sfia să-i spună presedintelui Gorsovietului că nu este de acord cu niște măsuri care i se păreau prea aspre sau injuste ; de pildă, în legătură cu scoaterea din învățămînt a unor învățători sau profesori pe care îi știa oameni corecți și capabili.

Noma, cu intuiția ei de femeie, nu o dată îl rugase să accepte lucrurile așa cum sînt, că nu avea nici o șansă să le schimbe, ci numai să-și complice situația. La care Petre îi răspunsese :

— Fiind comunist, am avut curajul, draga mea, să susțin convingerile mele pe timpul românilor, cînd partidul comunist era interzis. Cum să nu spun ceea ce cred acum, cînd comuniștii sînt la putere ? Și apoi nu spun nimic deosebit... Pur și simplu vreau să temperez unele porniri prea radicale pe care le impune președintele Gorsovietului.

Într-o noapte, pe la ora 2, Petre auzi bătăi la uşă. Când se duse să deschidă uşa, fu împins cu brutalitate şi în hol intrară doi miliţieni şi un securist.

— Sinteţi cetăţeanul Petre Ivanovici Rusakov ? întrebă securistul.

— Da, raspunse Petre. La început fu cuprins de o senzaţie de neînţelegere ; nu-i venea să creadă că este vorba de el... Ca mai apoi să-i fie cu adevărat teamă...

— Îmbrăcaţi-vă şi veniţi cu noi !

— Să mai iau ceva ? întrebă Petre.

Da, n ar fi rău să vă luaţi şi ceva haine ! Dar grăbiţi-vă !

Trezită din somn, în hol apăru şi Noma.

— Ce-i, Petre ? Ce-i cu oamenii ăştia ? Ce vor ? Spune-mi şi nu mă chinui !, izbucni ea cu spaima.

— Au venit după mine, spuse cu voce înceată Petre.

— Dar de ce ? Cum se poate ? Tu ai fost ilegalist ! Tu care ţi-ai sacrificat viitorul pentru comunism ! Pe tine să te ia ? Este o greşală ! Nu-i aşa că-i o greşală ?

— Nu, draga mea, după mine au venit !

Cum aşa ? Mă laşi pe mine şi pe fetiţă ? Nu se poate !

Şi privind faţa tristă a soţului înţelese că totul este pierdut. Plină de ură, îi strigă securistului :

Sinteţi cu toţii nişte fiare, mai răi, mult mai răi ca românii !

— Vedeti, tovarăşa, să nu vă luăm şi pe dumneavoastră ! interveni securistul. Numai că nu veţi fi împreună cu dînsul...

Noma izbucni într-un plîns nestăpînit şi fugi în cameră trîntindu-se pe pat, lînga pătutul fetei. În uşa holului veniră Vasile şi Lena. Îşi dădură imediat seama de situaţie. Stateau strîns lipiţi unul de altul neştiind ce să facă.

— Haide odată, tovarăşe Rusakov ! Doar n-o să stăm aici toată noaptea ! se răsti securistul.

Petre se duse în camera lor şi se apropie de Noma care plîngea în hohote. O mîngîie uşor şi-i spuse :

— Linişteşte-te, scumpa mea, mă voi întoarce ! Totul o să fie bine... Se miră şi el că poate să fie calm în clipe atît de grele. Şi că o minte, căci pe Noma lui el n-o minţise niciodată pînă atunci.

După ce se îmbrăcase şi-şi pusese în grabă, cîteva haine în valiză, se apropiase de pătutul fetei care se trezise şi plîngea. Doamne, ce greu îi venea să se des-

partă de ea ! Cît de mult dorise acest copil și cîte bucurii îi adusesese... Cum să plece ? Cum s-o lase pe Noma și pe fetița lui ? O ură cumplită îl năpădi, o ură împotriva regimului comunist, împotriva minciunilor lui, împotriva lui însuși, pentru că putuse să creadă în aceste minciuni. Dar intuia că n-are ce face... Nu se arătă. Ca cel puțin ai lui să nu sufere... Mișcările delicate ale copilului și sar-utii. Simți cum un nod i se pune în gît și-i vine izbucnească în plîns. Dar găsi țaria să se stăpînească. Apoi o luă pe Noma și o strînse în brațe ; știa că pe ea fi ultima dată cînd o îmbrățișează. Și oarecî născut simțise mai puternic dragostea ce o avea pentru ea : sărutînd-o, îi repetă, ca s-o încurajeze, „mă voi întoarce“. Îmbrățișîndu-i pe Lena și pe Vasile îi șopti fratelui „Ai grijă de Noma și de Irina. Și piecați de aici...“

Apoi, uitîndu-se în ochii sergentului, spuse : „Simți gata, să mergem“. Ieșind pe ușă auzi urletele Nomei și plînsul copilului. Și grăbi pasul, căci simțea că nu are destulă putere să-l audă.

Vasile, care-l conduse, îl văzu pierzîndu-se în noapte. Pentru el, pentru ai lui, din clipa aceea începe se pierduse pentru vecie...

Și așa începuseră să fi ridicați mii de oameni...

★

Teodor, cu felul lui conștiincios de a fi, se ducea zilnic la „destiletka“ *. Dar nu-i plăcea noua atmosferă din școală. Domnea o disciplină dură, de tip cazon, și o neîncredere între profesori. După cum se obișnuia greu cu apelativul *tovarășe*, după ce toată viața lui se adresase cu *domnule*.

La școală vorbea puțin. Deoarece în mijlocul unor mici dispute și rivalități fusese întotdeauna de principiul *nulli concedo* ; de a nu aparține nici unei tabere. Acolo, în mijlocul colegilor săi, unde bîrfa era pentru unii obiectul preferat al discuțiilor, Teodor trăia mai mult în izolare ; și în meditație, care îi asigura echilibrul sufletească. Nu rareori se cufunda în visare, se simțea bine în ficțiune. Era probabil cel mai tăcut dintre colegi ; lui i se părea că aceste discuții sterile n-au nici un rost ; cum spunea Lao-Tse, „*cei care știu-nu vorbesc, cei ce vorbesc-nu știu*“.

* Școală de 10 ani.

Se simțea într-adevăr bine, de fapt, doar în noaptea
mamei. Unde nu era nici timid, nici mult prea înrolat.
Și-și dezvăluia sufletul.

Anci murea de educatoare în grădiniță îi dădă un
sentiment de bucurie, dar acum, totodată, de silă.

Însă sentimentul care o domina era de revoltă.
Ființă nu se putea împăca cu gândul deformării sufie-
tului copilor prin inocularea forțată a ideologiei mo-
ralo-leniniste. Și cu faptul că se lupta ura împotriva
tuturor, împotriva tuturor acestora care erau nemul-
țumiți de regimul sovietic, chiar dacă nemulțumiții erau
proprii lor părinți !

Ca și Teodor se simțea într-adevăr bine doar acasă.

Dana își împărțea timpul învățând pentru exami-
nare pe care mama sa le susținea la universitate și aju-
tând-o pe Ana în altă gospodărie. Era cuprinsă adesea de
o serie de neliniști pentru ea pentru că părinții ei erau
împovrați de muncă. Simțea nevoia să-și împărtășească
gândurile care o trimiteau și la care nu găsea un răspuns.
Și, din această cauză, aștepta cu nerăbdare ca Alexan-
dru să se întoarcă acasă.

CAPITOLUL 6

Pe la sfârșitul lunii noiembrie, studenții basarabeni fuseseră invitați să participe la alegeri privind conducerea komsomolului pe facultate; invitați, dar fără dreptul de a lipsi, așa cum și alegerile erau zise libere, iar prezența studenților era obligatorie!

Alegerile începuseră să fie pregătite cu câteva zile înainte, cu mult tam-tam. Amfiteatrul era pavoazat. Pe lângă fotografiile celor patru dascăli, care erau permanent în sală, pe pereți s-a puseseă lozinci noi.

Sala era plină de studenți, care așteptau cuminiți. La ora 14 și 15 minut intraseră în amfiteatru doi tineri feodiști, urmat de Liso Ikin care reprezenta Comitetul de Partid pe facultate, profesorul Cosmovici, șeful catedrei de filozofie, profesorul de fizică Spiridonov și alți cinci profesori.

Ședința fusese deschisă de Kirilenko, secretarul komsomolului și totul decurgea după un ritual bine regizat care îi surprinsese pe basarabeni. Organizarea acestui ritual era atât de perfectă, cu toții și îndeplineau atât de bine rolul, fie că propuneau cine să fie în discuție, fie că votau, în unanimitate, pe cei propuși, încât aveai impresia că sînt niște roboți care funcționează după un program prestabilit. Ceea ce părea bizar și neobișnuit era seriozitatea cu care toți studenții participau la toată această comedie.

Dură citirea unei cărți de seamă lungi, în care o bună parte se referea la proslăvirea revoluției, se dăduse cuvîntul unor studenți și cadrele didactice. Cei doi studenți semănau mult între ele: o critică, o auto-critică și îndeosebi un aranjament de îmbunătățire a activității, așa cum îi învățase marele Lenin și genialul Stalin.

Dintre cadrele didactice vorbise profesorul Cosmovici despre conținutul ideologic al cursurilor și necesitatea intensificării pregătirii ideologice a studenților și

Văzînd și desnașurarea alegerilor de la komsomol, Alexandru înțelege că în amîndouă mișcările era aceeași regulă, aceeași asvîtare oarbă, aceleași dedesubturi murdare ; totul sub pavăza unei propagande deșănțate. Iar cursurile și seminariile de marxism-leninism îi deveniseră și mai greu de suportat din cauza minciunii.

În fiecare duminică, cu rare excepții, profesorul Cosmovici venea la profesorul Spiridonov, ca să joace șah. Amîndoi din Odessa, erau prieteni încă de pe timpul liceului. Numai că unul se orientase spre filosofie, iar celălalt spre fizică. După cum Cosmovici era membru de partid și chiar membru al comitetului de partid pe facultate, iar Spiridonov, numai sindicalist. Șahul, pe care amîndoi îl jucau destul de slab, era mai mult un pretext. În realitate se întîlneau ca să discute. Desigur fără reticențe unul față de altul, așa cum o făcuseră toată viața. Erău singurele momente cînd erau sinceri cu ei înșiși ; deoarece simțeau nevoia ca, din cînd în cînd, să se desearce. Era asemenea unei defulări, necesară după un timp de refulare.

Lîunea, i se adresa Spiridonov lui Cosmovici, cum mai merge cu marxism-leninismul tău ? Se vede că veți căpăta o importanță și mai mare pentru că la ședință s-a cerut ca învățămîntul ideologic să se intensifice, amănunțit, către diavonice, nu și pentru studenți.

N-ai observat, Boris, că în toate aceste situații economice de la noi tot mai proasat învățămîntul ideologic se intensifică ?

De fapt, eu nu văd nici eficiența acestui învățămînt. Iată, de 10 ani, lună de lună, urmez cursurile ; ca toată lumea, de altfel. Reținăm, practic, sub formă mai mult sau mai puțin diferite, același lucru.

N-ai dreptate ! Învățămîntul ideologic are un scop, bine stabilit ! El are să continue în același lucru și să întărească în noi o anumită credință, care, cu timpul, să ne împingă și acțiune. Este tot o modalitate de a ține lumea în frîu...

- Ai dreptate ! Într-un sens, acest învățămînt este ca slujba religioasă. De altfel și în cazul marxism-leninismului se aplică preceptul creștin *crede și nu cerceta*.

Cu o deosebire. În cazul în care nu accepți preceptele religiei creștine ești sortit ca după moarte să nimeriști în iad, iar la noi, nerespectarea și neaplicarea mar-

Și comunismul te duce în iadul lagărelor sau al
celorlaltor prizoniere, ceea ce reprezintă, după mine, o
mare diferență.

— Tovarășe, nu prea ești pe linie, interveni zîmbind Spiridonov.

Da, dar mi se pare că și tu ești de acord cu mine, nu-i așa?

Da, Lionea. Sînt singurele momente cînd sîntem cu adevărat sinceri.

— Știi, nimic nu dorește un om cu mai multă intensitate, mai vital, în adâncurile ființei sale, ca nevoia de a fi liber, de raționalitate și consistență interioară a structurii sale. Și totuși, parcă nicideată omul n-a fost mai liber decât de dependența față de o structură socială impusă. Parcă nicideată n-a fost mai dificil pentru un om să stabilească linia de comportare cea mai bună pentru a fi publicabilă, ecuația personală a vieții lui. Deoarece este confruntat permanent cu un număr de probleme în care trebuie să se rezolve altfel de cum îi dictează conștiința lui, de cum consideră că ar fi normal. Nicideată n-a fost atât de turmentat de dificultățile lucrării unei doctrine, care să împacă ceea ce îi dictează conștiința și ceea ce îi dictează lezile noastre. Și aceasta, contradictorie, chinuie permanent conștiința umană!

Dați omul are conștiință. Așa că zădărnici sufletește
omul moral al omului. Oare n-a spus cineva lucrul
Problema în „Artă universală” în care trăiește și ține
zbuciumului sufletește?

Știi și tu că în noi e mai mult decât un instrument care trebuie să producă cel mai mult și să consume dintr-un cadru cel mai puțin? În fiecare zi, în suferință, în căutare, în care ne putem petrece. Căci noi, în orice, nu este mai mult decât un om, care-l găsește în sufletul său.

Scutirea nu poate fi sfidată. Ea este un dublu de întărire. Un om a căruia viață lega superioritate morală înaintea de înșelăciune. Se află într-o viață care este prea tare, și el este în viață, în viața de viață și altele, omul a a rădăci deșănțat. Se află în viața prin rațiune. La noi, omul, în viața lui, de a se lupta împotriva lucrurilor, a structurii în viața, se află în forul său interior, și cauta să se adapteze la viața lui. E simțul că de supraviețuire.

Lionea, m-a surprins duritatea unor lucruri de pe
vînt, ura pe care o conțineau. ■

Într-una este necesară. Căci asigură succesul, impunerea unei credințe, a unei ideologii. Nu distrugi o civilizație decât distrugându-i zeii și în ceea ce privește rezultatul, în mod probabil religiile mozaică, creștină sau mahomedană, care nu au impus prin ura lor, împotriva a cui nu era de acord cu ele. Și această ură le-a susținut de-a lungul secolelor. Este suficient să citești, de exemplu, în creștinism, ceea ce a scris ecleziastul Tertulian care a doborât iudeitatea de apoi. Tot așa a făcut comunismul; succesorii se datorează, în bună parte, auzurilor și a urii ațitate împotriva a tot ce a fost înainte în statul nostru și împotriva altor ideologii.

— Tare mi-e teamă că acest spirit, pot spune că ură, a pătruns și în mediul universitar.

— De fapt regimul învârțogea așa ceva; iar sistemul de promovare de critici, acțiunile, mai erau și așa în jos. Exemplul îl dau chiar „*gătitura*”, care acumînșă, li urăle pe universitari; și om înalt, nu-i suportă pe cei culți.

— Trist. Cu atât mai trist că și asemenea lucruri au loc într-un mediu universitar.

— Apropo, la ce s-a referit profesorul Tupenko atunci când a atacat, cum dur, nu știu ce principiu de fizicii.

— Este vorba de principiul incertitudinii. Într-o formă mult simplificată a fost prințolu arată că cu cât se poate determina mai exact viteza unei particule microscopice, cu atât crește incertitudinea stabilirii poziției acestei particule. Principiul incertitudinii stabilește limitele dincolo de care simbolul fizic clasic nu mai poate fi utilizat.

— Tupenko a făcut o din considerente demagogice, împotriva convingerilor lui; pentru că în sinea lui, sint convins, este de acord cu principiul incertitudinii. Căutându-i pe cei care îi sint utili, a căutat, totodată, să-i înlătore pe cei care îi stau în cale.

— La Tupenko este un amestec neobișnuit de cmenesc și de lipsă de caracter. Se spune că atunci când a căutat un coleg al lui de studenție a fost îngropat sub cărămături în urma cutremurului din toamna aceea, a muncit ca salahor ca să-i scoată trupul. Totul însă pînă cînd cineva se leagă de cariera sa, în care caz recurge la orice mijloc. Pe cînd a participat la o reuniune internațională de la Moscova, a prezentat unui specialist străin în domeniul fizicii un calcul complex drept o

creație personală, dar era de fapt extras din teza de doctorat a unui doctorand de-al meu.

— Dar asta este un fel de furt, un furt intelectual...

— S-ar putea da! Mi-a creat, și mie, destule neocazuri dar numai după ce a fost făcut profesor, în parte pe sprijinul meu. Până atunci tot ce spuneam era perfect...

— Probabil pentru că este stăpinit de prea multă ambiție!

Nu numai de asta! Dar și din orgoliu, un orgoliu fără margini; și totodată cu o încredere deosebită în el, în capacitatea lui, pe care o afișează fără reticență, impresionind pe unii. Numai decența și bunul simț sînt limitate; orgoliul și ambiția sînt fără margini. Repet. Tupenko este un om inteligent, dar, în bună parte, superficial. Visul lui este să ajungă un mare om de știință în țara căruiă să se închine cuți, recunoscându-și capacitatea. N-are însă suficiența căldură și înțelegerea o problemă și — aștepte, cauta în primul rînd oformă care să impresioneze. În știință trebuie să fii înaltele de toate sincer cu tine însuși; și să te îndoiești permanent de ceea ce faci. Fuga după efecte facile, succese cu orice pret, diluează rezultatele obținute și scade valoarea lor.

— Igor, intelectualii de la noi se împart în două categorii. Cei mai mulți sînt stăpiniți de iluzii. Cum la noi date o politică de siluire a gîndirii, iar minciuna este impusă cu knutul, acești intelectuali și-au dat seama destul de repede de realitate și au căutat ca gîndurile lor să fie acaparate în primul rînd de adevăratele valori, cum sînt cele ale științei, ale artei. Dar există și intelectuali, chiar și în mediul universitar, care proslăvesc sau susțin regimul sovietic, numai pentru că această atitudine ajută carierei lor. Neavînd nici un crez — dacă, prin absurd, regimul nostru cade, ei vor fi primii care se vor dezice de vechiul sistem, căutînd să profite de noua situație. Și datorită lor viața celor cinstiți devine amară.

— Cred că am filosofat destul și este cazul să mai jucăm și o partidă de șah.

La Odessa sărbătorile Crăciunului trecură neobservate ; o tăcere mormintală se așternuse. Nici un student nu vorbea despre ele : nu știa, sau, mai degrabă, se temea.

În schimb, în Uniunea Sovietică se sărbătorea Anul Nou cu mult fast. Era un bilanț al realizărilor p. un an, al planului anual. Anul Nou se sărbătorea organizat în instituții, după indicații venite de sus.

Pentru basarabeni și bucovineni anul trecut fusese cel mai rău din cîți cunoscuseră. Pentru acest an le adusesese numai durere, nu știau nimic despre cei ridicați într-o noapte. Se întrebau dacă traiesc, unde, cum ; Anul Nou, în loc să le aducă bucurie, le aducea numai lacrimă. Pe toți, însă, îi stăpînea și mai mult teama pentru ce avea să urmeze. Așteptau anul nou cu frică. N-aveau de unde să știe că acest an avea să însemne suferință îngrozitoare.

În a doua jumătate a lunii ianuarie studenții începu-seră sesiunea de examene. Notarea era cu totul altfel decît în România ; aici erau doar cinci note : insuficient, suficient, bine, foarte bine, excelent. Studenții nu prea se omorau cu toceala fiindcă cei mai mulți „împușcau” relativ ușor un bine. Alexandru și Andrei trecuseră toate examenele cu excelent. Singurul lor „merit” fusese doar că învățaseră la examenul de marxism-leninism ; mai bine zis, tociseră, căutînd să memoreze fraze cu care, în bună parte, nu erau de acord ; celelalte examene nu puneau probleme pentru basarabeni, mai bine pregătiți decît sovieticii. Valeriu și Maxim nu erau *otliciniki* * pentru că amîndoi luaseră examenul de marxism-leninism numai cu „bine” ; fiind mai sinceri cu ei înșiși decît Alexandru și Andrei nu crezuseră de cuviință că este necesar să dea

* Frunțași, evidențiați.

o atenție deosebită acestui curs. De altfel, Maxim îi spune lui Alexandru „nu vii cum polițistul asta e - a ajutat să fiu un inginer mai bun !...“

A doua zi dimineața e minarea examenelor, studenții din toată începându-și să plece pentru scurte vacanțe de iarnă. Mesarabarii așteptau cu nerăbdare să se întoarcă, să simțeau, cu toții, nevoia să scape, cel puțin pentru un timp, de atmosfera de aici, unde erau obligați să-și controleze fiecare cuvânt, fiecare gest. Dorneau totomata, să simtă căldura sufletească de acasă.

În sfârșit, Alexandru ajunsese acasă. Doamna se bîneie mai era ! Parcă niciodată nu-i fusese dîltă dor de alții ! Aici, noaptea puștii, lînga sursoarea Dana, se simțea cu adevărat fericit ; îl linișteau dragostea și siguranța pe care i le adăda familia. Și totuși, Alexandru simțise de pe de la început că aici pe cîmpul acesta, în aerul rece, Parcă toți erau mai gravi și mai tăcuți...

A doua zi, Alexandru și Dana ieșiră în oraș. Tîrziu se făcuseră de înmămușia ei căci acum lui avea un fel de a vedea lucrurile logic și clar.

Orașul părea acum pustiu ca altădată, iar oamenii îngrijurați și mai tăcuți. Viirinele aproape goale. Ce vînt de frig ! „socializat“ orașul în zilele primăverii de acum.

Dana, urmărindu-i privirile, îl întreabă :

— Ți place cum arată acum orașul nostru ? Să-ți amintesc ți la următoarea ta vizită, o să ai toate șansele să vezi cum se schimbă situația o să se întîmple și mai mult.

— De fapt... spune Alexandru... iar tu reștii... unde ești tu aici ? Și mai ales de ce tata și mama nu sînt în apele lor ? E ceva care îmi scapă !...

— Alexandru, lucrurile merg prost ; din ce în ce mai prost. Nu vorbesc că e lipsă de mîncare, că ne intoxică pur și simplu cu filme de propaganda, că la școală copiii sînt îndopați cu ideologia marxistă ! Nu astea sînt cele mai rele ! Dar ne apasă pe toți o atmosferă grea, de nenăiște, de teamă. Teamă de viitor... Simțim cu toții cum se strînge tot mai mult șurubul și că vor veni vreunuri și mai grele. Pe mulți i-au ridicat ; în Chișinău cred că sînt cîteva mii ! Vin noaptea și, fără să spună de ce, ridică pe cineva ; pentru ca apoi să nu se mai știe nimic despre el... Și nimeni nu are dreptul să întrebe cu ce este vinovat și ce-i cu el. Nesiguranța asta este de nesuportat. Asta-i motivul pentru care ai noștri sînt îngrijurați. Li-e

Orăpă de ce va fi cu noi toți... Mai ales tatei îi este frică. Nu spune, dar simt. Asta-i, Alexandru.

Nici la Odessa nu e bine ; mizeria e mare ! Iar pe o altă lume, pe care n-o poți înțelege și pe care n-o poți învingea tu, accepta. Și totuși, ești obligat s-o accepți la rău să murmuri. E al dracului de parșiv !...

Apropo, Alexandru, continuă Dana, să știi că tata a adunat niște cărți din biblioteca noastră. Din motive de gospodărie... Cărți de filosofie greacă veche care-i par foarte auzite de mult, sau despre curentele filosofice din vremurile trecute, dar și de istorie și chiar de literatură.

Mare păcat ! Trăim, Dana, vremuri într-adevăr grele ! Dar discuțiile, pe teme literare, istorice, dintr-un alt timp și mama, la care uneori participam și noi, mai au loc ?

Din fericire da ! -- Astea fac parte din hrana noastră de suflet. Numai că au loc nu în hol, care are încă o cameră cu camera ocupată de familia Dubinin, ci în dormitor.

Acum, hai să începem din nou. Cu ai noștri ne așteaptă !

Alexandru nu prea ieșea în oraș ; simțea nevoia de aer curat și al lui. Și apoi evita discuțiile cu foștii lui colegi. Întotdeauna începuse să nu aibă încredere. Într-un fel se simțea că se exagerează, dar experiența căpătată la Odessa îi sădise prea multă teamă ca să se poată detașa ușor de ea. De altfel, observase și la părinții lui aceeași teamă și îngrijorare.

Citea... Și îi plăceau îndeosebi serile, când, uneori, se întâlneau în dormitorul părinților unde discutau tot felul de teme.

Untr-o zi, după cină, Teodor le spusese că la școală se vorbea despre ateism.

— Și ce-ai spus tu — îl întreabă Ana -- că ești ateu ?

— N-am vorbit nimic ; nu înțeleg să fac caz de convingerile mele, bune sau rele, cum sînt.

Ana, fără să fie religioasă în sens îngust, credea într-o forță superioară care dirijează lumea. De care depinde soarta lumii ; și chiar a fiecărui individ. În spiritul acestor credințe a ei, al existenței unei forțe superioare, numite Dumnezeu, își crescuse și copiii.

— Omul, după mine, continuă Teodor, nu s-a născut religios. Religia a apărut din sentimentul neputin-

tei și al inferiorității omului față de forțele naturii. Asociate cu frica, cu toate că nu frica este cauza principală.

— Și eu cred că frica n-a fost cauza primordială a apariției religiei. După mine, zise Ana, Dumnezeu e conștiința de sine a unei comunități. Conștiința ta de sine, rațiunea ta, spiritul comunității tale, țin de Dumnezeu. În mijlocul acestui univers de neînțeles și de necuprins omul rămîne într-adevăr singur, încît în aceste clipe credința în Dumnezeu are sens ; și se justifică..

— Ana, aș mai vrea să adaug ceva... Eu respect credința ta și te invidiez pentru asta. Să nu crezi că ateismul meu duce la o desconsiderare a religiilor. Ele au avut meritul lor ; și încă un merit mare. Eu nu sînt de acord cu Papini care spunea că religiile, concepțiile filosofice sînt întemeiate pe ciștig. Cred, după cum am citit undeva, că religiile emană din egoismul omenesc ; în sensul că gîndindu-se în primul rînd la el, din neînțelegera a ceea ce se petrece în jurul său și din frică, omul a recurs la zei. Și am convins-o prea că atunci cînd va muri frica vor muri și zeii ; nu numai cei din cer, dar și cei de pe pămînt...

După o scurtă tăcere, Teodor reveni, adresîndu-se lui Alexandru și Danei :

— Vreau să mă refer acum însă la altceva. La faptul că sînt de acord că mama v-a crescut credincioși. Să credeți în existența unui Dumnezeu care este deasupra religiilor. Și, sincer vorbind, regret că nu pot crede și eu. Vreau să spun, dragii mei copii, că mai presus de toate mă bucur că în familia noastră este înțelegere, liniște și fiecare din noi își găsește un refugiu sufletească.

Apoi el tacu. Dana și Alexandru se uitară unul la altul, surprinși. Era pentru prima oară cînd îl auzeau pe tatăl lor vorbind despre atmosfera din familie...

■

Vacanța lui Alexandru era pe sfîrșite. Îi mai rămăseseră două zile. Se simțise minunat între ai lui și-i venea greu să plece.

Ana și Dana ieșiseră în oraș după cumpărături. Teodor, rămînînd singur cu Alexandru, îl luă pe după umeri, spunîndu-i :

— Să mergem, dragul meu, în dormitor. Vreau să-ți vorbesc.

Avea o figură tristă și gravă, care-l neliniști pe Alexandru. După ce se așezară pe pat, tatăl continuă :

— Îmi pare bine că-ți continui studiile ! Întotdeauna am visat ca băiatul meu să devină inginer. Dar nu pentru asta te-am chemat, ci ca să-ți vorbesc despre o problemă importantă și care să rămână numai între noi doi. Mă adresez ție ca unui bărbat. Nu pot ști cu certitudine ce va fi cu noi. Pot să apară schimbări neprevăzute... Nu este exclus ca soarta să ne despartă pentru un timp. N-am vorbit asta cu mama sau cu sora ta ca să nu le îngrijorez.

— O, nu tată, nu este posibil ! Dacă-i așa, mai bine să rămân aici ! exclamă Alexandru.

— Nu, Alexandru, m-am gândit mult la toate astea. Lucrurile trebuie luate așa cum sînt... Dacă viața ne va despărți, fii tare ! Nu renunța la viață, la obligația de a-ți face o carieră ! Aceasta este o rugăminte de-a mea asupra căreia insist. Și acum o cheștiune... Teodor tînu câteva clipe și Alexandru obținea cum totdeauna se întâmplase, nu-și arată simțul. Așa că căminul era tot mai înceată. Dacă curvea ne vom despărți și veți rămâne fără noi, să ai grijă de Dana. Și nu uita că mama și eu mină vă iubim nespus de mult. Alexandru era copleșit. Nu putea să creadă nimic de lui tată său. Se simțea totodată cuprins de o teamă teribilă nu numai pentru ai lui, dar și pentru el : pentru că i se părea ca totul este mult prea groznic și mult prea greu ca să poată face față. Pur și simplu, în sinea lui nu accepta ideea că toate acestea ar putea avea loc. Dar îi știa că totul era prea cîstît ca să arunce vorbele în vînt.

Și totuși nu se putu stăpîni, izbucnind :

— Tată, dar toate acestea n-au sens ! Totul este prăsumbru, îngrozitor !

— E posibil — răspunse Teodor cu voce obosită — ca eu să exagerez. Dar este de datoria mea să-ți vorbesc. Nu-mi vine ușor, dar era necesar...

Luindu-l cu căldură pe Alexandru pe după umăr mai zise :

— Curaj, băiete ! Să sperăm că totuși nu va fi chiar așa... Și un zîmbet cald îi însenină fața.

— Da, tată. Nu-mi vine să cred că se va întimpla ceva ! Este pur și simplu imposibil. Însă îți mulțumesc că mi-ai spus toate astea. Și Alexandru simți cum îl inundă o dragoste și o milă imensă pentru toți ai lui, dar, totodată, undeva în fundul sufletului lui, și teamă.

Veni și ziua plecării. Înainte de a ieși din casă, Ana le spuse :

— Ei ne așezăm cu toții cîteva clipe. Așa-i dăruim.
Se așază de hoi, în tăcere, cîteva clipe, după care zina
se ridică.

— Acum e timpul să mergem.

Într-o clipă se vedea cu claritate o amintire.

— Na pază, mama îl strinse cu cîndură pe Albotanov.
— Dumnezeu să te aibă în pază, bălătu meu drag! Ține-
mă-l pe el, îl mîngîie cu dragoste pe obraz, cu tot ce l
am... — Tăndru Alexandru simți că tatăl, strîngîndu-l la
sînă, avea ochii involburăți în lacrimi; el, care nu plân-
gea niciodată...

— Tatărului îi venea să lase baltă facultatea și să ru-
șineze acasă. Spusele tatălui său îl obsedau mereu: cu
cît mai repede nu putea accepta gîndul că s-ar putea răstă-
ce ceva rău cu ei...

— Tatărul nu avea cum să știe atunci că era ultima
oară cînd îl mai vedea pe părinții și pe sora lui.

— Cei patru prieteni basarabeni călătoreau spre Odessa
în tăcere. Fiecare era cufundat în gîndurile sale: posach
cu excepția lui Valeriu care, îmbrăcat cu grijă, avea pe
față frumoasă un zîmbet de ușoară ironie. Probabil că
se gândea la multe amintiri pe care le avusese în timpul
studiei, care îi alimentau orgoliul de copil răstănat.
Mătură, înieruntat, scria formule într-un caiet.

— Pînă la Odessa nu vorbiră, rămînînd fiecare cu gîn-
durile sale.

CAPITOLUL 8

Intrând în camera lui Spiridonov, Cosmovici fu izbit de figura lui îngândurată.

— Nu prea ești în apele tale — îi spuse el, întinzându-i mîna.

— Liînea, cred că-i mai bine să nu mai vii pe la mine, răspunse Spiridonov.

— De ce? Cu ce-am greșit?, izbucni Cosmovici.

Dragul meu, tu n-ai greșit cu nimic! Și prietenia noastră mi-a adus bucurii. Dar acum cîteva zile a fost în mine, la catedra, un schimb în civil care m-a legitimat să mă bazez la NKVD. S-a interesat de cursul de fizică pe care îl țin la institut. M-a întrebat dacă consultăm pe cineva străin și mai ales care este părerea mea despre principiul incertitudinii. Se vedea că era oarecum îngreunat de unele probleme de fizică.

— Și tu ce i-ai răspuns?

— Am contat somnul cuvintelor. Eu am spus că teoria mea se bazează în primul rînd pe literatură sovietică și pe contribuția oamenilor de știință din țara noastră. „Dar dumneavoastră ce opinie aveți de acest aspect al lucrului?” a insistat el în continuare. Am spus că mi-a plăcut și apoi am adăugat: „este o concepție foarte bună”. Și știnea îmi e rușine de această frază, prin care într-un fel îmi exprimam dezacordul față de acest aspect al lucrului. Dar rațiunea îmi spune că n-am altă soluție.

— Bine ai făcut că i-ai spus așa! Și nu trebuie să ai nici o urmă de conștiință! Regimul sovietic, care este o putere bizantină, domină prin secret și minciună. Într-un timp și secretul sînt mijloace absolute, la care trebuie să poți renunța. Cît despre sentimentul dominației, la el nu prea are rost; căci vrînd să fii demn, riști mult prea mult. Și apoi, spre demnitate aspirăm din orgoliu care nu trebuie să depășească anumite limite. Îți repet, ai procedat înțelept. Pentru noi, intelectualii — prea precauți și prea raționali — nu poate fi valabilă afirmația

lui Dostoievski că „eroismul este mai presus de orice fericire“...

— Nu cred că NKVD-istul m-a crezut ! Ei, de regulă, n-au încredere în oameni. Așa că dacă mi se întâmplă ceva, n-aș vrea să fii și tu cât de cât implicat. Știi bine că nu este bine să ai relații cu unul care intră în atenția securității.

— Doar nu mă dai acum afară din casă, ripostă Cosmovici. Cu toate că logic accepta că Spiridonov are dreptate. Dar azi, așa brusc, nu putea pleca. Erau prieteni de prea mulți ani...

— Nu cred, dragă Igor — continuă el — că vei avea neplăceri. Ești om de știință, util societății. Și apoi tu ești în faza akme — vîrsta deplinei conștiințe de sine, a lumii în care trăiești, care se impune și celor din institut.

— Lionea, nu mă convingi cu conceptele tale filosofice în care nici tu nu prea crezi... Știi bine că acolo unde domnește total arbitrariul nu poate fi dreptate ; după cum nu poate exista o morală care să domine. N-am vorbit oare noi odată că orice natură care instaurază dreptul de a porunci și datoria de a asculta se bazează pe violență și pe frica de violență ?

— Da, ai dreptate.

— Pe lângă că mediocritatea acuză tot ce este superior și tot ce este sub ea. Pentru că tot ce este superior o umilește iar tot ce este inferior este disprețuit de ea. Iar la noi puterea este, în cea mai mare parte, în mâinile acelor mediocri și nu te poți aștepta la toleranță din partea lor.

— Într-adevăr, Igor, fără toleranță, fără înțelegere, tot ce este spirit, gîndire, creație se închistează și nu se poate dezvolta cu adevărat.

— Mai este ceva, Lionea. La noi s-a cultivat neîncrederea între oameni. Oamenii se tem unii de alții ! Și mă mi-e teamă. Dar n-are rost să mă tîngui... Soarta omului, ca apa mării : cînd liniștită, cînd bîntuită de furtuni. Însă ca să fii împăcat cu mine însumi, te rog să nu mai vii. Știi și tu că este mai bine așa...

În privința asta, vom mai vedea — spuse Cosmovici — și se ridică să-l sărute înainte de a pleca. Simțea nevoia să facă acest gest deoarece și lui îi era teamă pentru prietenul său. Și-i respectă dorința de a nu mai veni. De altfel, în Uniunea Sovietică era o lege nescrisă ca fa-

milia de la care fusese ridicat cineva să se izoleze ; cunoștințele și chiar rudele o evitau. Viața îi învățase să se poarte așa.

Trecuseră cam patru ore de cînd începuseră cursurile. Cu gîndul să cumpere cîteva cărți de specialitate, Alexandru dădu o raită prin oraș. Întorcîndu-se în cîmin îl găsi în camera numai pe Andrei care plîngea amarnic. Impresionat, îl întrebă :

— Ce-i cu tine ? De ce plîngi ?

Printre sughituri, Andrei răspunsese : l-au ridicat pe tata ! Doamne, ce nenorocire ! Și continua să plîngă.

Alexandru îl mîngîie pe cap :

— Liniștește-te, Andrei, te rog, liniștește-te ! Nu e bine ca cineva de pe-aici să te vadă plîngînd. Îmbracă-te și hai să ieșim puțin. Te rog frumos...

Lui Alexandru îi fu milă de Andrei dar, totodată, îl amucă o frică teribilă pentru tatăl său : ce s-ar fi spusese el înainte să plece de acasă și reveni în minte. Dar, cu gîndul că dacă l-ar fi ridicat, al lui l-ar fi arătat, se liniști. În orice caz, nu trebuia să i arate lui Andrei propria lui neliniște.

Ieșiră împreună în oraș și se îndreptară spre marea mării. Începuse să se însereze. Era o zi liniștită, plină de liniște. Ajungînd în cîminul mamei seara care coborîu spre mal, se opriră. Fîind singuri, Alexandru vorbi :

— Dragul meu, știu că este nemchipuit de greu, dar este necesar să treci prin aceste momente. Spune binele tău și al mamei tale. Dacă îți arzi nemulțumirile, ar putea, după cum bine știi, să ai și tu de suferit ! Și atunci ce se va întîmpla cu mama ta ?

Andrei știu să se stapinească. Însă el, care fusese mereu vesel, bine dispus, devenise trist și singuratic.

În Basarabia și în Bucovina de Nord se făcuseră noi arestări ; mai numeroase ca cele dinainte. Plana, tot mai greu, teama colectivă mai greu de suportat decît cea individuală, deoarece orice speranță se pierduse.

Era la începutul lunii mai. Natura era în deplină splendoare ; orașul părea mai vesel, mai frumos. Luna mai este, în Basarabia, luna cea mai frumoasă. Iar oamenii, în tristețea lor, se bucurau de această reînviere a naturii, care le mai încălzea sufletul.

De citva timp Ana observase că Teodor se inclina tot mai mult în el ; că se însingurase. Era din ce în ce mai îngrijorat că avea să vină și rîndul lui să fie ridicat. Își dădea seama că, fiind profesor de istorie, era vizat ca alți profesori. Ceea ce îl nelămurise mai tare era situația familiei. Ar fi dorit să rămână, pentru o eventualitate, singur acasă. Știa că sub nici un motiv nu va putea s-o determine pe Ana să plece ; și apoi ea nu avea serviciul ei. Se gîndea înăuntru la Dana care avea o similitudine deosebită și ar fi fost prea șocată dacă ar fi asistat la ridicarea lui ; și asta putea să lase urme adânci. Trebuia, sub un motiv oarecare, s-o trimită de urgență. Eschivele putea să le dea și toamna. Îi era greu să se acuze de lăcomie fiindcă s-ar fi putut să n-o mai vadă niciodată ; dar nu avea altă soluție. Acum înțelegese cu adevărat sensul afirmației *a trăi înseamnă a voi, a trăi înseamnă a suferi*. Și totuși era surprins că analizează toate lucrurile astea cu luciditate. Oare, în situații de urgență, acționează în om resurse speciale care îl determină să fie din ce mai rațional și mai clar decît în mod obișnuit ? Problema era cum s-o convingă pe Ana, mai ales că pe ea nu putea s-o ducă cu argumente oarecare...

Teodor găsi, totuși, un motiv : atitudinea Danei față de Iga Grigorievna, care locuia în apartamentul lor. Căruia sufleteste delicată, fata nu suporta obraznicia, căruia îi dădă, minciuna. Și nu putea să se stăpînească uneori să-și arate deschis nemulțumirea ei față de atitudinea ei, care era prefăcută și mieroasă, cînd obraznică și dură față de Iga Grigorievna. Ori era bine să nu te pui rău cu o

Cred tatăl motivă așa propunerea lui ca Dana să plece, pentru o perioadă, la bunica ei, la Ceadîn-Lunga. Ana îi răspunse :

— Uitându-mă la tine, am impresia, Teodor, că mi ascunzi ceva... În ultimul timp ești tot mai tăcut. Dar indiferent de motivul real pentru care insiști, cred că este bine ca fata noastră să plece la mama pentru o perioadă. Simt și eu că-i mai bine... O să se odihnească și o să fie și o cură bună de fructe...

La 1 iunie, într-o duminică, Dana plecă la Ceadîn-Lunga. Iar pe 12 iunie sosită la Chișinău veri ei, Vasilica și Victor, care aduseseră cu ei o căldare cu ciuperci. Victor și Vasilica veniseră la Chișinău la îndemnul mamei, ca să facă niște cumpărături, fiindcă la Ceadîn-Lunga, nu se mai găsea aproape nimic ; pină și pină să cumpăra cu greutate.

*Noaptea de 13 spre 14 iunie 1941; joi spre vineri. Noaptea în care a început deportarea masivă a basarabenilor și bucovinenilor. Cînd circa 200.000 * de oameni, smulși cu forța de aici, au fost duși în Siberia. Cînd mulți au pierit.*

După ce stătură de vorbă cu nepoții întrebînd din nou despre fiica lor, Teodor și Ana se retraseră în dormitor. Era ora 10 și jumătate, ca de obicei, înainte de a stinge lumina, citiră cam o jumătate de oră.

La ora 2 noaptea îi treziră tropăieli greoaie și trînituri de uși. Dintr-odată, ușa dormitorului fu deschisă brutal și cînd se aprinse lumina. Atunci o văzură în dreptul ușii pe Ira Grigorievna, iar în cameră intrară patru NKVD-iști, cu arme la umăr. Se postară la cele patru colțuri ale patului, ca după un ritual dinainte învățat, și unul din ei, care părea șeful lor, răni : „Sculăți-vă și pregătiți-vă de drum, dar repede !“

Ana — atît de calma de felul ei — se pierdu cu firea și începu să întrebe disperată „unde ? de ce ? ce v-am făcut ?“ Și începu să plîngă în hohote.

„Veți fi duși unde trebuie ! Și grabiți-vă !“

Teodor, care pînă atunci nu scusesese o vorbă și începuse să se îmbrace, se adresă Anei, cu voce blîndă :

„Draga mea, să facem ce ni se spune.“

Femeia însă, neputîndu-se stăpîni, izbucni : „Dar copiii ? Ce vor face copiii ? Oh, Doamne, ce nenorocire !!! Să iau fotografiile copiilor ; vreau să le iau !“

„— Mai bine luați niște haine calde !“ interveni unul dintre NKVD-iști.

După alte date, în noaptea respectivă, au fost deportate 100.000 de persoane.

Ana, căutînd fotografiile copiilor, în graba ei trase mai tare un sertar, care se răsturnă și tot ce era înăuntru se împrăstie pe jos... acolo erau și cele trei decorații pe care Teodor le primise din partea statului român. Văzîndu-le, pe bărbat îl năpădi un sentiment de zădărnici în fața acestor tinichele, după care unii aleargă cu atîta înfocare ; înțelese că în fața marilor ne cazuri ale omului ele nu înseamnă nimic.

Vasilica și Victor, care dormeau în vestibul, treziți de zgomote, se iviră în hol. Văzîndu-i, șeful grupului de NKVD-iști exclamă : Știam că aveți și doi copii ! Chiar voiam să vă întreb unde sînt ! Trebuie să-i luăm și pe ei !“

— Dar nu sînt copiii noștri ! izbucni Ana.

— Tovarășa, pe mine nu mă duci cu vorbe de-astea ! Trebuie să plece și ei !“

Ira Grigorievna, care pînă atunci nu se mișcase de la ușa dormitorului, uitîndu-se calm la tot ce se întîmplă, ea și cum ar fi fost ceva obișnuit, fără importanță, interveni : „Nu sînt copiii lor !“

— „Atunci e altceva !“ zise NKVD-istul.

În grabă Ana și Teodor îngrămădiră haine în două valize. Luară paltoanele, căci știau unde-i duc. Apoi, încadrați de NKVD-iști — doi în față, doi în spate — ieșiră din casă, prin ușa din spate, care dădea în curte ; tot pe aici îi adusese Ira Grigorievna pe NKVD-iști. Înainte de a calca pragul casei, Ana se întoarse, oprindu-se o clipă să mai arunce o privire asupra locuinței unde-și petrecuse ani buni de viață, dar șeful NKVD-iștilor o împinse violent, strigînd : „Hai, mișcați-vă, n-o să stăm aici toată noaptea !“ Totul se petrecuse atît de repede, că nu le dăduse timp să se dezmeticească...

Pe stradă era un camion, umplut pe jumătate cu alți oameni, ridicați în noaptea aceea ; înăuntru erau doi NKVD-iști cu arma în mînă.

Îi duseră pe toți la gară, după ce pe drum mai ridicară și alte familii.

La gară era o mare imensă de oameni. Pe toți, în grabă, NKVD-iștii îi înghesuiau de-a valma în vagoane de marfă ; cîte 60—70 de persoane într-un vagon. Pe vagoane scria, cu litere mari „EMIGRANTI DE BUNĂ VOIE.“

Ana și Teodor, ținîndu-se strîns unul de altul și căutînd să nu scape valizele și paltoanele, se pomeniră și ei îmbrînciți într-un vagon. Se aciuiră pe lîngă un perete,

dar trebuiră să se îngheșuie și mai mult, căci în vagon continuau să fie împinși alții. Până cînd, cu un zgomot surd, se închise ușa vagonului.

Cei mai mulți plîngeau în surdină; doar cîteva femei se jeluiau cu voce tare. Ana și Teodor, parcă mai legați unul de altul ca niciodată, tăceau. Se țineau de mină și prin gestul acesta parcă se ajutau unul pe altul. Se gîndeau la copiii lor, dar nici unul nici altul nu vorbeau despre asta ca să nu adîncească și mai mult durerea ce-i apăsă. În sinea lor se bucurau că nu sînt cu ei și copii, fiindcă bănuiau ce avea să-i aștepte în Siberia; cel puțin ei, scumpii lor copii, să trăiască mai bine. Dar nu se puteau concentra prea mult asupra unui gînd, deoarece totul apăruse prea brusc și pe neașteptate ca și cum nu se simtă dezorientați și pierduți...

Cu o săptămînă înainte, Ida Moscovici se trîmbășă la fata la părinții ei, în orașul Bălți; nu prea voise ea, dar la insistențele bătrînilor cedase. Se gîndise să profite de lipsa Rinei ca să-i facă o rochiță frumoasă. Materialul foarte bun, bleu deschis ca și ochii fetiței, îl cumpărase de la o clientă care înainte fusese „cineva“ iar acum trăia vinzînd ce mai avea prin casa. Era 12 iunie cînd croitoreasa îi aduse rochia. Ida nu mai putea de mulțumire! De cîteva ori pe zi se ducea să se uite la rochie, închinîndu-și cum îi va sta fiică-si. Peste patru zile, dintr-o dată, avea să se întoarcă și ea. Iar mamă-sa să se gîndească o să-i facă de mîncare tot ce știa că-i place mai mult.

Joi, pe 13 iunie, Ida se culcase cu gîndul la fiică-si în fiecare noapte. La ora 2 și 30 de minute o trezire vituri puternice în ușă. Cînd deschise, văzu patru minoși dintre care doi erau NKVD-iști. Buimăcită de somn, la început nu-și dădu seama cine sînt și de ce au venit, dar dintr-o dată o apucă groaza.

— Ce vreți? îi întrebă ea cu o voce răgusă.

— Da-ne voie să intrăm! răeni unul dintre ei, lovind tare ușa, intrară cu toții în casă.

Unul din ei, gradat, se răsti:

— Cetățeană Moscovici, să-ți faci bagajul și să vii cu noi! Dar repede!

— Unde să plec!? De ce să plec? întrebă disperată femeia.

— Asta nu e treaba noastră! răspunse iritat gradatul. Noi avem un ordin și trebuie să-l executăm?

perată la ei. Cînd restul grupului de NKVD-iști îi lăuse să-și facă repede bagajele, ea îi răspunse cu un zîmbet blînd :

— S-o chem pe Matrona, că eu nu știu ce să fac.

Toemai atunci năvăli în cameră Matrona Bitir care îi rugă s-o ia și pe ea, căci „domnișoara se pierde acolo fără mine”. Cum nu era pe listă, pe ea nu puteau s-o ia. Înjurîndu-i și blagoslovîndu-i ca diavoli și ca antierîști, Matrona pregăti în grabă o valiză cu tot ce crezu de cuviință. La plecarea stîpînei o cuprinse în brațe și nu vru să-i dea drumul, dar cele două fură despărțite cu brutalitate de NKVD-iști care n-aveau timp pentru sentimentalisme, mai ales că în noaptea aceea mai aveau destul de lucru.

Tot atunci fu ridicată familia de evrei Schmoider. Amîndoi tineri — el să fi avut 35—40 de ani, ea sub 30 de ani — se bucurau de oarecare încredere în Cîmpulung, prin situația lor materială bună — el era proprietarul a două farmacii — și prin faptul lor de a fi „dilecți”, cu mult tact, atenți cu toată lumea. Mai ales cu Rhina Schmoider, înaltă, foarte frumoasă și avînd o distincție în atitudine, era iubită și stimată. Îi ridicară împreună cu fiul lor, Albert, de 4 ani.

Colev în noaptea aceea nu dormea din cauza soției care nu se simțea bine. La ora două, cînd veniră să-i ridice, toemai pregătea o sticlă cu apă fierbinte să-i aline durerile. Dîndu-și seama că vor s-o ia și pe ea, îi rugă cu lacrimi în ochi s-o lase, că-i bolnavă însă NKVD-iștii nu ascultară, nici nu aveau voie să facă așa ceva. Așa încît Colev o duse afară, unde îi aștepta o căruță, mai mult în brațe.

Îl ridicară și pe părintele Ștefan, împreună cu fata lui, Lili.

Unii fură mai norocoși, ca Gobjilă. Ion Gobjilă era în concediu și plecase împreună cu soția și copiii la părinții ei, în comuna Taraclia. Plecaseră de marți, 11 iunie,

și asta i-a salvat, căci negăsindu-i acasă în noaptea aceea, i-au lăsat în pace. Dar asemenea noroace erau rare...

■

Ridicarea basarabenilor și bucovinenilor a fost pregătită în cele mai mici detalii, din timp și în mare secret. Listele celor ce trebuiau să fie ridicați au fost alcătuite fie pe baza autobiografiilor sau interogatoriilor luate cetățenilor, fie pe baza denunțurilor date, de obicei, de informatori.*

De asemenea erau pregătite liste cu trenurile și destinația celor deportați, cu însoțitorii etc. Căci regimul sovietic, ca orice regim totalitar, agreea să fie totul bine organizat și să se țină o evidență precisă, chiar dacă mulți din cei deportați erau trimiși la lagăre de exterminare; regimul sovietic avea, într-adevăr, un cult pentru tabele, liste, situații.

Totuși, unele reglementări difereau, de la regiune la regiune. Astfel, în județele din sudul Basarabiei, care erau incluse în URSS Ucraină, unde primul secretar era atunci N. Hrușciov, deportarea s-a făcut în condiții mai bune, de cele mai multe ori familiile n-au fost despărțite. Pentru restul Basarabiei, ca și în Bucovina, condițiile de deportare au fost deosebit de dure. În primul rând, toți bărbații apti de muncă au fost separați de familiile lor și duși în lagăre de muncă forțată, unde puțini au supraviețuit; femeile, copiii, bătrânii au fost duși în diferite zone ale Siberiei unde condițiile de viață — foarte grele — erau totuși ceva mai bune ca ale bărbaților.

Despărțirea familiilor s-a făcut în mod diferit, în funcție de localități. În Chișinău, Tighina și alte localități, unde gările nu erau departe de inima orașului, familiile au fost despărțite la gara orașului Tiraspol, aflat pe teritoriul URSS imediat dincolo de Nistru. Pentru orașele Comrat, Ceadăr-Lunga (și multe câtune din zonele respective) despărțirea familiilor s-a făcut la gările Comrat și Basarabeasca, aceste gări fiind așezate în câmp, la câțiva kilometri de centrele urbane.

* Astfel, la Comrat, pe mulți i-a denunțat Rimanov. Când, în 1941, trupele românești au intrat în Basarabia, rudele celor deportați, pur și simplu, l-au linșat. Poliția, știind motivul acestui linșaj, a închis ochii. Însă cei mai mulți informatori, s-au retras o dată cu trupele sovietice.

Toate vagoanele aveau pale pe jos. Vagoanele
cărora aveau tăiată la mijloc o gaură
de 15 cm² pentru necesități. Vagoanele pentru
copii și bătrâni, numai în parte o aveau ; probabil
avuseseră timp pentru toate.

*

Ana și Teodor, grăbiți la plecare, nu-și închipuiau
că vor fi despărțiți. Așa că la Tiraspol, unde fuseseră
repartizați în trenuri diferite, se alese fiecare câte o
vanza care avea și lucruri ale celuilalt. Lovitura cea mare
fostă însă despărțirea. Oare nu era destulă nenorocirea că
rămăneau fără copii ? Mai era nevoie de încă una ? Și
aceeași soartă o avuseseră, încă de la plecare, cei mai
mulți deportați atunci.

*

Victor și Vasilica, buimăciți de cele întâmplate, mai
stătuseră o zi în casa unchilor ; sperau că ridicarea lor
fusesse o greșeală și că Teodor și Ana aveau să revină.
Simbăta dimineată plecaseră spre Ceadîr-Lunga. Seara
ajunseseră la gara Basarabeasca, de unde trebuiau să ia
căruta ; aici văzură garnitura de tren cu deportații, trasă
pe o linie de rezervă. Ușile vagoanelor erau închise, dar
prin micile ferestruici ale vagoanelor se auzeau plinsete
și strigăte disperate „apa, apă“. Cei închiși stăteau de
aproape două zile, înghesuiți mai rău ca animalele. Su-
praviețuitorilor nu le păsa de soarta lor, iar oamenii care
se vinzoleau prin gară, cuprinși de teamă, se făceau că
nu văd și nu aud nimic.

Tinguirea jalnică și strigătele celor închiși în vagoane
urmariră mult timp gândurile celor doi tineri.

În drum spre Ceadîr-Lunga se frământau cum să-i
spună Danei că părinții ei fuseseră arestați. Se gîndiră
ca la început să nu-i spună nimic. Ajungînd acasă o gă-
siră pe fată destul de bolnavă ; se bănuia că are tifos
exantematic care deja începuse să bîntuie în multe părți
ale Basarabiei.

.

Au fost ridicați o bună parte din intelectuali, cei ce
avuseseră înainte o situație materială mai bună și în spe-
cial țăranii mai înstăriți ; marea majoritate erau moldo-
veni. Prin această măsură statul sovietic voia să-i elimine

... aici pe toți aceia care ar fi putut, eventual, crea probleme în aceste regiuni ocupate.

Și astfel, din noaptea de 13 spre 14 iunie 1941 a început calvarul unei bune părți din populația Basarabiei și Bucovinei de Nord; bărbați plini de viață, bătrâni din unii bolnavi, femei, copii. Oameni care nu voiau să trăiască în liniște și să-și crească copiii. Și din ei au fost luați, mulți, foarte mulți, au pierit. Datorită unui simplu Ukaz al lui Stalin...

Alexandru află de soarta părinților lui la o săptămână după ce fuseseră ridicați, prin Dubinin, care venise la Odessa și se dusese la cămin, unde locuia Alexandru, ca să-i spună ce se întâmplase. O făcuse discret, lăsându-i să spună nevestei, căci o știa rea. Dubinin avea în el un simț al corectitudinii, o anumită curățenie sufletească; dar aceste însușiri le păstra numai pentru el și nu le exterioriza; căci așa i se părea mai înțelept.

Auzind vestea, Alexandru, fără voie, lăsă să-i scape: „Nu, nu se poate! N-am făcut nimic!“ și văzînd că Dubinin tace, înțelese toată grozăvia situației. Simțea că i se strînge un nod în gît și că-i vine să plîngă. Se stăpîni însă și, după ce-i mulțumi oaspetului, se duse precipitat la malul mării; voia să fie singur. Aici se retrase într-un loc izolat și-și dădu drumul plîngînd în hohote, repetînd din cînd în cînd „Doamne, Dumnezeu, de ce această nenorocire pe noi?!“ Și apoi, reculegîndu-se își spuse: „Nu există nici un Dumnezeu! Căci dacă ar exista și ar fi atotputernic și atotbun, n-ar fi pe lume atîta nedreptate și suferință!“. Din clipa aceea Alexandru încetă să mai creadă. Și simțea, totodată, o ură nestăpînită împotriva acestui sistem plin de minciună și teroare. În care zeci de milioane de oameni, trăind în mizerie, sînt stăpîniți de o permanentă teamă; iar mulți dintre ei sînt sacrificați pe altarul noii „religii“.

Alexandru se ridică și se întoarse la cămin. Era calm, căci nu trebuia să arate tot ce avea pe suflet. Totuși nu putea masca tristețea ce-l cuprinsese. Și cînd unii colegi îl întrebă de ce este atît de tăcut, le răspunse că-l doare capul; o scuză bună, căci suferea destul de des de dureri

de cap. Doar lui Andrei îi mărturisise, din prima zi, ce i se întâmplase. Și durerea comună îi legă și mai mult.

■

*La 22 iunie Germania a atacat Uniunea Sovietică. Știri-
rea a fost primită cu neliniște. Oficial se afișa un opti-
mism forțat dar de fapt se așternuse o atmosferă apăsă-
toare și de totală tăcere. Nimeni nu risca să vorbească ;
era mult mai înțelept să accepți opiniile oficiale.*

★

În această zi îl arestaseră pe profesorul Spiridonov, ceea ce îi consterna pe toți cei ce-l cunoscuseră ; dar trebuia să accepte lucrurile așa cum erau.

Fuseseră arestați Grecov și Uzun, fiindcă își permisese ca din cînd în cînd să exprime, este adevărat, voalat, păreri care nu conveneau...

.

Alexandru nu se gîdea decît cum să ajungă acasă ca să vadă ce-i cu soră-sa Dana. Acuma nu mai avea importanță institutul, continuarea cursurilor ; importante deveniseră problemele familiale. Își dădea însă seama că avea să fie greu să-și ducă la capăt dorințele. Singura persoană care îl putea ajuta era Natașa. Știa că poate avea încredere în ea, așa că-i spusese adevărul.

— Bine că mi-ai spus despre situația părinților tăi ! La noi, mai devreme sau mai tîrziu, s-ar fi aflat totul, fiindcă NKVD-ului nu-i scapă nimic. În legătură cu hotărîrea ta de a pleca, înainte ca eu să văd ce pot face pentru tine, te rog să te gîndești dacă ești hotărît s-o faci sau nu. Nu este exclus ca peste voi să vină fasciștii ; vei accepta oare să trăiești sub ei ?“

— M-am gîndit la toate acestea și sînt hotărît să plec ; n-o pot lăsa pe Dana singură.

Alexandru nu-i spusese fetei că pentru el și ai lui nici sistemul rușilor nu este mai bun ca al fasciștilor, căci ea tot nu l-ar fi înțeles.

— Bine, Alexandru, voi încerca să te ajut pentru că mă rog tu ; cu toate că îmi pare rău că fac așa ceva. Să scrii o cerere în care să soliciți o învoire de trei zile ca să pleci să-ți vezi părinții și să iei niște haine. Mă voi duce la prodecan care nu-i atît de încuiat ca decanul și

pe care îl va înlocui. Atasează și certificatul medical
că ai fost operat, poate să ajute.

A doua zi Natașa îl spune lui Alexandru tot ce a pu-
tut să obțină aprobarea. La început de război nimeni nu
vrea să și asume răspunderea să permită unui soldat
să meară într-o zonă din apropierea frontului. Deoarece
din on, Natașa îi spune amarat și blestem de omor
dorința lui de a și continua studiile în Odessa.

Aşa, ambele nimerise în acelaşi vagon cu Ida Moscovici şi cu Eugenia Grosu. Eugenia, cu valiza şi îmbrăcăminte de balton frumos, mai mult de toamnă, se uita zîmbind mereu speriată la cei din jur, fără să scoată nici un cuvînt ; sau din cînd în cînd se scuza dacă, din greşală, o atinsese pe vecina ei. În schimb, Ida trecea de la o stare la alta în sîla. Cînd plîngea în hohote, strîgînd : „o vreau pe celălalt mea ; cum voi las aşa, fără nimic ? Daţi-mi o la vana mea, dragostea, fericirea mea, căutarea vieţii mele !” sau bătea cu pumnul în peretele vagonului, rugîndu-se pe paznici să-i dea drumul să vadă ce-i cu fata din apoi pot s-o şi omoreze, fără să realizeze că paznicii ei ei o aud, ori dintr-o aud nu-i dau nici o importanţă. Un zgomot plînsetelor Idiei, copiii nepăsaseră să urle. Era o dorinţă foarte grea, pe care cei din vagon, cu nervii întinşi de duritate, o mai ignorau. Cîte una din femei strîgea : „Ida, o plez, neşti de ce ai lăci odată că nu ai omori pe cineva !” „Ida ? De ce oltod tu ești nenorocita !”. Dar Ida pleca din sîla fără să audă. Atunci Ira Lișci, soția unui bogat din Tîshina, rău cunoscut cu doi fideji, unul de 13 ani, celălalt de 15 ani, interveni cu blîndețe :

— Doamnă Moscovici, înțelegem că : Acum, tot nu pot să vă pot lăsa. Iată, eu spunem unde ne duc și acum odată vești cu puțin timp. Că așa poate călăușii și alții pe lângă plezări, nu ne ajutăm. Iată totuși, totuși, nu pot să vă lăsc. Că o mulțime de lucruri, în seară, acum lăsați să vă îndreptați și să ne ajutăm. Iată eu spunem.

La care se alătură și Ana :

— Iată doamnă, trebuie să ne ajutăm și să nu disprețuim ? Și eu mi-am pierdut bărbatul și copilul. Fiecare din noi are nenorocirea lui...

Ida o înțelși oarecum, dar lacrimile îi sugărau o dură încetare. Din cînd în cînd, izvoarea ei bolnavă de plîns și apoi, brusc, se liniștea.

Ida plecase de Ana era o tărăncă bătrînă, care aproape tot timpul se ruga. Fața-i ridată și îmbătrînită trăda

de zădărește, dar și o credință adâncă. Ana, uitându-se la ea, intuia că o fi pierisese credința în Dumnezeu. Nu mai putea crede într-un Dumnezeu care lăsa să fie pedepsiți miția oameni nevinovați și care părea indiferent la atita suferință. Se simți însă animată și de o puternică voință de a nu renunța la viață; o voință de a lupta ca să supraviețuiască, lizându-se numai pe ea și pe nimic altceva. Fîndea înțeleasă să numai păstrîndu-și firea și simțind că nu renunțe la viață mai avea șanse să-și vadă odată copiii și soțul.

Teodor nimerise într-un vagon în care nu cunoștea pe nimeni.

Cei mai mulți dintre bărbați tăceau. Unii se rugau. Erau și alții care încercau să-și justifice că nu sînt vinovați, repetînd: „De ce mor eu înai? Ce-am făcut oare? Domine, ce mi se întîmplă mare cu nevasta și copiii mei?” — Alți bărbați și femei nu aveau regimul spiritual pe care-l aveau alții de altor înzestri înși au îndrăznit, chiar în aceste momente să-și manifeste revolta și ura împotriva acestui inuman sistem.

Teodor stătea ghemuit, cu un albă loc și alții, avînd grijă de valiza și colton. Tăcea, cufundat în gîndurile ce nu-l dădeau pace. Era cuprins de dispoziție și de simțirea nevoii tale de familie. Era sigur că totul se întîmcase din cauza lui. În minte îl apăreau scene din viața statului de Ana și de copiii lui dragi. Acum abia realiza că de mult, că de atunci în urmă soția și copiii. Și de o înțelegere se întîmcase în viață, lucruri de care înainte nu era pe deplin conștient.

Întorcîndu-se stătea apoi în același vagon cu Cleop. Nu-l cunoștea, dar îl cunoștea pe cineva că acesta se rupea des. Se vorbise cum se rupea, pe cine îl înunda duritatea față de zădărnici Dumnezeu pe care-l slujise alții ani. Dumnezeu că se rădase de el și de oameni.

El, care era de obicei bine dispus, volubil, devenise tăcut, ursuz. Suferea teribil de dorul fetei lui. După ce suferea de foame și de sete. Nu-și inchipuise că foamea și, mai ales, setea, te pot chinui în asemenea hal!

în cînd, în loc de casă, li se dădea cînt o bucată de paste sărat, care le mărea setea.

Primele zile se făcuse îngheșuală și dezordine în viața vagonului și unii rămaseseră fără apă și mâncare. Apoi se înțeleseseră între ei și fiecare își primea porția, dar numai așa puteau supraviețui.

Mai mult decît de foame, sufereau de sete ; pentru că cele două căldări cu apă nu le ajungeau. Fiind vara și cald, acoperișul din tablă al vagonului se încălzea foarte mult și înăuntru să fie o căldură greu de suportat ; mai mult că erau înghesuiți ca sardelele. Ba în trenul cu bășcălii, cite un însoțitor aducînd o a doua căldare, cînd se apropia prin deschizătura ușii vagonului se făcea că o scormă și apa se varsa ; dar el pleca rîzînd de ghimur pe care o făcuse.

Iar la spălat nimeni nu se putea găsi. Uneori femeilor și copiilor li se dădea numai într-o sală a gării. Și totuși numai dacă trenul ajungea în gară, de obicei mică, se oprea sau noaptea. Trenul era tras pe o linie izolată și cînd în gară nu era nici un om se crea un cordon de la tren la gară, format din însoțitori și ciini, pe rînd, pentru fiecare vagon în parte ; ca nimeni să nu poată scăpa.

Tot timpul cît dură drumul, bărbații nu coborîu din vagon.

Drumul fu un calvar. În timpul zilei vagoarele de cărbuni erau adevărate cuptoare ; prin cele două mici ferestre mici zăbrelete, aflate în partea de sus a vagonului nu se putea asigura nicidecum aerisirea. În vagon mirosea de transpirări nespălate, de menstruație, de excremențe și de țigări cu care se îmbibaseră paie, făcea atmosfera și mai greu de respirat. Cît despre scena dizgrațioasă unde oamenii își făceau nevoile în gaura din mijlocul vagonului, cu timpul se obișnuiseră cu toții.

Seara, cînd se culcau, fiecare simțea cum se lipsește de el un trup străin, transpirat și murdar, dar n-avea ce să facă. La unii, cu piele mai sensibilă, din cauza transpirației și a nespălării, apăruseră eczeme.

Supportînd această mizerie cruntă, foamea și setea lor erau deveniți conștient că este un nimic, și unul din ei începea să grădească și că n-are dreptul să aibă nici o pretenție.

La gara Konotop, dincolo de Kiev, întimplarea fiind că trenul în care se găsea Ana să fie oprit nu departe

Bărbații aflară despre război doar când ajunseră în lagărul unde fuseseră deportați.

■

Drumul devenise un chin. Hrana și apa erau foarte puțin, de-a-dea doar cit să supraviețuiască, căldura sufocantă din vagon, corpurile pline de țeg, mirosul tot mai gros din vagon, necurățat, erau ca o păcăje, toate deveneau din ce în ce mai opresitoare. După cum era tot mai greu de suportat izbucnăsterea sorții lor : călătorim de aproape un săptămânin și nimeni nu știa unde îi duc și cit va mai dura calvarul.

Am simțea ca o lăcă pătorele. Mirronele de care suferise toată viața se succedau una după alta. Avea o senzație de vomă și o slăbiciune atât de mare încât simțea nevoia să stea tot timpul culcată dar nu putea decât să se răreori, pentru că se incomoda pe celelalte. O chinăia dorul copiilor ei și al bărbatului. Avea un-cel impresia că durerea sufletească se transformă într-una fizică : quidid la ai ei era atât de intens și de dureros încit i se părea că are o apăsare în piept. O obseda gindul că fusese o mamă prea severă cu copiii ei. Și totuși, suferințele, dorul de familie, teroarea acestui drum interminabil îi întăreau hotărîrea de a nu dispera, oricare ar fi fost situația.

Se vedea că și Eugenia Grosu se frământa. Fața îi devenise palidă și avea cearcăne adînci sub ochi. Rochia ei frumoasă de mătase era pătată și ruptă într-o parte. Și chiar în mizeria în care se găsea nu renunța la pălăria cu panglicuțe de pe cap, care contrasta bizar cu toată ambianța. Și era una dintre cele foarte puține care nu se plîngea.

Ida Moscovici slăbise mult, nu putea minca. Devenise tăcută, ursuză și se uita într-un punct fix. Din cînd în cînd izbuinea spunînd „Nu mai pot fără fetița mea ! Vreau să mor !“ și apoi un timp plîngea înăbușit.

Și alte femei plîngeau. De obicei, cînd una începea să plîngă, și altele se porneau.

■

În vagoanele cu bărbați era mai multă liniște și parcă mai multă resemnare.

Tratamentul la care erau ei supuși era mai dur, li se dădea mîncare mai puțină și, adesea, în loc de casă, căpătau pește sărat care însă îi înseta, iar cele două căldări zilnice de apă de vagon nu ajungeau nicidecum.

[illegible]

★

terei; prima lălmășă de vin se avușese grăit și fără să se de-murșenă lălmășii. Cadrele didactice împănătau arhiva institutului și a decanatelor.

La se șpanse că vor pleca, dar nău să li se comunice unde. Totuși, chiar înainte de a pleca, se aflase, pe ascuns, că vor fi înșiși în Cămin. Marea majoritate a cadrelor didactice și a studenților plecasera. De femeie că n-au putut să se descurde astfel încât să nu fie prini și de țara nemților. Ei apoi, mulți simțeau dorința de a se întoarce acasă. De vârstă pleacă în țară sau în țară. Alții rămân și Andrei se simțea singuri, pierduți și nu puteau să-și găsească drumul, mai ales că nu mai aveau unde. Pe drum, erau dăruite multe, multe se îmbolnăviseră de diferite infecții și afecțiuni și nu mai puteau să trăiască.

★

Ci parie rădăcinile adâncii pământului brazii și săi în rădăcinile rădăcinilor. Stăruie rădăcinile de rădăcinile și rădăcinile. Pleacă în viața rădăcinilor și pleacă în rădăcinile, de rădăcinile — rădăcinile rădăcinilor — speria în rădăcinile rădăcinilor și rădăcinile rădăcinilor pe rădăcinile și se lemeau de rădăcinile.

După aproape patru săptămâni de când îi ridicaseră trenurile împreună cu barcarii deportați ajunseră la Ivdel*, locul de destinație. Simeon citea dină-trei trenuri într-o zi, până când toți deportații fură aduși aici**. Pentru prima dată, uşile vagoanelor se deschisera larg şi în sfârşit deportații putură ieşi afară. Drumul îi schimbaseră mult... Neraţi de albă vrenie, albiți, cu fața palidă, ac-filată, murdari şi mirosind îngrozitor, cu privirea plor-dulă, păreau nişte ființe venite din altă lume. Alături-o lume în care «abia» numai săboarea şi «vestiment» fiind afară de călărie, ar alina duritatea, cu mai multe pre-veau spre pământ, până lipul de orice sentiment. Orice drum îngrozitor — în care clava reci dintre ei pieriseră — îi făcuse să nu mai dorească nimic, gândul le era la apă, la mîncare şi la puțină cămină. Umilitățile şi mize-riile incredibile la care fuseseră supuși ucisesea orice mindria şi demnitatea fiecăruia.

Cei mai mulți de alba se țineau pe picioare. Soarele după care rivniseră una în orbea. Şi Teodor simțea că o pe cale să cadă. Cu atît mai mult cu cît, din cauza deor-dinii care se iscase la coborîrea din vagoane, deportații se împingeau şi se călcau pe picioare; soarele prea pu-ternic pentru ei îi făcea să orbecăie ca-n întuneric.

Cum sosiseră în același timp două trenuri***, oame-nii, obligați să nu se îndepărteze prea mult de vagon, se mai amestecară. Colev, împins de lume, îl vazu pe Teodor, care tocmai coborise din ultimul vagon al celui-lalt tren; îl cunoștea fiindcă din cînd în cînd el și cu

* Ivdel, oraș situat dincolo de Urali, în apropierea para-lelei 61.

** — Unii cămin — în înțelesul, referența se referă la depor-tații din județele Ivdel și Lepușan. În — oraș administratoare și pentru alte județe.

*** După care urmaseră multe altele.

La capătul peronului era o cișmea. La vederea ei, femeile și copiii începură să strige „apă, apă”. Era apă proaspătă și destulă, nu cedează și cu peron, cum li se daduse în tren. În alții lor țară, covele dincolo de cișmea, iar zeul lor striga : „— Duceți-vă cu țânții dincolo, să nu faceți broaște în burtă”. Femeile țopăie spre cișmea trăgând copii după ele. Ana rămase singură, tristă și păsăron ; simțea că n-are puterea să se ridice. Izvor stăruie și ea „apă, apă”... Și atunci, după câteva minute, o femeie cu trăsături plăcute, înrăcită simplu, se apropie de ea aducându-i o cană cu apă. Se aplecă să lăbească și se apropiindu-se de urzichea Anei, îi spuse mormon : „n-ai fost în-un caz să nu ai cuprins să lăbești la labirint de conserve de paste, nici n-o să vezi căști ; și ea am fost deportată acum cîțiva ani”...

Deapănii însă erau mai degrabă de pânză, în dreptul
mării clădire. Acolo era cetateaua cu blana haki și portierii
infanți, ce mi părea mai de tot nici mulțum, ci doar
mădărușii în cămași albe cu nume de țară. Când Ana
ajunse în fața lui, spunându-și numele, el îi dăe „Vai
luna la murele de comorțe de pește. Și o să îl se -pina
unde ai să dormi“.

-- Trebuie să replăm, trebuie să schimbăm.

Oguz se uita curios la ea, surprins de uitateala ei, si
spuse :

citeva zile vei veni în genunchi să ne rogi să-ți dăm de lucru și atunci ai s-o nimarești mai rău !

Cele mai multe femei fuseseră puse să lucreze tocmai la fabrica de conserve de pește. Nu știau că vor fi obligate să prindă pește din riul Irțiș nu numai vara, dar și în toiul iernii.

O parte din cei deportați, majoritatea ferovi cu copii, urmau să locuiască în aceste foste grăduri sub înălțate betoane. Așa găsim un loc într-o cameră toată o oră de coacșoare nelocuite, cu o ușă aproape stricată. Păi nu avea

și se dusesse pe gânduri; noroc că era încă vară. În camion
era ea în repartizație și o femeie tânără, care alina întrebări
se dusesse să stea cu conștientizările ei, între camioane mai
mure a unui bășchet în august înaintea izolării lui
il era înțeles „de diavolii aștia care ne-au adus aici”

Eugenia Grosu prinde și ea o coridoare înmărmorată, în
soția cu geamuri apart. în care vântul sufla în vâltoare.

Sovieticii alina să deportați nu vor fi. A-ri-va
cum. Fără nimeni un art. la ei. Și apoi, dacă îl prindeau,
fără îl dă într-un lagăr de unde șanșele de a scăpa
de țară și mai mult. De alții, cei ce lăsați orșă obțin
la de alții la țară, unde se ține o evidență foarte
mă. Iar mulțimile însoț. spre seară, un rând prin
punctul de depunere. De fapt, fără să știe, în-țeleg
fără — spre să lăsa curiozitatea în acele „camioane”

nu. Într-o condiție de înțelegere, înțelegere, care
se simțea extrem de slabă, și înțelegere. Și totuși
un fel de înțelegere în suflet. Pe a-și putea, dar
terroare cu câștigul dramatic, iar pe de altă parte
punctul de depunere în țară în țară să poată
măsură la țară de comunitate de țară. În dăruirea
ca înțelegere în țară înțelegere când se se
nu și să poată, înțelegere că unde era cu
adevărat înțelegere. Ori cu înțelegere să înțelegă. Cu orice
preț. Ca să
aștepte cu copiii, cu soțul ei. Trebuia să trăiască, așa
ca să aiba norocul să-i revadă. Nu se putea sprijini decât
numai pe ea. Avea o țară neobișnuită de a nu
dispara, care acum devenise și mai puternică. În orice
moment, oricât de greu, spera în mai bine și gândea în ea
la ea să nu cedeze. Fără însă a renunșa la tot ce este
drept. Și areste calități o susținură să nu se piardă definitiv.

■

Trenul în care se găseau doamna Rima Schneider și
Idil, 1000 de kilometri, ajunsese la Teliograd; la
vreo 400 de km sud de Omsk. Ca și alte câteva trenuri.
De aici deportații fură duși cu camioanele la diferite
„točki” *. Iată și Rima Schneider și alții fură repartizați
la punctul 32, cam la 200 de km de Teliograd, punct
situat pe malul râului Ișim.

Aici, până prin anii 1930 era un ținut aproape nelocuit.
O dată cu colectivizarea, dar și după asta, mase în-

* Puncte.

curajului, vechimii lui și în încrederea în Dumnezeu, care și astăzi
stăpânește lumea, și omul. Și din lucrurile acestea s'înălță
sufletele, întru încrederea în Dumnezeu, și omul. Și din lucrurile
acestea se vede că omul este dat în lume pentru a-l înălța
și să-l ducă la Dumnezeu. Și din lucrurile acestea se vede
că omul este dat în lume pentru a-l înălța și să-l ducă la
Dumnezeu. Și din lucrurile acestea se vede că omul este
dat în lume pentru a-l înălța și să-l ducă la Dumnezeu.

Și din lucrurile acestea se vede că omul este dat în lume
pentru a-l înălța și să-l ducă la Dumnezeu. Și din lucrurile
acestea se vede că omul este dat în lume pentru a-l înălța
și să-l ducă la Dumnezeu.

Furcă și neputință să trăiești așa cum se făcea în oraș. Erau mai greu și toate războaiele care se petureauă. Erau războaie între țări, dar și războaie în interior, dar simțea că vine amenințarea tot mai de aproape și se întreba până când o să poată sta așa, nemurind nimic. Timpul trecea teribil de repede. În un moment din ziua băta în ușă. Intrară doi copii; Ana îi recunoscuse — erau copiii doamnei Lipetz, cu care văzuse în același vagon. Băiețelul cel mare îi întindea două felii de pâine, spunându-i „doamnă, cum vă place să mănânci? Căutăm aceste felii de pâine” înăuntru, în primul moment, ea refuză, dar imediat după ce văzu că erau puterile ei... șopti: „mulțumiți-i mamei voastre”. Era emoționată că din rația lor mică de pâine d-na Lipetz se gândise să-i dea și ei o parte, cu toate că de-abia se cunoșteau.

★

Majoritatea femeilor și cei câțiva bărbați în vârstă lucrau în fabrica de conserve de pește. O muncă istovitoare. Era mai greu o duceau femeile care, cu noaptea în cap, erau duse în susul fluviului să prindă pește. Trebuiau să intre în apa rece ca gheata, iar multe se și îmbolnăviseră. Lipseau aici medici sau surori, femeile se îngrijeau ajutându-se una pe alta, cu leacuri băbești.

Pentru cât munceau primeau rații de mâncare, doar atât cât să poată trăi. Femeile primeau rații suplimentare și pentru copiii lor, dar dacă copiii aveau peste 12—13 ani, trebuiau să lucreze și ei.

Prin oraș puteau umbla libere, dar erau de obicei atât de epuizate, încât nu le ardea de așa ceva. Și apoi nici bani nu aveau...

■

Puțina piine pe care o primise de la doamna Lipetz îi mai astimpără Anei foamea, dar tot era mult prea slăbită. Nu putea să trăiască doar cu două-trei bucăți de

— „Căci, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia nu se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

— „Dar, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de o întrebă dacă cunoaște contabilitatea.

— „Nu, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

— „Dar, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

— „Dar, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

— „Dar, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

— „Dar, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

— „Dar, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

*

— „Dar, dragii mei, nu trebuie să uităm că în Rusia se ține seama de contabilitate, și de aceea nu trebuie să ne facem nici un habar n-avea de asta !

* sciotchik — un cadru cu bile albe și negre cu care în Rusia se fac operații aritmetice simple.

— De ce să te duci ?

— Am o problemă importantă, foarte importantă...

— Toate aveți probleme importante ! Crezi că tovarasul comandant are timp pentru problemele voastre ?

— Vreau neapărat să mă duc la tovarășul comandant ! mai zise Ida.

— Spune-mi și mie, să văd ce pot face.

— Vreau să-mi dea voie să plec s-o văd pe fetița mea... Și apoi, jur, jur pe Dumnezeu că mă întorc ! Numai s-o vad, să știu ce-i cu ea ! Nu mai pot, înțelegeți că nu mai pot trăi așa !...

— Cum să pleci ? întrebă uimit șeful halei. Crezi că-ți dă drumul cineva ? Comandantul n-are dreptul de a elibera, chiar provizoriu, pe deportați. Și apoi regiunea de unde ați venit voi, este ocupată de fasciști. Cum o să te duci acolo ?

În clipa aceea Ida își dădu seama că toate speranțele ei se spulberă. Tacu și, cu pași lenți, fără să spună nimic, plecă... Mersu-i uitându-se în pământ, cu un aer apăsător, parcă îmbătrânise brusc.

Seara, când femeile se întoarse acasă de la lucru, o găsiră spinzărată de grinda tavanului camerei. Iar pe un scaun erau aranjate frumos rochița și fotografia Nomei.

★

Sinuciderea Idei Moscovici le tulbură mult pe deportate. Oare le aștepta și pe ele aceeași soartă ? Aveau aibă forța să reziste ? Parcă se rupsese ceva în inimile lor. De milă pentru Ida, de milă și de frică pentru soartă lor... Se gîndeau cu ce oare greșiseră că fuseseră pedesiți atît de tare ? Unele se duseră, în seara aceea, la Ana și plînseră împreună...

■

Frigul începuse să înțepe tot mai tare. Fiind duminică, Ana se duse în pădurea de la marginea orașului, să culeagă vreascuri pentru foc. Se gîdea să ducă ceva vreascuri și Eugeniei Grosu.

Începu să adune grăbită bucăți de lemn, vreascuri pe care, legate cu o frînghie, urma să le ducă acasă. Bătea un vînt rece, dar aici, în pădure, domnea o liniște deplină ; și era și ceva mai cald. Nu auzea decît ciripitul păsărilor. Cînd, deodată, auzi voci cristaline de copii cîntînd „Sintem străjeri, brațe de fier“... Erau copii de basarabeni deportați, care venind în pădure, cîntau un cântec...

buie să trăiască cu orice preț. Pentru copiii și pentru soțul ei...

Gîndul la ei făcea parte din însăși existența Anei ; oăci acest gînd aproape că n-o părăsea niciodată. Cînd calcula șiruri interminabile de cifre, cînd mîlca, apoi cînd mergea spre casă și mai ales seara, cînd --- obosită

se culca, gîndul la Alexandru, la Dana și la Teodor, o însoțea pretutindeni, aducindu-i durere și, totodată, mîngiere...

Și amintea cum îl cunoscuse pe Teodor. Erau amîndoi tineri : el avea 21 de ani, iar ea 19. Băiat timid, retras, interiorizat, prefera adesea să tacă, uneori chiar se pierdea în vorbe. Dar cu o intuiția ei feminină, sesizase calitățile lui : sensibilitatea sufletească, cinstea, simțul din comun.

Amîndoi fuseseră fericiți împreună. Aveau încredere deplină unul în altul și se stimau.

Femeia își reamemora momentul cînd se oprise Alexandru. Era un copil doborât, dar cam difoz, Dana spusese după doi ani ; era mai calmă, mai tînor de creștere. Parca renunța în fiecare fibră a trupului ei durerea deșapărtirii de copii, disprețirea necunoscutului care le învîlbia existența de somn... Nu e suferință mai mare ; așa cum nu există sentimente mai frumoase, mai curate și mai intense, ca dragostea pentru copiii tăi... Și cotropitorii căltau în pieicare, fără nici un pic de milă, tocmat asemenea sentimente...

Napoca, cu gîndul la ei, plîngea. Dar la orice ocazie se re-ducea vorba despre nenaițiile ei. Volea să rădănu numai ea cu durerea ei, cu dragostea ei pentru copii, cu dragostea ei pentru Teodor. Se întrebă unde putea fi Alexandru. Reușise oare să se întoarcă în Basarabia sau fusese dus, undeva, în fundul Rusiei ? Sau ce era cu Dana, cu fetița ei scumpă ? La retragerea sovieticilor din Basarabia n-o tiriseră oare și pe ea cu ei, cum o făcuseră cu mulți basarabeni ? Întrebări nenumărate o chinuiau și nu le găsea răspuns. Despre Teodor bănuia că este într-un lagăr. În care, nu putea ști ; căci în Siberia erau destule lagăre pentru bărbați. Lagăre de care se vorbea în șoapte și cu groază. Dar Ana Lambu găsea totuși în ea tăria să trăiască mai departe...

Și cu toate are un sens dacă este întemeiată pe dreptate și pe adevăr. Dar cu toate că viața fusese pentru ea o lărmă și ei nedreaptă și cu toate că viața în-nea lărmă asuprită de minciună, înțelegea că trebuie trăit. Și avea curajul s-o îndure așa cum era...

Arătat în lagăr, ca o otrăvopă, Teodor simțea că el nu era atât de mult mai rău decât și-ar fi putut amintiți amabili, munca mult prea grea, duritatea și disprețul supraviețuitorilor, decăderea morală la care era sosit, juncțiile fizice, toate acestea păreau de neaportat.

Dar mai ales suferea enorm din cauza că nu mai avea nici familia lui. El apăna imaginea Annei vișt, în Tăcerea, îl despartea; un chip al demnității și fetei, în Teodor și-a căutat și îi privea, mai ales, în copil și în el. Era imaginea copililor. Ve Alexandru, copilul care, din teatru, și-a vădit condiciile de viață, de la părinți, de Căminul. Orl Tama, fetița lui cea mică, desigur și-a vădit degerătura. Ce mândru băiețel, înălțându-se, cu o mână la Dămine, cât de mult îl lipseau. Se întreba mereu cum o fi soarta lor. Neliniștea îl copleșea...

Se chinuia mult și din cauza condițiilor din lagăr. Munca era mizerabilă și puțină. Singurul aliment mai bun era piinea — o piine neagră, cleioasă, acră. Și totuși deportaților li se părea mult mai bună decât supa și cașa zilnică, dar porția de piine era numai de 300 de grame. Tuturor le era mereu foame, o foame dureroasă, greu de suportat. La masă se aruncau asupra blidului cu lupii. Și cât timp mâncau, nu scoteau o vorbă. Iar cei ce terminau mai repede aruncau priviri lacome asupra celor care mai aveau ce mânca. De altfel, înfățișarea deportaților spunea totul. Slabi, numai picile și os, erau puși să muncească peste puteri. Pentru fiecare viață din lagăr era o veșnică luptă pentru supraviețuire. Cei mai mulți trăiau la modul primar, nu se gîndeau decît la mîncare și la odihnă; căci erau sfîrșiți de oboseală. Mulți pierduseră orice demnitate, orice mîndrie. Și după un timp, chiar se gîndeau tot mai puțin la ai lor; erau prea flămînzi și mult prea extenuați. Și îi chinuia mult frigul. Le era frig, mai ales la picioare și la mîini; din cauza degerăturilor aveau dureri de le venea să urle. Încălțările lor erau din ziare acoperite cu coji de copac și le-

și nu era obișnuită să muncească cu mâinile. Îi era silă de tot ce era murdar. Suferea și pentru că nu știa nimic despre soțul ei; și, mai ales, din cauza copilului, pe care îl avea Albert, fiind încă mic, nu înțelegea ce se întâmpla cu ei și îi puna mamei-si întrebări la care nu putea răspunde. „Mamă, de ce nu vine tata? nu e doar de la război și vreau să-l sarut!“ Sau „Mamă, mălăie, unde e ciocolată? Vreau ciocolată și vreau să mă duc la Covalschi * să mănânc prăjituri“.

Doamne, ce îi adăuneau durerea! Femeile țigănești, adesea, s-au simpatizat de celelalte femei cu care venise să lucreze și ele veniseră să-o ajute. Dar doamna Schneider nu voia, din cauza de compătimirea lor, știind că și ele au propriile suferințe.

Într-o zi de toamnă, doamna Schneider își lăsa bătăușii în brațe, trecuse grăbită pe lângă fetele care luau masa, și, fiind aproape la rușă Isidor, se aruncă din copac, în mijlocul lumii, să-l salveze, se înecă dintr-unul din mai putuse suporta viața de aici...

★

La o săptămână după ce se sinucise, îl duceau la mormânt o femeie de vreo 30 de ani. Tânăra, frumoasă, zădărnice de a se descurca de vorbă cu cineva, dar, frumoasă și cu o inimă bună, adesea. Știa că o dădea cu ea în călătorie, pe lângă Isidor și pe fiul lor, care venise în vacanță dintr-o călătorie zile înainte de 13 iunie. Nici ea nu mai putea suporta durerea...

■

Iarna venise brusc, în punctul 32. Cu furtuni reci și cu multă zăpadă. Într-o zi, pe la mijlocul lui decembrie, Cabdulin transmisese, prin Meret, tuturor deportaților că lipsește patru zile pentru că pleacă la Akmolensk, la o „suvescianie“ (adunare). În tot acest timp el avea să fie înlocuit de Meret. Și după ce dădu dispozițiile, înhămă calul la sania de două persoane, își puse șuba cu blană groasă și căciula de astrahan și plecă. Era mulțumit. Sania era frumoasă, calul — o mîndrețe. Pleca liniștit, știa că dispozițiile sale aveau să fie respectate; în primul rînd de frica lui. Și gîndul că toți acești foști burjui tremurau la auzul numelui său, îl făcea să fie cuprins de o stranie mulțumire. La puțin timp după ce plecase,

* Covalschi era o cofetărie din Chișinău.

Suferința le unea pe deportate. Altădată, pe cînd erau în țările lor, țărâștile n-ar fi venit la Ana Lambu ca la o cunoscută apropiată. Țineau la un fel de ierarhie, bazată îndobîtebi pe respect. Aici diferențele se atenuaseră.

Veneau la Ana să-și aline durerea ; căci ea înțelegea bucuriile și suferințele altora, găsind cuvintele cele mai potrivite. O făcea natural, fără efort. Veneau și să-și audă mintea rîzînd care le amintea de viața frumoasă de dinainte. Și Anei îi făceau plăcere vrățele lor pentru că-i mai alinau pîndurile care o apăsau. Totodată, simțea nevoia să le ajute, cum putea, pe femeile mîna simole și neasturate, ceea ce i dădea plăcerea să ștîre.

Cu timpul trezise să renunțe tot mai mult la aceste mici bucurii. Fiecăre munca îi răpea aproape tot timpul. Zilac se lucra de dimineața pînă la 1—8 seara și oileodată, tot la mezul nopții. Și cînd se întorcea acasă nu se gîdea decît la odihnă.

*

În ajunul Crăciunului, cîteva moldovence veniră la Ana să mureboșoia și sărbătorindă. „Nu faceți nimic în ră pomse Ana. „Dar nu e pînte, doară Ana !“, se răsola una din ele. „Trebuie să înțelegeți că la sovietici nu trebuie să se sără doreasca Crăciunul ! Mai ales aici, în Siberia. O să se spună că n-ați scăpat de obiceiurile vechi burgheze ! Puteți doar să veniți la mine și o să vă lăsați“. Moldovencele înțelesesă, mai ales că pe aici cuvîntul „burghez“ era atît de hulit, fapt de neînțeles pentru ele...

— De aia am venit la mata, să ne spui ce să facem ! Să te biagloslovească cel de Sus, adăugă una mai bătrînă.

În ajunul Crăciunului, cîteva femei veniră la Ana cu copiii lor. În camera ei nu era loc nici să arunci un ac. Cîntară „O, brad frumos“. Cele mai multe plîngeau în hohote. Asta l-a făcut pe paznicul care își făcea ron-

dul să deslăduie cum ei se strige „Sinteți sinteți adunați omuți cîntați țărîni numai din Sînta țară ! Sinteți sinteți !”

•

Ana se agăța de speranța de a scrie din Anul Nou o rădă de bucurie. Fără gust de lăcră amărâtă, fără culoarea atătălmîntătoare... dar era lumă și așa ! Făcuse cu mîna ei ceva frumoasă. Pentru mare ei bucurie cămărușă. Din furtile făcuse cîntărele roșii, drăguțe, pînă la toate mînuștrile ei. Făcuse cu gîndul la copiii ei și cămărușă aminte cum pînă la pomul de la naș în ajunul Crăciunului, ea cu Tana. Pentru amîndouă era o bucurie. Căci fiecare din familie pregătea pachetul cu cadouri pentru toți ceilalți. Și de bucurie era cînd — cîntărele pînă la tele ! Mai avea Tana, veselă, plină de viață, făcuse la naș de bucurie. Acum cîntărele amărușă sîntărele Anu. Și cîntărele, continua să facă copilete, ce dădă un lot de lăcră, făcuse de copiii ei. În fiecare noapte făcuse cîntărele lăcră. Avusese grîu, oa, venind de la naș, la la naș la piață un mic bradul ; mai avea la naș lăcră, lăcră seară trecuse pe la casele țărînicilor pe care le cîntărele mai bine și le rugase să trimită copiii la naș în grîu — darurile cu strigate de bucurie. Și de naș, împreună cu Ana, cîntărele „O, brad frumos“.

După ce plecaseră copiii, singura în cameră, Ana se simțise deodată neobișnuit de stîngheră, vulnerabilă. Și o cuprinsese o tristețe adîncă. Se trînti pe pat și pînă să plîngă în hohote... Acesta fusese primul an nou în Siberia...

•

Pe 31 decembrie, la ora unu, supraveghetorul grupului de deportați unde era și Teodor Lambu anunță :

— Din momentul ăsta, azi sinteți liberi ! Ordin de la comandant. Că, de, sinteți și voi oameni, dracu să vă ia ! Dar nu cumva s-auzim că s-a întimplat ceva ca, fîtu-vă muma voastră, vă belim !“.

Această dispoziție se aplicase tuturor deportaților din lagăr ; iar ei se bucuraseră omenește, cu atît mai mult cu cît 'era un frig năpraznic. Unii zîmbeau în sine că li se spusese și lor oameni. Probabil, gîndeau ei cu amărăciune, măcar o dată pe an pot fi considerați și ei oameni. De fapt, le era mai puțin frică de comandantul lagărului, pe care îl vedeau destul de rar și care nu le dădea

[illegible]

Deportații se înfățișau în baracă lor. Știau că purtarea supravegheților șef avea să se înrăiască și mai mult, să-i așteptau vremuri și mai grele. Dar erau convingeți că era singura atitudine pe care puteau s-o aibă ca să nu decadă de tot în fața lor înșiși.

Iarna anului 1942 fusese într-adevăr foarte grea. Deportatii de la lagărul Ivdel mureau ca muștele ; de frig, de foame, de epuizare... Mureau și înainte destui. Dar, iarna mult mai mulți... De agropat n-aveau cum să-i îngroape, căci pământul era ca piatra. Dar supraveghetorii își cunoșteau meseria, aveau experiență. Într-un loc al pădurii făceau stive cu trupurile celor morți, iar în primăvară, când pământul începea să se dezghețe, veneau cu un buldozer și făceau o groapă mare în care aruncau cadavrele ca pe leproși, și erau, slavă domnului...

Unii dintre ei fuseseră oameni importanți — profesori universitari, cercetători științifici, doctori renumiți, ingineri talentați. Aici nu conta nimic...

■

Avură mult de suferit și deportatii de la punctul 32. Cincisprezece basarabeni, din care mai multe femei, fuseseră puși să lucreze la construirea unui depozit. Deportatii nu aveau cu ei o îmbrăcăminte potrivită pentru frigul de afară ; o duceau prost mai ales cu încălțările, multe femei aveau pantofi sau sandale. Ridicați cu hurie, speriați luaseră de acasă ce apucaseră în grabă. Doar cei cîțiva localnici care lucrau cu ei erau încălțați cu pîslari — valinki. Basarabencele nu mai suportau frigul năpraznic ; picioarele le erau ca butucii și le dureau groaznic. Cum aflaseră că la depozitul Kolhozului erau pîslari — fără să știe că aveau destinație specială — una dintre femei, nemaiputînd suporta frigul, spuse „dacă nu-mi dau și mie o pereche de pîslari miine, nu mai vin la lucru ! Pur și simplu nu mai pot“... La așa ceva se gîndiseră și altele fără s-o spună. Și a doua zi ele nu se duseră la muncă sperînd că așa aveau să-i oblige să le dea pîslari. Cînd securistul punctului 32 auzi asta, sări în sus de furie : asta mirosea a grevă și așa ceva nu se pomenise în Uniunea Sovietică ! Telefonase imediat la Țelinograd. Iar de la Țelinograd veni, în aceeași zi, un

Nova insula Utopia. Înclina să accepte, într-o oarecare măsură, cele cuprinse în „Elogiul Nebuniei“ de Erasmus, care era pentru el un veritabil manifest umanist în favoarea libertății spirituale și sociale, proclamînd drepturi ale naturii omenești. Și iată cum începuse și el să creadă în utopii. Este oare aceasta o cale pe care s-o alegi în disperarea ta ? Pentru că în tot ce vezi în jurul tău nu găsești decît arbitrariul, absurdul ?

Însă adevăratul refugiu sufletesc al lui Teodor era în Dumnezeu ; și în somn. În somnul nopții. Fiecare dimineață aducea numai neliniște și suferință. Lumina înlătură vălul uitării și-i arată realitatea, așa cum era ea, crudă și nemiloasă, iar viața îi apărea îngrozitoare. În fiecare dimineață spaima și deznădejdea. Căci credea în Dumnezeu, visurile sale utopice, nu puteau înlătura suferințele reale.

*

Așa lămbăci totuși în cel mai profund somn în Dumnezeu, cel adevărat Dumnezeu lui, și îndăptătorul său, în căutarea unei soluții ei, cu toate că simțea că nu mai are nici un drept de a fi altfel, de a fi, pentru că și nu mai avea cu ce grăsisera copiii necredincioși. Căci simțea că Dumnezeu, chiar dacă a creat lumea a uitat de ea. Lăsa ea, însă, să-i vină Ana, totdeauna plină de dragoste, lume atît de năpăstuită...

În seara în care ea și-a dat se la să zădărnicească era chiar destinată nașterii ființei ei... De fapt, gîndea ea atît de puțin la toate cele ce fuseseră atît de crud lovită - omul este capabil de experimentele neprevăzute. Soarta lui este totuși o parte din întâmplări. Și prin această unii au o soartă mai feroce, alții mai amabilă, datorită acestui joc blăstărat care înmănășcă diferențierea a tot ce este viu. Ca-n versul lui Frost, „Mulți ca franza în vînt ; încotro li-e drumul oare ?“

Tot acest zbucium și frămîntările omenești tind să se opună naturii, care rămîne demnă, tăcută și calmă. Ana însă înțelegea că omul, oricare i-ar fi soarta, trebuie să aibă tăria să păstreze pe cît se poate, pacea și liniștea din sufletul său. Ceea ce, uneori, este foarte greu ; cum era și pentru ea. Trecerea de la speranță la deznădejde era cumplită. Și ca să se liniștească, să poată trece peste clipele grele ale disperării, Ana începuse să creadă că fiecare om are un destin ; care îi este predestinat. Că fiecare om are necazurile sale ; pe care trebuie să le îndure. Că în lumea asta fiecare plînge...

Veni primăvara. Care aduse deportaților speranța. Aici iarna ce trecuse fusese mult prea grea ; și parcă fără sfârșit.

Teodor Lambu se bucură și el de venirea primăverii. Suferise și slăbise mult de frig, uneori i se părea că nu mai apucă sfârșitul iernii ; gindea ca toți deportații... Se simțea îmbătrinit... Și părea așa pentru că slăbise tare și-și lasase barbă... era prea obosit ca să se mai îngrijească și nici nu prea avea cu ce să se radă.

Caldura plăcută a primăverii îi mai dădu puțină viață ; și oarecare nădejde...

*

Slăbise mult și părintele Ștefan. Umbla îmbrăcat neglijent și era veșnic abătut și nemulțumit. Se izolase complet neputându-se apropia de cineva. Într-o zi îl auzi pe Colev spunându-i unui vecin de lucru :

— Știi că Halvagiul a murit chiar azi, de Sîmbăta Mare ?

Și abia atunci realizează că a doua zi sînt Sfintele Paști. Aici pierduse șirul zilelor. Gîndurile îi readuseră în minte slujba religioasă din noaptea Învierii. Mulțimea de enoriași care se îngrămădeau să-i audă vocea frumoasă, de tenor. Simpatia și trecerea de care se bucura în oraș. Fusesse cineva... Și ce ajunsese ! ...O revăzu în minte pe fetița lui, atît de plină de viață. Care-l aștepta cu un zimbet plin de dragoste și ușor ironic ; ca și cum i-ar fi spus : „ești un tată drăguț și lumea te iubește, dar și tu știi să-i duci“ ...O iubea nespus de mult, și era mîndru de ea, fiindcă era drăguță și deșteaptă. Acum unde putea să fie ?... Oare mai trăia ?... Pe cei de aici, din lagăr, nu-i iubea... Pentru că și el era, ca și ei, un nimic. După cum nu-l mai iubea nici pe Dumnezeu... Toată dragostea lui se revărsa doar asupra fetiței... Cuprins de deznădejde și de amărăciune, acum, în noaptea

CAPITOLUL 23

[illegible]

proble, din părintele Ștefan nu rămânuse decât un trup tottingerat, plin de rană. Murise mai demult, dar deportații continuaseră să dea în el cu picioarele, cu bucișul de lemn.

Seara, în dormitor, era mai multă liniște ca de obicei. Unii simțeau pe suflet o ușurare. Teodor Iordache era, în sine, revoltat. Realiza că foamea care îl chinase pe părintele Ștefan fusese mai tare decât teama că avea să fie prins. Pe Teodor îl tulbura mai mult să-lăturea moartea decât durerea. Cu ațeli buciș, zi de zi, globoarea suferințelor foamei, numea Iordache și, dintr-o dată devenirea țării. Venise o bucișă de piine; o nenorocită de bucăciă de piine... De prea multă foame... Și unii dintre ei erau, înainte de a fi fost aduși aici, oameni civilizați... De fapt, aici se putea vedea cine era om de caracter; căci nenorocirea dezvăluie firea omului, iar fericirea o învăluie...

El nu-l putea condamna prea mult pe părintele Ștefan. Niciodată nu i-ar fi vindut pe alții, cum făceau cițiva deportați. Dar era un om mai slab; iar suferința foamei îl depășise. Prin faptele sale, părintele își grăbise moartea, căci viața deportaților „...era o alergare spre moarte“, cum scrisese Dante. Pe părintele Ștefan îl îngropară alături de alți deportați care muriseră în ziua aceea. Iar Teodor se rugase pentru sufletul lui.

■

După o săptămână, muri și Colev. De prea multă muncă și, mai ales, de foame. Pe cînd muncea, nu departe de Teodor, căzuse și se stinsese în tăcere. Aveai impresia că adormise brusc. Moartea care îngrozește marea majoritate a oamenilor poate fi uneori liniștită. Oare, gîndea Teodor, Dumnezeu așa înțelege să-i ia la el pe cei buni? Căci Colev fusese un om bun și credincios. Moartea lui îl zdruncină pe Teodor. Se întreba dacă nu-i va veni și lui cît de repede rîndul...

Curînd să împlînea un an de cînd fuseseră ridicăți ; mai erau doar două zile. Ana, cu gîndul la cele întîmplate, simțea o slăbiciune și avea o senzație de vomă. Nici nu putea mîncea. Ea, care pîsise totdeauna să i îmbărbăteze pe alții, dorînd acum ca totul să se sfîrșească. Că și cum puterile îi secaseră, avea în ea doar o înfîntare enormă și o tristețe adîncă. Cei din jurul ei, mîndri ai ei de putină și de tăcută încrezătoare ce-i erau. Ea răspundea înainte „a au nîndu” sau „nu și sîm” sau „nu”. Simțea nevoia să se izoleze, să fie singură cu ea însăși. Cînd termina jurnalul, scria, înăd, oarecum nerpus. Și primul ei gînd, întotdeauna, era să ia fotografiile suavi ale ei și să le arde, să se uite lung la ele și să se lăture cu patina, să opoie să scrie, să scrie într-un plîns ce nu se mai oprea.

Pe ea o năstureală lipărită de din-zin din-zin, năstureală și vestă, și de încălțare, desigur ai ei; așa cum nu aveau nimeni să știe nici ceilalți deportați. Și năstureală și năstureală, năstureală și o teamă teribilă că totul e pierdut, că totul e pierdut. Avea impresia că se găsește într-o negură deasă și nu poate zări nici un drum de salvare.

În marile dureri, omul simte nevoia să se auto-îngrijuleze. Ana, în marea ei suferință, realiza că gîndul paternic, obsesiv, la copii și la bărbat, îi aducea în dezgheț, dar simțea nevoia să se scufunde în suferința care o apropia de ei. Și apoi, orice exorcism e o luptă împotriva uitării, iar Ana nu voia să uite absolut nimic din tot ce era legat de familie și destinul ei.

★

★

★

Teodor era apăsător de amintirea nopții când îi ridicaseră. Își aducea aminte de fiecare amănunt al acelei nopți. Și aceste gânduri îi reveneau continuu, involuntar. Amintirea era, asemenea unei plăgi care, încet-încet, se întindea peste sufletul său. Iar sentimentul, ca

este vinovat de soarta Anei și a copiilor săi, nu-l pot ierta, făcând ca obsesia să fie și mai neîndurătoare.

Trecuse un an, doar un singur an... Și ce groasă înțesese... Mai avea încă 6 ani; și asta dacă cei doi aveau să respecte termenul de detenție, avea să reziste mare?... Nu credea, căci deja murisese destul. Simțea că puterile îl părăsesc. Oh, Doamne, încă ar fi putut nu să-i vada pe ai lui, dar măcar să afle ceva despre ei. Numai că în călătorie; nu voia nimic mai mult... Și toate aceste suferințe, această spaimă, îndușii ce-l cuprinseser, trebuia să le închide în el, căci nu avea cui să le spună. Oamenii erau prea amărâți ca să mai asculte necazurile altora...

A doua zi, când Todor își la luera, sub lumina rădărilor a dimineții, ca de obicei dădă tăgăduia îi tale săvârșită cu valendoarea ei. Mădrită și rare, de o înmărmărită tălăntă și pînă de gura și năvălă, tăgăduia avea în ea ceva furtiv, de neplăcut, misterios. Todor nu era veritabil, pînă la un anumit nivel, pînă la un anumit nivel și pînă la un anumit nivel al rădărilor și de cînd de culori pe care numai natura știe să le înmărmărită. Cerul acoprea totul cu o pînă de tăgăduia de lumina și rădărilor, sub care pînă, pe pînă de tăgăduia, rădărilor asor. Doamne, ce frumoasă pînă fi rădărilor și cu de rădărilor! Căci aici, în taiga - mărta Todor - hărta de rădărilor, și de zi, pînă la epulzări, aici sînt bătuți, aici sînt rădărilor, și aici, și mai mulți, mor...

Să auză cîntecul pînă de rădărilor, cîntecul unui înmărmărită în rădărilor dimineții, pînă de rădărilor de soare și rădărilor. O, doamne, pînă, în mărta ei, mărta de rădărilor, rădărilor de rădărilor, vece mărta de rădărilor de rădărilor, pentru că nu știți și nu știți mărta de rădărilor de rădărilor, nu știți și nu știți, ce-i sînt rădărilor de rădărilor de ai tăi. Vă învidiaz pînă de vă bucură de libertate...

Doar aici înțelesese cu adevărat că înmărmărită de rădărilor, rădărilor ei adînc, linistea și bucuria pe care îi înmărmărită aduce ea. Realizase că pentru ei că trăiesc într-o libertate liberă, libertatea este de la sine înțelesă, difuză, rădărilor. Ei nu pot simți toată profunzimea sentimentelor pe care îi le dă libertatea, fiindcă sînt obișnuiți cu ea. Acolo unde există libertate fără mărta de rădărilor și semnificația libertății dispare; pare fără rădărilor.

el deportat, dar avea, oricum, o situație privilegiată. Era un om în jur de 35 ani, așezat, cu o înfățișare de intelectual. Pe masă era o carte deschisă la un început de capitol, care cuprindea un motto după versurile lui Corneille : „Cielles obscures et claires qui tombe des étoiles“. Pe Teodor îl emoționa coincidența dintre imaginea cerului instelat din noaptea trecută și aceste versuri, care parcă exprimau sentimentele de care fusese el cuprins. Involuntar, se uită atent la acest motto întrebându-se cum era posibil ca în ellipse de adîncă întristare sau neliniște să apară întâmplări care să îți aducă puțină liniște ; totuși fiind și mai multă nevoie de ea... Cînd nu este așa că un suran trînde lui, pînă la urmă... „O Parad de Sam“

Clara-l văzîndu-l pe Teodor ca citește în cartea lui, îl întrebă : „Știi franceza ?“

— Da, oarecum, o știu...

— Puteți să-mi traduceți ce scrie ? interveni Gornik și după ce Teodor îi traduse textul concluziona : „*Tranquille et vive*“ și apoi se întoarse : „Ați mai avut înainte de a veni aici ?“

— Profesor de liceu...

— Da, cum sunt și alții poartei... Și chiar profesori universitari : și acum să văd ce aveți... Dar mai puțin să vă spun că eu sunt acum aici în condiții în care...

Pe cînd în spuma moment Teodor se gîndea că avea și el o înțelegere, chiar dacă sunt așa bolnavi, nu reprezintă decît niște numere.

După ce-l examină, doctorul spuse :

— Aveți o infecție pulmonară... Ar trebui să vă fie o rațiune, dar aici nu este cum... De asemenea totul va fi în ordine.

Într-o clipă spăla rana de unde sîi poze complicate și iod și-l bandajă, mai zise :

— Dar nu vă simțiți bine, să veniți la mal... Este tot ce-am putut face acum.

Teodor ieși și se duse la locul său de lucru, împreună cu alți cîțiva deportați, însoțiți de un supraveghetor. Pe drum îl văzu pe șeful supraveghetorilor, beat turta, cum mergea cu diamele într-un deget... apoi plînsese, înjurînd în gura mare. Teodor aflase că soția lui îl parăsisese, călîndă de viața de aici și de violențele lui. De atunci el începuse să bea și devenise și mai rău, răzbunîndu-se pe deportați.

Fiecare, se gîndea Teodor, își poartă crucea, numai că pentru unii este mult prea grea...

Ana omisea să răspundă de domeniul său de acțiune. Încercările de adevărată apăsătoare auză a masei, pentru a avea hrană și alimente pentru denesății din Onela. Onela dău miteile ei ca exemplară. Timpina i se marea într-o dată. Ajunseser la țina evidență pentru marea „Obiast”, rezonă de sute de kilometri. Mă ținea și evidență trocului cu iakuții¹. Fînd totuși deportat nu primise nici un ban și oricînd la capriciul directorilor putea fi trînsă ca muncitoare la Fabrica de conserve de pește sau în vreo țară. Tot moment însoțea marea nevoie de viață din care făcea de viață edificare.

Totuși cu iakuții era inedit pentru Ana, care îi privea cu incoșă. Cînd auzi că erau cunoscuți acest popor. Dincolo de învățare la țară avea înțelegere că sînt primitivi, înșurși. Cînd li se constata că erau cunoscuți și foarte cinstiți. Adunau oameni în schimbul care aveau dintr-o haină, de o dată. Dacă le lipsea o blana puteai fi sigur că pește și țina țina îi va aduce una și una dintre cele mai frumoase. Acești oameni pur și simplu nu puteai să nu sau țina și țina că țina țina sînt la țina țina. Aveau o răbdare de inger. Cînd veneau la Ana ca să se trecuți în registre cu tot ce aduseser și ce trebuiau să ia cu ei erau în stare să stea ore întregi fără să arate oboseală sau nerabdare; stăteau liniștiți, fredonînd muzică cîntecă fără noimă. La întrebările ei li se puneau răspundeau întotdeauna calm și cu un zîmbet. Ana nu-i văzuse niciodată enervîndu-se. Și stima ei pentru acești oameni simpli și cinstiți crescuse enorm. Căci ea trăia acum într-o lume în care se fura și se mințea și trebuia să fie mereu atentă ca să nu intre în vreo încurcatură sau neregulă; în administrația unității și, mai ales, în conducere se făceau multe matrapazlicuri. De altfel, în

¹ Iakuți — popor ce locuiește în nord-vestul Siberiei, duce o viață oarecum asemănătoare cu cea a eschimoșilor.

mada de firimituri strînsă într-un colț al mesei, îl întreabă :

— De ce atîtea firimituri ?

— Sînt și firimiturile din zilele ce-au trecut, răspunse el.

— De o parte de firimituri, cît încape într-o farfurie, poți să te atingi... Restul să fie dus la bucătărie, adăugă comandantul adjunct.

Acest lucru îl salvă pe Teodor ; cel puțin pentru o bucată de timp...

Crăciunul și Anul Nou trecuseră, mai neobservate decât cu un an înainte. Deportații începuseră să se obișnuiască cu gîndul că n-au sărbători.

Ana avea tot mai mult de lucru... Aproape zilnic stătea în birou pînă aproape tirziu. Prefera să lucreze acolo, decât la Fabrica de conserve de pește. Ea trebuia să țină evidența bonurilor de alimente. Cum alimentele erau naționalizate salariații din lagăre primeau bonuri cu care să ia bunurile. Alimentele de pe bonuri erau puține și scumpe, unele nici nu se dădeau, dar în socialism bunurile se distribuiau în funcție de bonuri, într-un fel, iar eu nu am știut să lucrez în felul de bine de obținut în capitalism. Bonurile acestea erau mai valoroase decît banii, cum se să faci cu rubiele, cînd magazinul e gol, gata?

Unitatea în care lucra Ana dirija, din punct de vedere tehnic, activ, legare de pe o bună suprafață a Siberiei, pînă la Urali; de la această unitate se trimiteau bunurile de alimente și cîțar anumite alimente.

Într-o noapte, ca de obicei, Ana lucra; trecuse de ora 11. La ora asta era singură în birou. Cînd dintr-o dată năvăliră doi tineri care se repeziră asupra ei, Unul, cu un cuțit de buștărie în mînă, încercă s-o lovească în cap. Ana, instintiv, își feri capul, dar cuțitul îi atinse fruntea, tăindu-i carnea pe cîțiva centimetri. Căutînd să fugă, fu prinsă și trîntită la pămînt. Deodată, simți o durere îngrozitoare în șira spinării. Tînărul îi implintase cuțitul cu sete în spate, ca s-o ucidă. Ana simțea că-și pierde cunoștința și-i venea să urle de durere, dar avu tăria să rabde și să se prefacă moartă. Căci își închipui că cei doi erau hotărîți s-o omoare, ca să nu rămînă nici o urmă. Furară bonurile și dădură bir cu fugiții...

Ana simțea sub ea sîngele ce colcăia... puterile îi scădeau. Dar trebuia să facă ceva și cît mai repede. Se tirî cu greu pînă la perete și începu să bată cu pumnul, cît

„Acceptă pachetul dacă ar fi alături cu ce preț a fost
faptul !” Le zise, scuturându-se, îi zise lui Samuilov.

— Iad, cereți să vină oamenii ! Nu știu care că dăto-
ră dăde asemenea nemernici, cum vreți să ajung și eu,
conturile mele și loca mea ! Familii am fost atât de aspru
judecata ! LunăcaVoaski, știți ce înseamnă să nu știți
nimic despre copiii tăi, despre soțul tău ?... Nu pot face
altceva decât să vă dau ce îmi cereți ! V-aș ruga să-mi dați
pachetul înapoi...

Samuilov făcu câteva clipe și apoi îi spuse : „Pachet-
tul îl voi transmite soțului mamei !”.

Pentru câteva săptămâni Ana află că Teodor primise
pachetul. Îi primise chiar într-o așa cum i-l prezintă
ea. E posibil ca directorul Finkel să-l fi influențat pe
Samuilov.

Lui Teodor Lambu cei doi ani îi parură neobișnuit de lungi... În aceste zile, de 13-14 iunie, tot timpul îi revenea în minte aceeași întrebare obsesivă : „De ce, de ce a căzut năpasta pe familia noastră ? Cu ce am greșit oare, Doamne ! ?“

Data când fuseseră ridicați și apoi aduși aici devenise pentru deportați ziua cea mai importantă. Înainte să plecareau ziua lor de naștere, ziua numelui; acum ziua mamei, aniversări se pierdeau în negură.

Teodor se gîndea cît de mare este puterea de manipulare a omului. Ar fi bîrbant pe cînd el, pe cînd soarele era soare și stelele, soarele, pe cînd îndăcna în atîrpingă, și cel cald al Anei și veselia copiilor, pe cînd totul viată este clădită în escroacă pe adevăr și pe încredere. Cîntecile dintre oameni erau sincere și teneșii. Ar fi bănuț el că ar fi putut trăi în condițiile de aici, că ar fi să sufere în asemenea hal de foame, foamea care îl concentra toate gîndurile, care îi făcea pe oameni niște oameni? Ar fi bănuț că avea să ajungă să vadă cum oamenii, cu mîinile tremurînde de neajdare, apucă buclă cu nenorocita de cașă și o înfulecă pe nera-suflete, și apoi să se uite speriați în fundul farfuriei în care nu mai rămăsese nimic? Ar fi bănuț că poate să existe atîta înțitate, încît unii să vadă cum pentru o greșală mică alți deportați sînt loviți dur și fără milă, și alții să privească asemenea brutalități și să tace. Să vadă cum, mai ales iarna, oamenii mor ca muștele, unii chirciți, alții drepiți ca luminarea și apoi sînt luați chiar de camarazii lor și puși grămadă ca niște bușteni și nimeni nu crîcnește?... Ar fi bănuț că ar putea suporta atîta suferință, atîta degradare sufletească?

Adaptabilitatea omului este, într-adevăr, fără limită... Teodor vedea cum aici necazurile îi nivelaseră pe oameni ; nu numai necazurile, dar și regimul de viață impus cu forța bitei. Aici, ambițiile, orgoliul dispărau.

seră cu desăvîrşire, căci oamenii se schimbaseră, erau alţii decît cei dinainte.

Mai demult, aproape toţi se zbateau să se facă o creaţie, să se ridice. Aici aveau alte obsesii — să nu moră sau mai bine-zis să traiască măcar pînă la eliberare. A apucea această zi. Ce diferenţă era oare între Matveev, profesor universitar, biolog de renume mondial, care găzduşise proasta inspiraţie să vorbească, într-un cerc restrîns, despre legile lui Mendel, şi Fedoseev, un analfabet cu mintea în parte rătăcită, care, beat, critică, înjură — o satiră sovietică; amîndoi nu mai erau acum decît doi deportaţi cu număr diferit.

Înainte oamenii simteau nevoia să-şi manifeste nevoia de creaţie, doreau să apară într-o anumită lumină şi să se afirme. Şi se luptau pentru asta, uneori chiar depăşind limitele. Aici, ambiţiile dispăruseră pentru cei mai mulţi — aici mai erau puţini cei care nu se putuseră scutura deplin de vanitate sau orgoliu.

Înainte oamenii vorbeau mult. Aici nu prea aveau să vorbească. Şi de ce să vorbească? Schimbările de aparenţe profesionale, birfurile despre aventuri, disputele politice, aici, nu-şi aveau rostul. Cît despre problemele familiale le păstrau pentru ei... Si chiar şi problemele profesionale erau adesea în pînă, cînd în faţa prilejului rămăseseră încă o zi să treacă cît mai repede ca să scape de dururile foamei şi frigului.

Deportaţii erau o turmă în care individualităţile se estompau...

★

În aceşti doi ani muriseră destui; aproape jumătate din cei aduşi o dată cu Teodor. Cei mai mulţi se omorâseră cu moartea, ca fapt inevitabil. Teodor supravieţuise. Constituţia lui de om sanatos, de fiu de ţăran, de dorinţa lui de a trăi pentru a afla veşti despre cei sustinută de credinţa nemărginită în Dumnezeu, îi ajutase să reziste. După cum contase şi cînsora şi corectitudinea lui, pentru care fusese lăsat în paze de supraveghetori şi de unii deportaţi, care pentru orice fleac îţi călcau nod în papură. Cum Teodor nu ascundea că este creştin, unii socoteau că viaţa de aici îi întunecase mintea. Cu atît mai mult cu cît era prea tăcut... Şi înaintea vorbea destul de puţin, dar aici treceau zile întregi fără să scoată vreun cuvînt, fiindcă nu vedea rostul lor. Doar gândurile îi zburau departe. Îi plăcea să-şi facă visuri, chiar dacă erau ireale; să-şi imagineze o lume a lui, fru-

moasă și în care se simțea bine. Pe lângă credința în Dumnezeu, aceste visuri erau în viața de aici un suport. Visa cum se va întâlni cu nevasta și copiii lui ; cum, după ce se va elibera, îl vor primi la gară. Ana cu florii, surorii de Alexandru și Dana, zîmbitori și fericiți. Visa că stăteau împreună într-o casă, Alexandru tînar inginer, iar Dana profesoară. Își imagina fiecare amănunt, în cele mai mici detalii, și se simțea fericit... Aceste visuri, ca multe altele, îl însoțeau pe cînd muncea, la masă și mai ales seara, înainte să adoarmă. Din nefericire, mai erau cinci ani de lagăr și își dădea seama că mai avea puține șanse de a supraviețui.

Teodor trăia în această lume imaginară, îl pînășeau toate vechile lui meditații pe teme filosofice, culturale. Doar din cînd în cînd îi mai răsăreau în memorie, pe neașteptate, unele reflecții ; îi revăzuseră în minte spusile lui Pascal, ca omul plănăzează între două prăpăstii, a infinitului și a neantului, așa cum balansau gîndurile sale și chiar viața sa. Dar, de cîte mai multe ori, Teodor întreba ce rost au în viață, speculațiile filosofice ? În mira că pe timpuri îi prindea să lăcească unele adevărate cepte filosofice.

Poți să filosofezi cînd ai cîntărești gînduri în clipă, cînd teazea, la prima vedere, lupta nouă existență ? Teodor sînt, în mare măsură, vorbe goale...

Teodor ajuns să înțeleagă paradoxul victimei de aici, în lagăr.

Într-o zi, Teodor fu anunțat să se ducă la administrație. Îl cuprinsese teama, fiindcă știa că are de a face cu administrația -- și cu toți supraviețuitorii. Își făcu pe ascuns semnul crucii și se duse să-și dea o fi. La administrație un salariat îmbrăcat militar dină ce i controlă numele după numărul său înmatriculat, îi spuse :

-- Burjuile, nevasta ta ți-a trimis un pachet ! -- Îți mulțumești regimului sovietic care înțelege să fie om cu om chiar și cu dușmanii săi.

Teodor, văzînd pachetul, începu să tremure. Se amintea că Ana, scumpa lui Ana, trăiește și că aflase că ea și ea trăiește... Ba mai mult, reușise să-i trimită un pachet, numai Ana a lui putea să facă așa ceva. Lua pachetul și ieși repede din cameră, de frică să nu i-l ia înăuntru. Toată grija era cum și unde să-l ascundă, căci unii

1. *Principles of the Law of the Sea*. The Law of the Sea is a branch of international law that governs the rights and responsibilities of states in relation to the world's oceans. It covers a wide range of issues, including the delimitation of maritime boundaries, the rights of navigation, the protection of the marine environment, and the management of marine resources. The Law of the Sea is a complex and evolving field, reflecting the changing needs and challenges of the world's oceans.

[illegible]

Ana începuse să se obișnuiască cu traiul și cu condițiile ei de viață erau, fața de ale celorlalte de purtate de aici din Omsk, oarecum privilegiate. Într-o zi, când se afla în celelalte, parta cu ea durerea că este singură, că nu știe nimic despre copiii ei. Nici grija de Teodor n-o păsăra, căci banuia în ce condiții trăiește. Totodată trebuia, cum poate, în suferința ei, să nu se izoleze complet de lume. Se bucura când ambetul unui copil se pomii înfloriți; se bucura că și pune, din când în când, rochia ei mai bună. Se întreba cum va putea să participe la mișcările bucurii în viața unui copil. Și plătate sunt goi și lacrimi și suferință și durere și o viață plină de mizerie și suferință...

Însă pentru tot viața ei, pentru totdeauna, pentru totdeauna se adaptează oricărei situații, indiferent de ce. Nu are în el resurse sufletești să suporte suferința, dar are suferințe care i se pot da, ea se poate recomanda la viață. Dar, se întreba Ana, cât de mult se poate? Nu este, oare, soarta prea dură? Nu era mai dură pentru suferințele înimaginabile să termini cu viața? Nu poți, merori cu tine, cu cea dură? E dură, în momentele când rămânea singură, Ana simțea un lucru nu mai poate duce durerea despărțirii...

Într-o zi fu chemată de directorul Finkel, care anunță că trebuie să plece la Fabrica de pește din Hantî-Mansiisk.

Am primit o dispoziție ca un număr de tovarăși să fie trimise acolo și pe listă ești și dumneata. Trebuie să ai lucrat bine aici, dar ordinea trebuie să fie bine! adăugă el.

Ana tăcu. Înțeleg că n-are rost să se plângă, fiindcă dispozițiile primite de Finkel îl depășeau și era obligată să execute. Ana știa că deportații erau la dispoziția...

motură bine pe Ana. Apoi începu să alunece lin pe zăpadă; doar din cînd în cînd era smucită din cauza ciinelor care se mai încăierau.

Ana se simțea, într-un fel, mulțumită. Avea impresia că plutea ușor; frigul nici nu-l mai simțea. Știa că poate avea încredere în Ildik, care făcuse multe drumuri de tot felul ota. Din cînd în cînd, oprea sania și într-o răstimp o întrebă: „Nu vrut pipi? Naciainik dar ordin are grijă de tine!“

Ana nici nu sesiza cum trecu vremea. Gîndurile îi zburau la înconjurul ei; gânduri care îi aduceau caldura și blîndețe în suflet. De alte ori, oare, nu-și reamintise amestecul din viața ei. Pentru unii amintirile sînt o binecuvîntare; pentru ea, mai mult o suferință. Dacă există un Dumnezeu, El nu știe ce-i suferința, căci n-are amintiri.

La un moment dat se opriră. Era o stație de odihnă. După ce fu dezleată, se ridică cu greu și intră în stînga unei camere măricele, în care era cald. Fură servitițe, fierbinte, cu o bucată de pîine neagră și slănină. După un timp, porniră din nou... De pur împrejur nu era țipete de om... O liniște mormîntoasă; afară de strigatul lui Ildik către ciini și de cîte un lătrat...

A doua zi se era ajunseră, după ce mai făcuseră două opriri la alte stații. Era pentru prima dată cînd Ana intră într-o comară de iakuți. Era curioasă dar se și temea. Nu știa că ei nu-i prea iubeau pe ruși. Ori ea era trimisă tocmai de organele sovietice...

O primiră însă neobișnuit de bine. Ana nici nu și-a fi putut archipui că sînt atît de primitori, atît de amabili, roși... Avea impresia că oamenii aceștia simpli nu au ce-i ura și răzbunarea. Fata lor exprima sinceritate, onestitate și bucuria că cineva le-a trecut pragul casei, indiferent cine. Cîtă diferență — își zicea Ana în sinea ei — față de oamenii civilizați care, stăpîniți de egoism, de aviditate, pot să-i trădeze fără scrupul pe semenii lor. Nu toți, dar destui... Oare civilizația deformează sufletul omului? Omul, atîngînd un nivel, aspiră și mai sus. Sau, mîndru de ce a realizat, vrea să acapareze el, totul? Și cine sînt de preferat? Oamenii civilizați, de care trebuie adesea să te ferești, sau acești oameni simpli, în care poți să ai toată încrederea?... Și, într-adevăr, aici, în mijlocul iakuților, se simțea în siguranță. Pentru prima dată de cînd fusese ridicată din casa ei. După cum pentru prima dată, după atîta timp, mîncă pe săturate.

Ana observă că acești oameni fuseseră de tot niște
de regimul sovietic. Statul avea doar grija să-i pună în
ajutea mâinilor, dar nimic altceva... Duceau lipsa mării de
alimente — făină, zahăr, cartofi — de îmbrăcăminte, de
terci, materiale pentru vînat și pescuit. Din pricina asta
erau cu mîna pe tot ce aveau în nimic. Rapoartele de la țară
erau minime, în fondul mîinii și țigari, ca și cum să-și fi
cumpărat cu banii zile. Ana pareu înțelegi, se simțea
înțelegătoare, dar nu putea să-și imagineze că era înțelegătoare
pentru că nu avea o lume străină. Ce ar fi
fost să poată înțelege toate acestea lui Tîndor și căutările
sale. Oare avea să ajungă vreodată să le înțeleagă această
mîna aventură? ... Fîna atunci, avea să-o pînă în a se
fîna, săi bucurile, pașine cîte erau, le păstra totuși pentru ei.

... Cu o inimă învolă, înghețată, m-am lăsat copleșit de durimi. Aveam și dureri în urechi din cauza zgomotului răsunător în jurul meu, din cauza zgomotului răsunător în jurul meu, din cauza zgomotului răsunător în jurul meu, care și la odihnă.

Într-o zi, pe o zi, am avut o idee. Am spus că... (Aici textul este foarte puțin inteligibil din cauza calității scanării, dar pare să descrie o idee care duce la o schimbare de atitudine sau o acțiune.)

Când eu te văd plimbându-te, gândesc că tu ești... (Aici textul este foarte puțin inteligibil din cauza calității scanării, dar pare să descrie o observație și o reflecție asupra proprieții și a lumii înconjurătoare.)

Aici cu toții sintem niște viermi, chit că avem sau nu familie ! interzoni Glazunov, ne fusese mureșor la o... (Aici textul este foarte puțin inteligibil din cauza calității scanării, dar pare să descrie o conversație și o reflecție asupra condiției umane.)

[illegible]

Uneori Ana își zicea să nu se mai întoarcă la Hont-
mansk. În mijlocul tăcutilor, atât de naivi și de cinstiți
sărăcuțică, se streșea bine... În acel oraș, într-un fel, un
viimentul libertății, al neconstrămții. Dar ar fi fost oare,
într-adevăr, liberă? Și pentru ce timp? Neavînd, ca om
deportat, nici un alt peisaj, nu putea fi așigura de o
viimentă ei... Și chiar dacă ar fi rămas în orașul ei, unde
era deportat, cât ar fi putut să-l iubească? Ar fi
acceptat-o, din nou, deportarea. În lumea lui, în
viteții, nu există loc, or unde un deportat să se poată...

Pe Ana o apuca groaza. Știa că Salehard este la nord, dar la cerul polar. Aici era greu, dar cum avea să fie la Salehard ? !

— Cum să mă duc singură, ca femeie, la Salehard ? Vă dați seama și dumneavoastră...

— Ba ai să te duci, ripostă răstit directorul. Ce dracu, în situația ta nu-ți dai seama că n-ai cum să alegi ? ! Vrei să te trimită în lagăr ? Ești doar femeie deșteaptă !...

Da, într-adevăr, Ana știa că în situația ei avea dreptul să aibă păreri...

— Bine, răspunse ea cu o voce caldă, voi merge la Salehard...

Se vedea că nici directorul nu era mulțumit că Ana era trimisă la Salehard, dar n-avea ce face ; ordinea era ordine !...

O să pleci cu vaporul, spuse el. Ți se va da un bilet.

Trebuia să i se dea un bilet, căci Ana nu avea bani. Pentru toată munca ei în toată perioada cât stătuse la Hanti-Mansiisk nu primise nici o rublă... Vaporul plecase peste două zile. În acest timp trebuia să-și pună la punct toate hîrțile de în birou și să scrie rapoartele despre deplosari. Cît despre bagaj, n-avea probleme. Întocmai avea cu ea puține lucruri. Din hainele pe care și le folzise, unele erau demult rupte, iar altele le vînduse. Bine că avea paltonul, cel puțin...

Dimineata, în ziua plecării, se duse la marșrutieră să se arde o cerșă, cum a mai făcut de atîtea ori, și să se arde despre debarcarea și să ofere o priveliste monotona. Trînea dar acolo, spre apus, la 500 - 550 de kilometri este Tyndel, unde lucrează Teodor. Dacă mai trăiește... tare de mult timp nu mai avea nici o veste de la el.

După cum nu știa chiar nimic despre copiii ei, Ana începu să plîngă încet... Se gîndea din nou — căpătără — cu ce oare grosiseră să ca să fie pedepsită 100 de ani... Îi venea greu să plece de aici, fiindcă se simtea tot aproape de bărbatul ei. Dar trebuia să se întoarcă și să prindă vaporul. Bătea un vînt ușor. Iei-colo cădea cîmă de frunză... Iar Ana, tot meditănd la soarta ei, își amintea cum Teodor le citise versuri ale poetului chinez Wan Wei dintr-o carte tradusă în franceză, din care mă aștia citeva : „Cît de cărunt și cît de jalnic sînt... ; o frunză la cer și pămînt“. Era și ea, într-adevăr, căruntă, obosită sufletește, singură în acest ținut sălbatic și neprietenesc.

al Siberiei. Simtes nevoia de liniste ; de cît mai multă liniste... Doamne, dacă ar fi putut să cadă într-un comu-
nism și să se îngroșască peste luni, peste ani, avîndu-
pe toți ai ei brațele... Utopii !... Ce rost au toate
gîndurile fără noimă ? Viață trebuie luată așa cum o
dată...

Ana ajunsă acasă, își luă bagajul și se duse la debordier. Era o zi luminasă, frumoasă, așa cum sînt multe zile aici, la început de septembrie...

Vaporul, un vapor născut, vechi, înainta încet spre nord. Ana își simțea sufletul pustiu... O înmărmorare această nouă omni a vieții ei... Când credea că lucrurile aveau să se îndrepte, când putuse să afle ceva despre Teodor, treburile se pleacă din Omsk... Și asta din cauza matrișei, lemurilor făcute de alții!... Iar acum, de la Hanti-Mank spre nord! Și de la Salehard, unde? Oare câtă răbdare și curaj și mândrie aveau să reziste la toate acestea? Pe lângă ea stătea de statură se omnia. Rămânând, se afundea stăruie pe îndurerare, fiind că nu aveau lumină, și de toate mai multe ori tremura de frig. Și mai apoi, o simțea teribil și acasă pentru copiii ei. Nu se putea mișca... Nu putea să se mai simtă nici de bănuț... Stătea pe scaunul vechi, înțeles, cu o mândrie în sine. Și se gândea că se făcea să se arunce în viața ei, în lume, în toate neamurile și călătoriile. Simțea că rămăsese la o viață rămasă, la un colț al floarelor, rămasă în viață și stăruie dintr-un Doamne, se făcuse rămasă în natură. Lămură, parea mai îndurerată și îndurerată. Verdele, verdele al vechilor, rămasă în viață, rămasă în viață, rămasă în viață. Totul rămas rămas, rămasă rămasă în viață. Se făcuse rămasă în viață, rămasă în viață, rămasă în viață. Anei îi plăcuse tot ce era frumos, rămasă, viu. Privind, rămasă îndurerată de alia frumuseții. Și-si simțea sufletul împietrit. Ca și cum rămasă frumuseții de o rămasă a naturii. Unică, deplină, rămasă rămasă din rămasă rămasă al naturii, îi rămasă rămasă în viață: îi îndepărta amarăciunea, care o apăna, se făcuse și, rămasă o mândrie în viață care își apăna rămasă, rămasă rămasă. Se făcuse lămură fumele și începu să rămasă rămasă, și simți cum o mândrie o rămasă în suflet. Avea să treacă momentul ăsta...

Sosirea vaporului -- un eveniment pentru locuitorii Sulehardului, așa că în port era multă lume venită să-i întâmpine pe nou-veniți. Dar pe Ana n-o aștepta nimeni.

Unica și amintirile erau singurii prieteni ai Ana. În
în doare clipe de singurătate și de tristețe se culca și se
trecut... Nu voia să uite nimic... Căci trecutul era pentru
ea viața adevărată.

Este cunoscut că e greu să trăiești într-o singură
timpuri. Și totuși să ai tăria să mai fii tânăr și
să nu-ți înălbăiezi sufletul. Pentru asta trebuie
să fii înstrăiat cu viața de aștepți, chiar dacă toate
sunt să te ducă... Iar Ana era, din fericire, înzestrată
cu acest dar...

De peste un an de zile, Teodor lua piinea în hanul lui. Dar, pe lângă asta, luara, totuși, și băutura cea mai bună de pe lume, vinul de țară. Avea zeceri de obșoare, ore de odă și de firimiturile de pâine caldă, de oină de crab, li mai umpleau buchia. Nu o dată unii camarazi, operatori sau funcționari din domeniul conșieru să-l reapi, o bucată de piine. Uai și ei aveau răția lor ; o de județ, tot, mai mare, dar totuși insuficientă. Teodor, ținând seama de sfatul doctorului, le spunea :

— N-am voie ! Ordin de la comandantul regimentului.

Unii plecau fără să spună ceva, știind că există o asemenea ordine. Alții, însă, îl amenau în înjurăturile.

— Cline ! Ai vînat statul nostru sovietic, ai de încredere ai și acum faci pe principiatul ! Cînd ai o asemenea cază odată în mină...

El trebuia să tacă.

Y și toamna și o dată cu o amenințarea câmpului de armii. Știa că serviciul lui la hanul piine era vremea să se ducă după un timp o să ajungă și el la o bălăcărie normală la bălăcărie bușienilor. Iar pe timpul iernii se aveau murmurări încozitoare... Hanul, pe care îl avea, îl avea și acum, și, chiar dacă și pe timpul iernii, nu ținând de căldură. Cel mai greu era însă la încălzirea... praf și pulbere se alesese de ghetoale lui. Și cum să rezisti la frigul teribil de aici din timpul iernii, desculț și flămînd ? Se mai suportă o iarnă însemnată de fapt, să mai rezisti un an. Aveau dreptate românii. grindea Teodor : — I spun că frigul și toamna am să mai aștept dușmani.

Pînă la 7 noiembrie mai era cam o lună, dar de pe acum începuseră pregătirile. Într-o zi, un funcționar de la administrație, responsabil cu gîzirea de gîzirea de la Coțul roșu intră în camera în care el ținea piinea și-l întrebă :

— Ești „gramotnîi“, nu-i așa ?

— Am fost profesor de liceu.

Seara, după terminarea lucrului, cînd intra în baracă Isakov se repezi la el și-i dădu o lovitură puternică în ficat, încît căzu la pămînt și-i veni să vomite.

— Asta-i numai arvuna ! Restul o să-ți primești cu viață și îndesat ! Nici Dumnezeuul tău, profesore, nu te va scăpa.

— Mai bine întreabă-l pe prietenul tău, Cuțui, îi replică slab Teodor.

A doua zi dimineata, cînd se sculară, îl găsiră pe Cuțui mort în pat ; fusese strangulat. Nimeni nu comentase nimic. Căci, pe de-o parte, erau obișnuiți ca aici oamenii să moară cu duiumul și, apoi, le era frică de Isakov. Știau că era mîna lui...

Isakov tăcea și, cînd ajunseră la lucru, porniră îndrîjit la treabă.

Pe la ora zece veni șeful supravegheților și se apropie de Isakov, zbind :

— Scîrnăvie, l-ai ucis pe Cuțui !

— După ce o dată am fost turnați de niște nemernici, de am ajuns aici, cel care mai toarna și la voi, nu merită să trăiască !

— Ai dreptate, rălai de-alde tine, aici, nu merită să trăiască.

Nici nu-și termină vorbele, că șeful supravegheților îl lovi cu arma peste gură. Cîteva dinți rupți îi căzură. Sări și celălalt supraveghețor și începură să-l bată cu sete. Isakov, sîngerînd, gemea, dar căuta să se stăpînească... Cînd căzu în genunchi, fu lovit puternic în cap, încît patul armei intra adînc, împrôșcînd creier de jur-împrejur...

Văzînd că murise, șeful supravegheților se uită la deportații care își vedeau de treabă, speriați să nu dea și în ei, spunîndu-le :

— Așa va păți oricine care nu-și vede de treabă și care terfelește numele iubitului nostru conducător.

Și plecă. Deportații știau că este mai sănătos să nu comenteze nimic. Luară trupul lui Isakov și-l îngropară în groapa comună.

Seara, Teodor nu putea adormi. Nu regreta moartea lui Cuțui, care era un nemernic ; era convins că sufletul lui avea să ajungă în iad. Dar îi părea rău de Isakov, care dăduse dovadă de caracter și de curaj, pe care tocmai el, Teodor, fără intenție, îl trimisese la moarte. Dar el n-avusese de unde să bănuiască că Isakov avea să-l omoare pe Cuțui, pentru ca apoi să fie și el ucis. Doamne,

oată cruzime ! Şi cât de puţin contează, aici, unde omul
nu îl chinuia şi gândul cu se schimbare a se rădă
înainte n-ar fi putut suporta sub nici o formă asemenea
cruce. Şi acum asistasă la uciderea lui Isakov, fără să
soliteze nici cel mai mic gest, ca şi ceilalţi. Simţea că
viaţa de aici îi schimonosise sufletul ; şi asta îl ajutase,

înainte de a adormi se rupe cu toată credinţa pentru
învăţirea sufletului său paştos şi pentru izbăvirea
lui Isakov.

pentru un singur și singurul căsătoriu? Iar dintr-o bună
văzînd-o rîzînd, îi spuse surprinsă :

— Dar unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta !
nu sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta !
unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta !

— Dar unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta !
unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta !
unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta ! unde sîrăști cu asta !
nu ; și trăiește ! D-ai a rîde...

• ★

În secolul al doilea al secolului al doilea, în secolul al doilea
al secolului al doilea, în secolul al doilea al secolului al doilea,
în secolul al doilea al secolului al doilea, în secolul al doilea
al secolului al doilea, în secolul al doilea al secolului al doilea,
în secolul al doilea al secolului al doilea, în secolul al doilea
al secolului al doilea, în secolul al doilea al secolului al doilea,
în secolul al doilea al secolului al doilea, în secolul al doilea
al secolului al doilea, în secolul al doilea al secolului al doilea,
în secolul al doilea al secolului al doilea, în secolul al doilea
al secolului al doilea, în secolul al doilea al secolului al doilea,

CAPITOLUL 33

Cum din primele priji ale Anei, după ce este la timbru Macodiu, luă de complicitate un pachet pentru Teodor. Oare cum pune la punct? Îi trimise directorului Kame, dintr-o dată. Dacă nu vrea să stea la ea, va face tot ce e în puterea sa pentru a o pune la pământ. Trimise pachetul fără să se încredințeze, să știe că Teodor mai trăiește, dar apoi...

«Cine care nu în Sarehad însuși vine pe un
cârlău sau într-o căruță, în Hama-Mamur. Avea dăruți mare
de a se spăla, avea fusuri lăușe de capăt și muș-
chi de pânză de la picioare. Făcuse el însuși mătă și
pânză țesută. Avea lângă el oțet, cu timpul deveni-
turală. Oțetul, conținutul de apă din care conținea
și un pic de sare, era folosit ca să-l poată pune în apă».

Intr-o zi Penteleiev o chemă :

— Nu te simți bine, Ana Stepanovna !

— Accomplished our own destiny, plus happiness, and
 need no thank or be indebted a cent to any man or
 creature...

— Dacă cineva de astăzi ar putea să spună: "Tocmai acum, în 1946, în România, s-a găsit la Chişinău un cadavru de femeie sovietică", deşi ar fi vorba de un cadavru fals, atunci la Chişinău în cadrul de la Chişinău care născu fost cadavru de femeie sovietică, pe care îl va găsi, se va întoarce la el şi îl va săi şi va pune pe lucru spre ea vor fi, apoi, el va fi o omor cu care în se serviciul divizion de el şi nu mai poartă, sau gâi noi pe cineva să se amestecă.

Au rămas stăruie. Nu s-a vădit nimic, dar au rămas stăruie. Au rămas stăruie, ori de câte ori o plimbă de colo pînă colo.

te, surprinzînd privirea sperdută a Anel, în-
tinde ca ea să spună ceva, adăugă :

— Și soția mea a înțeles că cel mai bine ar fi să-
dădu-mă la un călădășnicu, (zic) să ai, în viitor, copioasă
cații și mai mari !

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui. — Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Ce știi să faci ?

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Ești cinstită ?

— De asta puteți fi sigur !

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Care este situația ta socială la noi ?

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Dacă e în sarcina mea, zise, pentru că, cum am văzut, una din mări a căpătâșului. Atunci se îndreptă să se aplece și se aplecă, răsucindu-se spre el, cu o privire îndreptată asupra lui.

— Mi-ai iubit casa și-ți voi spune ce să faci! Do, peste trei zile, plec cu copiii în Caucaz. Ia o săptămână — și până atunci trebuie să te obișnuiești cu casa.

A doua zi, Ana se prezintă la lucru. Casa sporțoasă avea multe lucruri bune și scumpe, dar era cam îngrijită. Ana munci din toate puterile să o pună la punct, gătind totodată în fiecare zi. Stăpina casei era mulțumită: — În ordine... Acum pot pleca liniștită!

Dar Ana află un lucru care o înspăimintă: tovarșul Ignatie Grigorovici Ziamenski era însuși șeful administrației raionului Tiumeni.

După plecarea Zenaidei, Ana continuă să-și vadă de treabă. Ziamenski, trimitea cu șoferul său acasă alimente la care muncitorii de rind nici nu puteau visa. Așa că destina regim și avea din nou, așa că putea, în sfârșit, să gătească mâncăruri gustoase. Iar Ziamenski, până la urmă, mă căci de câteva ori îi spusese că de mult nu mâncase așa de bine. Cu ea se purta autoritar și distant.

Într-o zi, trebuia să lucreze mai triziu, pe când ieșea din casa, îl văzu pe Ziamenski intrând în curtea din față. Se prefăcu a nu-l vedea, dar înțelese că Ziamenski sesizase.

La două zile după această întâmplare, Ziamenski o chemă pe Ana în hol. După ce o poartă la stăpână, îi spusese:

— Ana Stepanovna, vreau să știu mai multe despre tine...

Ana simți că o năpădoste frica. Totdeauna căuta să dea ține cu ea, să nu se simtă niciodată în pericol de frică. Dar acum mai mult decât oricând era vorba de șeful secretatului. Nu știuini că mai poate vorbi. Era destul de inteligentă să se și dea seama că lor trebuie să le spui adevarul, că ei pot spune în orice circumstanțe unde au trăit, cu ce s-au ocupat, când s-au ridicat, că Teodor este la Izdel și pe unde a fost trimisă.

— Am și eu unele informații... Este bine că mi-ai spus adevarul! Dar o m-ai fi mințit, cum poți controla toate cele spuse, așa fi fost obligat să iau măsuri contra lui care n-ar fi fost deloc potrivite. Căci regimul nostru nu admite minciuni!

Ana abia se abținu să zăbovească. Căci ea vedea bine că întregul lor regim e numai minciună. Măștură care duce la suspiciune și la teamă...

— Ești o femeie cultă și m-am gândit să-ți fac rost de un serviciu pe măsura pregătirii tale. Există un dom

de casierită. Dar cu condiția ca de trei ori pe săptămână, după muncă, să vii să faci ordine în casă și să-mi pregătești de mâncare ! Până vine soția ! Mîine te prezinti la directorul Trustului de restaurante și cofetării !

Ana își amintea seama că Ziamenski îi asigurase acest serviciu și din motive personale. În felul ăsta putea să-și aducă amanta acasă, fără să fie stinjenit de prezența ei ; aparentele trebuiau salvate. Îi mulțumi și îndrăzni, totuși, să-l întrebe dacă poate să-i trimită, din cînd în cînd, cite un pachet soțului ei.

— De acord ! răspunse Ziamenski. Dar în pachet să nu introduci cine știe ce prostii sau scrisori ! Căci vom controla și poți să dai de dracu !

— Fiți fără grijă, răspunse ea timidă.

Și așa fu angajată drept „casier principal“ la Trustul de restaurante și cofetării din Tiumeni. Avea mult de lucru, mai ales după ce nu se mai ducea la Ziamenski. Salariu nu primea ; din cînd în cînd, i se dădea o mică așa-zisă primă. Avea și o linie asigurată mare de prînz și niște rații de alimente. Și reușea să trimită, la cîteva luni, cite un pachet cu alimente lui Pavel.

■

La șase luni de la venirea Ancii la Tiumeni sosi Pavel Crudu. Deportat și el. Înalt, slăb, cu o privire înțipită parcă vedea departe, cu o gură veșnic ușor întredeschisă, dădea impresia că trăiește într-o lume a lui, departe de tot ce este în jur. Fusesse deportat datorită unei întîmplări netericite. Învățător într-o comună, venise în orașul Bălți la niște rude și înnoptase la ei chiar în noaptea de 13 spre 14 iunie. Cînd milițienii năvăliseră să ridice pe unchiul și mătușa lui, îl ridicaseră și pe el, căci în seara aceea fiul lor lipsea de acasă. Toate explicațiile lui și ale rudelor fuseseră zadarnice ; șeful patrului de NKVD-ști avea pe lista trei persoane -- doi bărbați și o femeie. La Ivdel, unde fusese dus, se constata că nu este el acela care trebuia să fie deportat, dar nu aveau cum să-l trimită înapoi. Și aici se punea problema numărului de persoane. Dar pentru că nu creștea nici o problemă, în urma unei note făcute la Moscova, i se redusese pedeapsa de la șase la trei ani și jumătate. Era unicul caz de cînd se rezolvase cumva favorabil problema unui deportat... Este posibil să fi fost un capriciu al comandantului lagărului, care, nu se știe din ce motive, îl simpatizase. Dar Crudu ieșise din lagăr trauma-

- Să te sinucizi este un gest ireparabil și un mare păcat. Nu față de Dumnezeu, în care eu nu pot crede, din păcate, dar față de tine însuși... Căci viața, oricât de dură este, trebuie trăită. Sintem datori să ne urmăm destinul, bun-rău, cum este. Oare crezi că soarta mea este mai bună? Nu, Pavele, soarta a fost cu mine și mi-a crudă! Eu nu cred însă că sinuciderea este dovadă de curaj! Acest gen de curaj este lășitatea celor disperați a celor care n-au tăria de a trăi.

- Dar nu toți au tăria marelui! Nici înțelepciune de care dai dovadă...

- Este necesar, mai ales în cazul nostru, să dai dovadă de tărie! Omul joacă pe scena lumii roluri cu care de obicei nu este de acord. Și evită să joace rolul său, cel adevărat. Căci țină să se gândească la ceea ce dorește și nu în cea ce este! Căci și tu, Pavele, să simulezi, să joci rolul, nu cel pe care cunoști. Tu și-l dădeai, impus de puritatea ta sufletească, ci eu îl peșteresc și așteptă de la tine cel din inima ta.

- Crezi că eu pot face? Să nu pot face altfel decât cum am fost crescut și obișnuit?

- Nu este vorba de confesiune, ci de asumare. Tu ești înțelept! Tu ești în stare să faci un lucru permanent o comparație între viața pe care ai trăit-o înainte și cea pe care o trăiești acum. Din această comparație... La asta mă pot baza și spun că ești în stare să înțelepciune! Și pe mine să înțelepciune. Într-un fel, să mă izbăvesc de mizeria fizică și materială. Căci eu sunt în stare să fac pentru că ești obligat să le accepți. Ori una dintre cele mai neputințe...

- Vezi, Pavele, un scriitor francez, alături de care se află Andre Gide, a spus că înțelepciunea este în dragoste. Eu cred! După mine în dragoste s-a deprins viața noastră și mari suferințe. Iar înțelepciunea este în rațiune.

- Dar de ce, Ana, au căzut aceste nenorociri pe capul nostru? Cu ce am greșit noi?

- Eu sint convinsă, Pavele, că fiecare din noi are un destin al său, împotriva căruia noi avem cum să luptăm.

- Probabil că ai ajuns la această concluzie din cauza suferinței...

- Posibil. Dar întotdeauna am crezut într-un Dumnezeu. Este adevărat că de când am fost deportați și eu am suferit, fără copii și fără soțul meu această credință într-un Dumnezeu tin al fiecăruia s-a întărit.

Omul este supus destinului. Iată, cunoști un om, cu totul întâmplător. Și viața ta se leagă de-a lui ; și prin aceasta viața ta poate fi plină de bucurii sau devine un infern. Destinul este pentru noi asemenea cerului, care cuprinde lumea. Și pe care tu nu-l poți cuprinde, oricât de sus te-ai înălța.

— Și oare omul nu poate în nici un fel decide soarta sa ?

— Tot ce poate face un om vine de la el ; sau vine de la zei, cum spun grecii. Destinul intervine în tot ce nu poate face el. Destinul unui om determină căile vieții lui. Și ne este hărăzit o dată cu venirea noastră pe pământ.

— Aș dori, Ana, să pot crede în ceea ce spui, că asta mi-ar aduce liniște.

După mine, acțiunile, hotărârile noastre sînt premeditate. Și acest lucru se datorează legăturii noastre cu natura. Ascultă-mă, Pavele, fiecare din noi trebuie să sperie că există un țărm al liniștii la care, cu timpul, va ajunge, oricît de mare este furtuna care zbuciumă marea de-aasta lotcă a vieții sale...

După discuție Ana se întristă. Înțelese, încă o dată, că soarta ei, a multor oameni din jurul ei este departe de ceea ce ar fi dorit și ar fi sperat un om ; oricît de modest ar fi fost visurile și speranțele lui.

Ce sens, se întreba Ana, are viața cînd totul depinde prea puțin de om și totul este atît de nesigur ? Te naști, crești, ai copii și muncești fără preget ca să-i faci oameni... Prin tine însuși și prin copiii tăi, viața capătă un sens. Și deodată, totul se curmă... Și tot așa cu fiecare dintre oameni, după scenariul mai mult sau mai puțin modificat ; fiecare avînd destinul său...

De ce atîta frămîntare ? Care este rostul vieții ? Probabil că există o forță, o cauză primară, care determină scurgerea în timp și în spațiu a tot ce există pe lumea asta.

Dar oamenii au dreptul la un ideal pe măsura valorii lor. La un ideal frumos și nobil asemenea lor, care să cuprindă — măcar în parte — visurile lor. Căci omul trebuie lăsat să viseze, chiar dacă visurile lui sînt de ne-

prins; și să ajute în realizarea visurilor sale. Ana cum trebuie lăsat să caute să aplice ideile sale izvoarele din care ea a visat și a gândit. Fără să fie încercat în domeniul care ținează totul și mai ales libertatea de acțiune, visurile și ideile concretizează împlinirea sentimentelor și rațiunea.

Singurătatea îi făcea pe Ana să se frământa mult... fiind și neputință, chiar dacă nu avea nici un răspuns la simțurile ei. Iar Ana nu voia să renunțe la viața ei.

Niciodată parcă iarna nu fusese atât de grea ca cea din 1944—1945 ; frigul era groaznic. Iar rația de piine se redusese și mai mult. Oamenii mureau unul după altul cu mustelele... Și tot se găseau alți deportați...

Teodor simțea că nu mai avea răsuflare să supraviețuiască. Degeretele de la picioare îi demoralizaseră. Slăbise mult și puterile-i scăzuseră. Conducea echipa, înjura și muncea în virtutea inerției... Se gândea că e de ultima iarnă pe care o mai poate suporta și simțea un anume fel de mulțumire ; se alina cu gândul morții. Avea în ultimul timp, istovitul și durerosul în dormit. Din experiența alți deportați știa că așa ceva nu e bun ; dar parcă nu-i pasa. Gândurile la ai lui se estompară și apăreau mai rar. Viața de aici îl făcuse mai indiferent, nu numai față de suferința celor din jurul său, dar și față de propria lui suferință.

Era pe la mijlocul lui ianuarie când i se comunică să meargă la administrație. Se mișcă, gândindu-se că îl vor pune să mai copieze vreun articol pentru gazeta de parete, dar acolo i se spuse că a primit un pachet de la soția lui... Când i se dădu pachetul, începu să tremure și să se greu iscăli de primire. Înainte de a-l primi, își făcu cunoscut și apoi sărută eticheta scrisă de mîna dragei lui Ana. Funcționarul care i-l dăduse nu-i spuse nimic, căci lui Teodor îi mersese vestea de om straniu...

Cînd, în baracă, desfăcu pachetul, pe lîngă de-ale gurii găsi și o pereche de ciorapi de lînă, tricotați de ea. Și ce nevoie avea de ei ! Cele mai mari suferințe, le avea la picioare, din cauza frigului. Era convins că acest pachet întruchipa voia Domnului care nu-i uitase pe el și pe Ana.

Pachetul îi adusese o nouă speranță de a trăi...

Războiul luase sfîrșit, dar asta nu adusese nici o schimbare în viața deportaților. În ziua victoriei se ținu

un miting la care participaseră și deportații, care trebuiau să asculte și să aplaude câteva discursuri. Ba cîteva deportați fuseseră puși să vorbească și ei — să citească niște foi gata scrise — exprimîndu-și fericirea că războiul s-a terminat și să-l ridice în slăvi pe „genialul Stalin“, chiar cel care-i trimisese să putrezească aici. Ipo-crizia regimului sovietic se etala din plin și în lagărul exterminării.

*

La Tiumeni, la știrea că războiul se terminase, fu o explozie de bucurie. Cu toții nădăjduiau că se vor întoarce acasă, lingă cei dragi și că viața va deveni mai bună. Dar repede viața reintră în ritmul ei obișnuit. Lipsa de alimente era și mai mare ; frica îi stăpînea ia fel pe oameni.

Pentru Ana, sfîrșitul războiului aduse speranța că poate acum regimul sovietic avea să dea dovadă de clemențenozitate și să-i elibereze pe deportați. Dar înțelese repede că, de fapt, nimic nu se schimbase. Din contră, teama care stăpînea populația devenise încă și mai intensă ; iar arestările se înmulțiseră.

La 1 noiembrie 1945, Teodor fu chemat la zămiantrația lagărului, în același birou în care copiaseră articole pentru zămiantra de peste 1 se. 1945. Teodor, la început, pentru 7 noiembrie, zi care trebuia să fie un motiv de bucurie fast deosebit. Timp de trei zile scrisese, pe plină roșie, pe carton, cîteva slogane, toate proslăvind marea sărbătoare, victoria istorică asupra hitlerismului și îndeosebi pe Stalin. La început îi era rușine de el însuși, dar cînd începu să le scrie mecanic, fără să se gîndească la ceea ce face ; și apoi, în cameră era cald.

Cît timp scria, funcționara care lucra în birou nu scoase nici un cuvînt ; doar îi răspunsese la salut. Cînd Teodor termină tot ce avea de făcut, ea i se adresă pentru prima dată, spunîndu-i :

— Tovarășul Siminiuc care a lucrat aici a fost mutat la altă unitate ! Cum eu nu pot face față tuturor lucrurilor, pînă aduc pe altcineva, am vorbit cu conducerea lagărului să lucrezi aici. Te-ai purtat bine cît timp ai mai lucrat aici și apoi ești om cu carte. În biroul nostru se ține evidența materialelor care intră și ies din lagăr.

Eu mă numesc Vasiona Petrovna Trujinski... Și acum trebuie să te duci la lucru.

Teodor îi mulțumi și ieși. Nu-i venea să creadă... Se duse la lucru și primul gest, pe care l făcu, fu de a cădea în genunchi și a-i mulțumi lui Dumnezeu. Pe cînd se ridica, simți o durere ascuțită în coastă și căzu. Supraveghetorul îl lovi puternic cu bocancul, țipînd la el :

— Lasă-l, „părinte“, pe Dumnezeul tău, și apucă-te de lucru ! Că nu el face norma pentru tine ! .

Dar pe Teodor nu-l supă nici lovitura, nici ironia supraveghetorului, căci știa că Dumnezeu nu-l părăsise. Și acest gînd îi aduse liniștea sufletească și noi speranțe, de care avea atîta nevoie. Într-adevăr, fapta că-l pune să lucreze în birou era o șansă cu totul neobișnuită pentru el de a supraviețui.

Teodor începu să lucreze în noul loc. Muncea atent și cu grijă. Căci știa că dacă greșea, nu avea să fie iertat. Îi fu de folos Vasiona Petrovna care-i arătă ce trebuia să facă. Era mult de lucru, dar operațiile pe care trebuia să le facă erau simple. Tainul de muncă îi rămăsese același, dar în cameră era cald ; ceea ce însemna enorm...

Trecură patru luni de cînd Teodor lucra în birou. Păru iarna cea mai ușoară de cînd era la Ivdel ; și speranțele, că va ieși teafăr de aici, îi crescură. Știa că nu are de ispasit încă doi ani și ceva. Cu condiția să nu i se prelungească șederea, ceea ce se întimplase, nu o dată, aici la Ivdel...

Într-o zi îl chemă Trubaciov — un fel de economist șef al administrației lagărului — ca să-i reproșeze felul cum erau făcute tabelele. Uitîndu-se sfredelitor la Teodor își încheie apostrofările :

— Modifică tabelele de consum de materiale după cum le-am corectat eu, cu creionul ! Apoi să-mi aduci foile adnotate de mine ! În cursul zilei de astăzi să fie totul gata !

— Tabelele le-am întocmit exact după fișele și notele pe care le-am primit...

— Fă așa cum ți-am spus și ține-ți gura ; și acum, în fața mea, dar și după ce pleci de aici ! Altfel, mama ta de nenorocit, o pățești !!!

Se întoarse îngrijorat în birou. Nu concepea să facă o incorectitudine și totodată îi era frică să nu asculte pe un *nacialnik*. Vasiona Petrovna, văzîndu-l neliniștit, îl

întrebă ce s-a întâmplat. La început el se codi să-i spună ceva, tot de teamă, fiindcă Trubaciov îl avertizase să tace, dar intuind că în ea poate avea încredere, îi povesti discuția cu șeful.

— Te sfătuiesc să nu-l asculți, interveni Vasiona Petrovna. Prin dumneata vrea să-și acopere fraudele pe care le-a făcut aici. Dacă se descoperă toată târășenia, nu cred că vei scăpa cu viață de aici ! Dacă vei continua să fii corect tot nu va fi bine, căci se va răzbuna, dar totuși situația devine pentru dumneata mai puțin gravă... Asta-i părerea mea ; fă cum crezi, căci un sfat bun este greu să dai.

Teodor hotărî să nu modifice tabelele. Se duse la Trubaciov și-i spuse că el nu are voie să modifice cifrele pe care le transcrisese după hîrtii oficiale.

— Nemernicule, după ce-ai trădat țara mai faci și pe grozavul ! Lasă, că voi avea eu grijă de tine ! !

Și avu într-adevăr...

Teodor se întoarse în birou și-i relată Vasionei Petrovna toată discuția. Atunci ea deschise un cartar în biroul ei și scoase cinci bucăți de zahăr pe care i le dădu, spunîndu-i :

— Mănîncă-le acum, pînă n-or să te ia din nou ! Și Dumnezeu să te aibă în grijă...

Nu mult după asta, venind doi NKIDYști, omerizători pe Teodor și-l duseră direct la muncă. Aici, pe lângă muncă, începură să-l bată crunt. Și după o săptămîna de sînge, unul dintre ei le striga celor care trebuiau să lucreze :

— Așa va păți oricare nu îndeplinește ordinile ! Ba și mai rău !...

Două zile Teodor zăcu între viață și moarte. Și, totuși, cu toate că abia se ținea pe picioare, a treia zi trebuia să meargă la lucru, căci altfel nu primea de mîncare... Începu din nou aceeași muncă istovitoare, care îi depășea puterile. Noroc că iarna trecuse... Dar ce avea să facă iarna viitoare ?...

Trecuseră aproape doi ani de cînd Ana era la Tiumeni. Bani nu primea deloc, dar avea asigurată casa și masa. Toată greutatea era cu hainele, care i se rupseseră de tot. Le tot cîrpea, dar materialul se subția și se rupea din nou. Cu regularitate, la șase luni, îi trimitea bărbatului cite un pachet. Și așa îi dădea de știre că trăiește. Despre copiii ei dragi, tot nu știa nimic. Dar încă spera, căci nu putea renunța la ideea că avea să-i revadă. Și cînd își aducea aminte de ei, de micile întîmplări din viața lor, ea, care era un om tare, cu greu se abținea să nu plîngă; în fața suferinței provocate de pierderea familiei ei se simțea slabă.

Din cînd în cînd, este adevărat, rareori, se întîlnea cu Zinaida Profirovna Ziamenski. Dacă erau și alte persoane, femeia nu-i răspundea la salut. Cînd nu era nimeni în preajmă, îi răspundea însă zimbînd și chiar o întreba cum o mai duce...

Într-o zi, la o oră tîrzie, pe cînd Ana era singură la casierie și-și făcea socotelile, veni la ea Zinaida Profirovna și o întrebă :

— Am aflat că ai fost educatoare. Și eu sînt educatoare... La noi se organizează un concurs între grădinițele din raion. I-am învățat pe copii să spună poezii, să danseze, dar asta fac și copiii de la alte grădinițe. Aș vrea să fie ceva mai deosebit.

— Dar copiii cum vor fi îmbrăcați la acest concurs ?

— Păi cum ? În uniformele lor !

— V-aș propune să le fac niște costumase frumoase, care să sugereze esența poeziilor și jocurilor învățate.

— Dar nu costă ?

— Toate vor fi din hîrtie creponată de diferite culori. Ca educatoare, nu o dată, am făcut astfel de costume.

— O, ce idee extraordinară ! Și cîtă hîrtie vă trebuie ?

— Cîte fete și cîți băieți aveți ?

— Păi, 14 fete și 12 băieți...

— Bine. Vă rog să-mi aduceți vreo cinci suluri de hîrtie creponată colorată ; de preferință, culori vii. Vreo trei suluri de hîrtie lucioasă, de asemenea divers colorată. Un sul de hîrtie neagră. Îmi mai trebuie atît de cusut, de diferite culori, ace, bolduri și sîrmă subțire destul de multă. După ce îmi veți aduce aceste materiale, într-o săptămînă totul va fi gata !....

— Să vorbesc cu soțul meu ca în această perioadă să vă scutească de serviciu.

— Nu este necesar ! Mă descurc și așa...

De fapt Ana se gîndea că dacă nu se duce la serviciu poate nu avea cum să-și asigure masa.

A doua zi, seara, un șofer îi aduse acasă toate materialele cerute. Ba chiar mai mult. Cum se obținusera, nu mai Dumnezeu știe, cîci în librărie nu găseai nici o mică cățică de hîrtie colorată ; așa cum nu găseai ace și altele cusut. Dar „Quod licet Jovi, non licet bovi“, iar soțul securității era, aici în Tiumeni, ca un zeu.

Ana se apucă de treabă. Cum venea de la serviciu începea să lucreze. De dormit, dormea numai puțin noaptea. Avea încă destulă putere să facă față unui lucru puțin lungit.

După o săptămînă, totuși de zădărnici, cu multe mase, pălărioate, cuturi, cu multe repere ale tabloului. Cu aprobarea vizitelor, Ana dăduse seama de tendințele care arătau tot ce făcuse. A doua zi, de dimineață, înainte de a se duce la slujbă, trecu pe la Zinaida Profirovna ca s-o anunțe că totul este gata.

- Atunci să mergem chiar acum, se bucură ea.

— Iertați-mă, eu sînt obligată să merg la serviciu ! Vă propun să treceți în timpul pauzei de masă.

La ora unu, Ana ajunsese acasă și peste zece minute veni și Zinaida Profirovna cu mașina. Cînd văzu tot ce făcuse ea, exclamă plină de uimire :

— Doamne, ce lucruri frumoase ! Ana Stepanovna, sînteți o artistă !

— Nu este prima dată cînd fac așa ceva...

Zenaida Profirovna chemă șoferul, care o ajută pe Ana să aranjeze lucrurile în mașină.

La plecare, Zinaida Profirovna îi spuse :

— Vă mulțumesc și voi căuta să mă recompensez !

— N-aveți pentru ce, îi răspunse Ana. Vă urez succes !...

Cam după două săptămîni, Zenaida Profirovna trimise un copil la Ana să-i spună să treacă pe la ea, după terminarea serviciului.

Cînd Ana se duse, o întîmpină zîbind :

— Puteți să mă felicitați ! Am cîștigat primul loc pe raion ! Pentru mine, asta înseamnă foarte mult ! Deoarece unele educatoare mai fac pe grozavele, lăudîndu-se că au mai multă școală ca mine ! Acuma le-am demonstrat că sînt mai bună ca ele...

Ana n-avea de unde să știe aspectele de culise. Din discuție înțelese însă că Zenaida Profirovna primise postul de educatoare fără să aibă calificarea necesară ; ceea ce era obișnuit în cazul activiștilor de partid...

— Sînt foarte mulțumită, continuă Zenaida Profirovna. Chiar președintele comisiei m-a felicitat ! Vreau să vă mulțumesc ! Ați muncit mult. Soțul meu vă poate aranja la un serviciu mai bun ; sau să vă plătim...

Ana o privi pe Zenaida Profirovna și-i spuse :

— În mod normal n-ar fi trebuit să vă cer ceva ! Ceea ce am făcut, mi-a adus și mie puțină bucurie. Totuși, am să vă rog un lucru...

— Spuneți-mi.

— Aș dori să vorbiți cu soțul dumneavoastră să mă primească în audiență.

Zenaida Profirovna rămase puțin derutată, dar după o clipă cedă :

— Voi vorbi cu soțul meu...

A doua zi, Ana fu înștiințată că la ora trei după-amiază trebuie să se prezinte la Ziamenski. Se duse la el cu teamă. Ziamenski părea, aici în biroul său, oarecum altfel de cum îl cunoscuse. Era plin de el și avea o privire aspră, distantă.

— Mi-a spus soția să vă acord o audiență. Vă ascult ! Anei îi trebură cîteva clipe ca să se stăpînească.

— Tovarășe Ziamenski, dumneavoastră știți că sînt o deportată și că n-am voie să părăsesc orașul Tiumeni. Aș dori însă să plec în Odessa, căci aș putea afla ceva despre copiii mei...

— Plecați. Eu sînt de acord...

— Nu pot pleca așa ! Eu n-am acte și dacă la Odessa voi fi cercetată de organele miliției și se va afla că am plecat fără o aprobare în regulă, scrisă, voi fi arestată și trimisă în lagăr.

— Dar ce, poporul sovietic este atît de al dracului ? ripostă Ziamenski.

Ana tăcu, dar întui că trebuie să-i răspundă, ca să-i arate că nu poate rezolva nimic așa.

— Ei nu pot ști cu adevărat de ce am venit și cu ce scop ; știu doar că am călcat niște reguli ! Și încălcările unor legi, sau hotărîri trebuie pedepsite.

— Aveți dreptate, aveți dreptate, interveni ceva mai conciliant Ziamenski. Să-mi aduceți miine o fotografie mică și niște date, exact cum vă cheamă și care este numele tatălui și mamei. Vă voi da un *propusk*. * Vă veți duce la Spitalul de ochi de la Odessa. Avem acolo un tovarăș care înainte a lucrat aici, la noi...

Ana duse datele cerute și o fotografie și peste cîteva zile fu chemată la securitate, unde un ofițer îi dădu o hirtie bătută la mașină prin care se menționa că Ana Stepanovna Lambu, fiica lui ... și a ..., pleacă la spitalul de ochi, unde va fi la dispoziția conducerii spitalului. Actul era ștampilat și avea iscălitura lui Ziamenski. Acum totul era în ordine, așadar ea putea pleca să se intereseze de soarta scumpilor ei copii. Era fericită... Se uita la adăverință și nu-i venea să creadă...

Dar se punea problema banilor. Cu ce să plătească drumul ? Se gîdea să-și vîndă verigheta, dar îi venea greu să se despartă de ea. Avea impresia că prin ea își înșală soțul. Și apoi, undeva, în adîncul sufletului ei, îi era teamă că gestul ei ar putea să fie de rău augur. Însă altă cale de a obține banii nu exista... Așa că, cu toată părerea de rău, n-avea altă soluție. Cu banii astoi primiți își cumpără un bilet de clasa II-a pînă la Odessa.

După o ședere de aproape șase ani aici, părăsea Siberia...

Ajunse la Sverdlovsk, nod important de cale ferată. Aici se urcă în tren. Vis-à-vis de ea, o femeie la vreo 50 de ani ; era îmbrăcată toată în negru și avea cu ea o mică valiză de carton, veche și boțită. Cu toate că era îmbrăcată sărăcăcios, fața ei arăta oarecare distincție, dar și o adîncă suferință. Avea o privire pierdută și din cînd în cînd plîngea mornit. Se uita uneori la Ana cu o privire întrebătoare, ca apoi să-și plece fruntea. După un timp de la plecarea trenului, simțind nevoia să împărtășească cuiva suferința ei, îi spuse Anei :

* Dovadă.

— Doamne, ce nenorocire a căzut pe capul meu ! Ni-mănuî nu i s-a întâmplat o nenorocire mai mare ca a mea !

— Linișteți-vă, îi spuse Ana. Cu toții avem supărări ; uneori foarte mari....

— Nimeni nu poate să aibă o supărare mai mare ca a mea ! Doamne, ce suferință ! și începu să plângă.

Ana o mângiie ușor pe cap, compătiment-o. După un timp, femeia se mai liniște și i povesti Anei nenorocirea ei.

— Soțul meu era vînător. De doi ani locuia la Tomsk. Tot ce vîna dădea statului, primind pentru fiecare animal o anumită sumă. Nu cîștiga rău și ne trimitea și noua acasă, o parte din cîștigul lui. La Tomsk avea o iubită ; o tînără. Știam, dar nu-l condamnăm. Care bărbat, fiind singur, n-are o iubită ? Fiul nostru, terminînd armata, se duse la el. Soțul își luă iubita și împreună cu fiul nostru se duseseră la restaurant să-l sărbătorească ; nu văzuseră de peste doi ani. Băiatul o invită la dans pe iubita soțului. Lui i se păru că dansează prea pătimaș ; poate că și dansau, ca tinerii. Și atunci, soțul meu, cuprins de gelozie și fiind și beat, luă arma și trase în el, omorîndu-l. Uite, mi-am pierdut băiatul, iar pe soțul meu l-au condamnat la muncă silnică pe viață. Nu poate exista o durere mai mare ca a mea !...

Ana rămase zguduită de această mărturisire. Oare pînă unde poate duce această simplitate extremă și această abrutizare a vieții ? Această beție, în care se afundă tot mai mult cei de aici ?

Durerea acestei femei era cumplită. Dar oare durerea ei era mai mică ? Poate oare cineva să spună că suferința lui este cea mai mare ? Suferința — spre deosebire de compasiune — este singulară ; proprie fiecărui individ. Iar profunzimea unei suferințe nu se poate împărtăși. Poți, oare, se gîdea Ana, să faci ca cineva să înțeleagă durerea ta cînd pierzi un copil ? Căci numai cel ce-a fost lovit de asemenea nenorocire poate înțelege cît de nemărginită este această suferință. Ana citise undeva, că pentru cei cu adevărat aleși durerea devine, cu timpul, sărbătoare. Simplă figură de stil, deoarece adevărata durere nu dispăre și nici nu se topește... Cu timpul, însă, suferințele, durerile pe care le purtăm, fac parte din însăși existența noastră și ne obișnuim cu ele.

Ana voia s-o liniștească pe femeia ce plîngea nestăpînit în fața ei, dar nu putu să-i vorbească despre propria

ei durere. Era ca și cum ar fi profanat-o. Se aplecă blajin asupra femeii și, mângâind-o pe față, îi spuse :

— Trebuie să fii tare ! Mai ai copii ?

— Da, mai am o fată...

— Pentru ea, dar și pentru dumneata, trebuie să fii tare ! Și pentru soț, care a făcut ceva îngrozitor, dar care suferă acum enorm. Caută să fii tare !...

Toamna, Teodor fu chemat din nou la administrație unde i se spuse să se ducă la Vasiona Petrovna, care îi va transmite dispozițiile necesare. Vasiona Petrovna îl anunță că Trubaciov fusese condamnat și trimis într-un lagăr, fiindcă-l prinseseră cu multe nereguli ; prin falsificarea situațiilor, își însușea o parte din alimente, pe care le vindea în orașul Ivdel, cu suprapreț. Iar deportatul care-l înlocuise pe Teodor și care, la ordinul lui Trubaciov, contrafăcuse tabelele, fusese mutat. Teodor bănuia că fusese împușcat, fiindcă auzise că așa se întâmplase cu un alt deportat pentru o „vină“ asemănătoare.

La propunerea Vasionei Petrovna, Teodor urma să lucreze din nou la evidența materialelor, sub îndrumarea ei. Și astfel reîncepu să muncească mai ușor. Într-o lume stăpînită de minciună și necinste, cîstea lui, totuși, îi folosise. Dar avusese și șansa că această calitate a lui fusese apreciată de Vasiona Petrovna.

După cîteva luni, apărură un nou deportat în clădirea administrației, om de serviciu. Ștergea praful, spăla perdelele și closetul, veșnic murdar. Îl chema Ivan Matvevici Lozov ; voinic, gras, o față distinsă de intelectual și cu niște ochi negri, plini de inteligență. Impresionau, cînd venise, mîinile sale frumoase și îngrijite ; mîini care, după un timp, se umpluseră de crăpături iar unghiile erau negre. Dar, cu toată munca umilă pe care o făcea și cu toate că hainele i se rupsesera, comportarea, atitudinea îi rămăseseră ale unui veritabil intelectual. De fapt, el fusese membru al Academiei de Științe, membru al Comitetului Central, președinte la comisii. Deportat în lagărul de la Ivdel, ar fi trebuit să lucreze cot la cot cu ceilalți deportați și numai anumite relații ce-i mai rămăseseră, făcuseră posibil să aibă această slujbă, totuși de invidiat, aici. Evita să vorbească ; din precauție. Doar

din cînd în cînd îi apărea în colțul buzelor un zîmbet ușor ironic.

Alături de alți cițiva, Teodor și Ivan Matveevici erau dintre puținii deportați care, în această perioadă, lucrau în administrație, fiind considerați un fel de paria. Ceca ce îi apropia pe cei doi, cu atît mai mult, cu cît amîndoi lucrau în același loc.

Ivan Matveevici era obligat să vină la lucru la 6 dimineața, iar Teodor, la 7. Însă Teodor venea uneori mai devreme ca să facă față treburilor pe care le avea. Și atunci, fiind singuri — cel puțin în biroul în care lucra Teodor — mai stăteau de vorbă.

*

— Ce viață am mai avut și eu, începu odată să-i povestească Ivan Matveevici lui Teodor... Un veritabil roman. Cînd a venit revoluția din 1917, eram tînăr și plin de idealuri. Și am îmbrățișat comunismul cu tot sufletul. Părinții mei, intelectuali, cu o situație materială solidă, conservatori prin concepțiile și educația lor, erau înfruntăți de ideile mele politice. I-am părăsit și m-am înscris în partidul bolșevic ! Cu ai mei am rupt orice legătură și, după cîtiva ani, am aflat că au fost deportați și că muriseră. M-a durut adînc, dar m-am dat de mîna în comunism și, pe cînd, odată cu alții, am început să invinșez este nevădit meritul deosebit al revoluției care cred în ea și sînt sigur, că de-aia e viața mea.

— Nu te-ai înscris oare în partidul bolșevic pentru că simțeai că puterea va fi de partea lor ?

— Nu. La început am fost sincer cu mine însumi. M-am înscris la partidul bolșevic, deoarece eram fascinat de Lenin ; ca mulți tineri de pe vremurile acelea. Apoi, a început lupta... Vezi, Teodor, pentru fiecare om viața e o aventură, uneori minunată, alteori îngrozitoare ! Dar la noi, viața înseamnă o permanentă luptă pentru a nu pieri.. Căci fiecare pas pe care-l faci contează. Unii tovarăși cu care am pornit împreună, încă de la început, au ajuns bine ; unii chiar foarte bine. Mulți însă au pierit pe drum... Mi-am dat seama că în lupta asta fără milă pentru a urca, riscam prea mult ; căci aveam în mine o anumită cinste, pe care n-o puteam călca în picioare ! Și apoi originea mea socială nu era bună. Am început să studiez ; să studiez cît mai mult, ca astfel să le fiu necesar. Dar n-am renunțat la activitatea politică, căci nu

aveam voie să fac o asemenea eroare. Și mărturisesc că prin asta puteam urca și doream să urc ! M-am ocupat de filosofie, de artă, de cultură, ajungând să fiu considerat, oarecum, o somitate. Am ajuns membru în Comitetul Central, membru al Academiei de științe, președinte a tot felul de comisii. Aveam o sumă mare de materiale pe care le vedeam de către omul de rând : mă bucuram de onoruri.

— Și acum speli podelele pe jos !

Da, pentru că am acordat prea multă atenție preocupărilor mele științifice și creșterii mele indolente. Acum expun curiozitățile. Iar un coleg, din același domeniu, mai slab pregătit, dar mult mai tare politic, mă scușă de mine, mă trimisese aici. Așa-i viața la noi ! Nici-o dată nu poți fi sigur de ce te așteaptă !... Singurul lucru care mă doare, în acest moment, este că mi-am lăsat familia de izbelște. O vor duce greu din punct de vedere material, iar viitorul copiilor este pecetluit !

— Și ai crezut sincer în ceea ce-ai propovăduit și căroro le-ai închinat, până a venit olei, întreaga activitate ?

— La început, da. Mi se părea că comunismul era idealul unei civilizații. Dar în curând, treptat, cu cât intram mai adânc în aprofundarea problemei și cu cât curiozitățile mele se dezvoltau, îmi dădeam tot mai mult seama că orice domeni este nou ; și nu poți crede într-o ideologie în care totul este idealizat. Ideologiile au putut crea o structură, un sistem nou, în care nu există căi de ieșire și îndoieli...

— Este interesant ceea ce spui, Ivan Matveevici, dar oare nu poți să-ți dai seama că aceste absolutizări, imitari, că nu pot exista și alte adevăruri. Numai libertatea gândirii, contradictoria dintre idei pot să determine adevărul probabil. Pe când am văzut, libertății de a gândi duc inevitabil la impunerea unor neașteptări.

— La noi se susțin idei, se amborează o întregă generație pentru a justifica o acțiune. În acest mod, ideologia a devenit o anexă a unor decizii arbitrare. Evoluția noastră ca societate, chiar existența ei depinde, în mare măsură, de indicațiile de sus. Apar astfel decizii bizare, cu o pregnantă tentă procandistică, care duc la o situație neobișnuită, de extremă tensiune. Deciziile nebazate pe o cunoaștere a realității sînt gresite, iar erorile au dus la minciuni, care au devenit atotputernice.

— Dar cum este posibil ca ceva anaeronic, o minciună atotcuprinzătoare să fie acceptată de zeci de milioane de oameni, să fie răspîndită pe o suprafață imensă ? Așa

ceva, gîndind legitim, este greu de acceptat, căci oamenii tind totdeauna spre adevăr...

— Din cauza unei organizări perfecte și a unei discipline de fier ! Disciplina se construiește pe teamă. La noi, omul a devenit unealta unui mecanism complex. Se vrea și impune realizări grandioase și care consumă energii enorme ; dar rezultatul final este minor și adesea inutil. Căci premisele sînt greșite...

— După mine, în regimul sovietic există ordine, dar o ordine falsă ; și orice ordine fals impune duritatea. Irraționalul a luat locul raționalului, căci raționalul n-are nevoie de violență pentru a se impune. Iar Stalin nu poate fi tolerant, deoarece asta înseamnă să-și trăiască principiile pe care se sprijină.

Aici vede nenorocirea noastră ! De a-l avea la conducere pe Stalin, un conducător crud, prea vanitos și prea ambițios. Vanitatea duce la acțiuni imprevizibile și la acțiuni criminale. Gloriei lui Stalin se bazează în primul rând pe terroare ; de multe mai multe ori, pe terroare, decît pe glorie. După mine, Stalin și-a creat o piramidă faraonică în jurul căreia piramida lui a fost ridicată din cărămizi.

Terorul este o singură cale de a ajunge la putere, dar nu este calea cea bună. El este o cale de singur sacrificiu, mult prea multă viață pentru a fi cîștigul absolut al acestei țări.

★

Mă miră, Freud, că poți crede că în această lume domină Ivan Matveevici. Tu, un om rațional, cu o cunoaștere după orice măsură din domeniul științei.

Cunoașterea nu place nimic în lumea asta, nu este înțeleasă de nimeni. Dar nu-i așiguri viitorul Americii. Din mîndra oameni care știu mai mult ca alții, se frămîntă, de obicei, mai mult.

Cu alte cuvinte, înseamnă că ești împotriva cunoașterii ?

Nu ! Dar depinde dacă cunoașterea poate să fie aplicată și celor din jur. Dacă există condiții ca ea să fie aplicată și altora. Omul are nevoie de valori spirituale în care să creadă, ca viața să nu-i fie o povară. Eu mă convins că toate aceste valori spirituale, inclusiv libertatea, nu sînt vorbe goale... Datorită minciunilor cu care sîntem îndopați zilnic, orice dorință de adevăr și valori se destramă. La ce ne folosește nouă, deportaților, faptul că știm niște lucruri ?

— Dar noi sintem niște izolați ! Considerați asemenea unor leproși ; și aici nimeni n-are nevoie de cunoștințele noastre ! Însă eu cred că omul este obligat să-și impună lui însuși felul lui de a fi ; să caute — mai bine zis — propriul lui sens... Căci, altfel, pentru el dispare noțiunea de om pe care el îl reprezintă, indiferent de condițiile mizerabile în care își duce viața. Noi, ca indivizi, nu sintem numai un rezultat al naturii, dar și al voinței noastre. A recurge la cunoaștere înseamnă, după părerea mea, a ne stăpîni și a nu ne speria prea mult de vicisitudinile vieții.

— Adevărata cunoaștere înseamnă libertatea spiritului. A ști cine este adevăratul stăpîn al acestei lumi înseamnă să devii tu însuți, din ce în ce, mai liber și mai liber, chiar în cătușe. Adevărata libertate nu poate fi impusă ! Aici, îngrădiți de ziduri, avem cu noi gîndurile noastre, care nu ne pot fi luate. Dumnezeu i-a dăruit omului aceasta capacitate de a fi stăpîn pe firea lui. Și nici o putere lumească nu poate smulge acest dar al Domnului. Prin gîndire ne stăpînim și ne este mai puțină frică de moarte...

-- Nu mă convingi despre frica de moarte ! Dorința de a trăi este sădită în noi o dată cu nașterea noastră și ea nu ne părăsește niciodată ! Nu mă convingi nici despre existența lui Dumnezeu... Prostia și înțelepciunea, răutatea și bunătatea izvorăsc din interiorul omului ; și nu se datorează celui de sus. Omul are dorința de a crea tot ce este mai frumos și bun ; precum și tăria ca, asemenea lui Sisif, să înceapă să clădească din nou, în cazul în care tot ce a fost curat a fost dărîmat. Dar în om există și tendința contrară, de a distruge ; în locul liniștii preferă zgomotul, în locul dragostei, ura, în locul blîndeții, răutatea. În om coexistă și îngerul și demonul ; și Abel și Cain. Iar în toate acestea Dumnezeu n-are nici un amestec. Credința în Dumnezeu a izvorît din suferință, iar omul a suferit de cînd există... Totul în lume este întimplator. Hazardul este acela care determină existența a tot ce este viu. Și dacă vrem să avem un Dumnezeu, acesta este hazardul.

— Ești necredincios din orgoliu și din prea multă încredere în tine ! Fiecare om caută să fie, nu așa cum este el în realitate ci cum ar dori să fie ! Te crezi, ca cei mai mulți oameni, asemenea unui zeu. Te întreb dacă merită să te zbați în viață pentru a realiza un țel, căruia să-i dedici toate forțele tale, toată mintea ta ? Și

micile realizări, care sînt ca praful, te fac să crezi că ești o ființă extraordinară ! Așa am crezut și eu, înainte de a veni aici. Și dumneata ! Ai fost mare director ; te bucurai de onoruri, de condiții de viață deosebite. Și unde ai ajuns ! Fiindcă, aici, am înțeles cuvintele Eclesiastului „*havel havel, havel havel*” — O, deșărtăciune a deșărtăciunilor, și toate sînt deșărtăciuni.

— În această privință, Teodore, ai dreptate. Totul este deșărtăciune....

După un drum lung, Ana ajunsese la Odessa, cu o întârziere de peste o oră. Pentru ea, această călătorie parcă nu se mai termina ; de sosirea la Odessa se lega toată speranța de a afla ce-i cu copiii.

Coborînd în gară, Ana fu cuprinsă de emoție. Aici îl parăsese pe Alexandru cînd îi deportaseră. Pe străzile acestui oraș, pe care avea să le străbată, se plimbase el. Și, datorită acestor gânduri, orașul Odessa, pe care nu îl văzuse niciodată, îi devenea drag. De aici avea să încerce s-o pornică spre Basarabia, ca să dea de Dana. În sinea ei, Ana avea convingerea că avea să afle des-tule despre copiii ei ; iar pe fata ei era sigură că avea s-o vadă... Și la acest gând simțea că inima i se umple de bucurie.

Cu nădejdea în suflet, Ana se îndreptă spre Spitalul de ochi. La spital se adresă capitlanului NKVD-ist la care o trimisese Ziamenski, de unde fu apoi îndrumată la administrație. Administratorul se uită la dovada eliberată de Ziamenski și-i spuse :

— Înțeleg că ai fost deportată. Ști că ești supusă unui regim special, de control periodic...

— Da, știu, răspunse ea.

— Ce servicii ai avut înainte de a fi deportată ?

— Am fost educatoare...

— Bine. Avem nevoie de cineva care să le citească bolnavilor noștri ; de asemenea, pe unii dintre ei să-i conduci la operă, la teatru. Țin să spun că acest post nu este prevăzut în statul de funcțiuni al spitalului, așa că nu avem cum să te plătim. Unii bolnavi mai pot răs-piāti munca dumitale, dar — după cîte știu — nu sînt mulți.

— Îmi permit să vă întreb — interveni Ana — dacă mi se poate asigura o cameră sau măcar un pat.

— Da. Nu departe de spital este o clădire pentru cei necăsătoriți. Mai sînt paturi libere în camere de patru persoane pentru femei.

Și așa, de a doua zi, Ana începu să lucreze la spital. Munca nu era grea și uneori părea chiar plăcută. Mergea cu doi-trei bolnavi la operă și la teatru. Spectacolele de operă reîncepură să-i placă tot mai mult.

Bani nu avea. Nefiind oficial încadrată, nu avea nici dreptul să mănînce la cantină... Totuși, la prînz, i se oferea cîte o porție de mîncare. Dimineața și seara, uneori minca, alteori nu. Faptul că era mai totdeauna flămîndă n-o supăra prea mult pe Ana. Singurul ei gînd erau copiii. Din primele zile le scrisese rudelor ei și rudelor lui Teodor din Basarabia, dar nu primi nici un răspuns. În Odessa, nu bănuia cum să dea de un fir. La operă și la teatru întreba pe tinerii de-o vîrstă cu Alexandru dacă știu ceva despre el. Cu toții ridicau din umeri, spunînd că nu-l cunoscuseră. Fusesse la Gorsoviet, dar ei nu aveau nici o evidență, căci Alexandru era flotant. Nu știa ce căi să urmeze ca să afle ceva despre copiii ei, cu atît mai mult cu cît la Institutul unde învățase Alexandru, decanul facultății n-o primi. Uneori o apuca disperarea. Nutrise speranțe venind la Odessa că va da de urma copiilor ei ! Se simțea pierdută, deranjată, ca și cum s-ar fi aflat într-un desert, și nu avea nici o idee de unde să o apuce. Uneori o apuca o slăbiciune teribilă, din cauza deznădejdiei, dar și din cauza foamei. Totuși, își zicea ea, singura soluție era să se ducă la decanul facultății și prin el să ia legătură cu profesori sau colegi de-ai lui Alexandru. Se duse din nou la secretariatul facultății. De astă dată dădu peste o secretară în vîrstă care, după ce-o ascultă, îi spuse :

--- Decanul n-o să vă primească ! Mă duc să-l rog pe prodecan...

Se întoarse după zece minute și i se adresă zîmbind :

— Prodecanul vă va primi. Dar trebuie să așteptați, căci acum este ocupat. Mă bucur că am putut să vă fiu de folos, căci și eu am copii...

Ana stătu lîngă ușa decanului două ore. Avea destulă răbdare ; și, apoi, era mulțumită că în sfîrșit avea să o primească cineva de la conducerea facultății și să dea de un fir...

Prodecanul, un om în vîrstă, obosit, după ce-o ascultă atent, zise :

— După spusele dumneavoastră trebuie să fie vorba de profesorii Cosmovici și Spiridonov... Am impresia că despre ei v-a relatat fiul în scrisorile lui. Profesorul de fizică Spiridonov nu mai este cadru didactic la noi... Pe tovarășul profesor Cosmovici îl găsiți la Cabinetul de marxism-leninism, zilnic între orele 9,00 și 13,00.

Era deja ora 14,30, deci nu-l mai putea găsi. Ana parcă nu mai avea răbdare ; mai avea încă o zi de așteptat ! Toate speranțele ei atirnau de această întâlnire. A doua zi, cu aprobarea medicului de salon, la ora 11,00 plecă la institut. Mai mult alerga pe străzi. Intră în clădire și, după ce află de la portar unde-i încăperea, urcă într-un suflet scările pînă la primul etaj și iat-o în fața ușii Cabinetului de marxism-leninism. Se opri, să-și tragă sufletul și să-și aranjeze părul. Cuprinsă de emoție, nu avu curajul să bată la ușă. Avea impresia că după atîția ani de așteptare ajunsese la o răspintie, de unde un drum o ducea către realizarea speranțelor ei, iar celălalt -- nicăieri... Era neliniștea și teama unei mari emoții...

Bătu în sfîrșit timid la ușă și, auzind o voce, intră. Era o cameră strîmtă, ocupată, în mare parte, de o bibliotecă în care singurele cărți erau operele celor patru învățatori ai comunismului, Marx, Engels, Lenin și Stalin. Într-un colț, un birou mic, în fața căruia așezat era profesorul Cosmovici.

Cosmovici o pofti să stea și apoi i se adresă :

— Vă ascult...

Cu voce tremurîndă, pe care nu și-o putea stăpîni, Ana îi explică de ce venise.

— L-am avut student pe fiul dumneavoastră, continuă profesorul. Despre el știu mai puțin. L-a cunoscut nora mea, care vă poate spune mai multe. Dacă doriți, pot s-o rog să vă întîlniți mîine, la ora 17, aici, în biroul meu.

— Vă mulțumesc ! răspunse Ana.

Avea, așadar, să mai aștepte o zi. Doamne, de cîte ori se gîndise, în acești ani, cuprinsă cînd de speranțe, cînd de deznădejde, la clipa cînd avea să-și vadă copiii sau măcar să afle ceva despre ei. De emoție nu se putea concentra, iar la spital o bătrînă, acră și ursuză, țipă la ea că nu-i atentă cînd îi citește...

În sfîrșit, la ora 17, bătu la ușa Cabinetului de Marxism-leninism. Îi deschise o tînără zveltă, cu ochi mari

și cu fața ușor ciupită de vărsat. În cameră nu era alt-cineva.

— Eu sînt Natașa... Îmi pare nespus de bine să vă cunosc! L-am cunoscut pe Alexandru și pot spune că am fost prieteni buni...

Ana simți, deodată, că este gata să leșine. În sfîrșit, avea să afle ceva... Făcu cîțiva pași și se așeză pe un scaun, căci avea impresia că n-ar fi avut destulă tărie să stea în picioare. După un timp șopti :

— Iertați-mă, m-a cuprins emoția... Așteptam de cîțiva ani această clipă...

— Vă înțeleg. Vă rog mult, liniștiți-vă!...

— M-am liniștit... Sînt emoționată și pentru că știu despre dumneavoastră din scrisorile lui Alexandru. Ce știți despre fiul meu?

Natașa tăcea. Îi venea greu să-i spună adevărul.

— Ce-i ce-i cu Alexandru? izbucni Ana, năpadită de o spaimă teribilă.

— A murit de dizenterie, în brațele mele... răspunse Natașa și începu să plîngă.

— Nu se poate! strigă deznădăjduită Ana. Cu ce-a greșit băiatul meu, atît de bun și de cinstit, ca să-i fie destinul atît de crud?! Și de ce-am fost noi pînă la urmă niț de rău? Doamne, cu ce-am greșit, oare? Și începu și ea să plîngă în hohote...

O nespusă milă pentru fiul ei îi inundă sufletul. O durere fără seamăn îi încrîncenă inima. Natașa se apropie și, luînd-o de după umăr, încercă s-o liniștească. Dar Ana nu suporta compătimirea. Căci simțea că nimeni n-are dreptul să se amestece în durerea ei, ci doar Teodor sau Dana. Era durerea numai a lor. Dana — toate speranțele Anei se îndreptară, acum, spre Dana. Mai mult ca oricînd, tînjea s-o strîngă în brațe pe cumpă ei fetiță. O privi pe Natașa și-i spuse cu voce hotărîtă :

— Vreau să plec în Basarabia, să aflu ce-i cu fetița mea! Fiind deportată, n-am voie să plec din Odessa fără aprobare! Puteți să mă ajutați cumva?

— Voi face tot ce-mi stă în putință! Sînt secretar cu probleme profesionale ale Komsomolului din orașul Odessa și pot rezolva unele probeme. Veniți aici poimîine, pe la ora 13...

— Îți mulțumesc din toată inima Natașa, adăugă Ana și plecă, cu sufletul greu. Nu voia să vadă pe nimeni... Și-i venea greu să se ducă acasă. Rătăci pe străzi,

fără să-și dea seama pe unde umblă, întrebându-se obsesiv de ce oare această nemărginită nenorocire...

Ajunse târziu acasă. De dormit nu era în stare, neputînd accepta că-l pierduse pe scumpul ei fiu. Gîndurile ei se opreau la singura speranță ce-i rămăsese, de a o găsi pe Dana... O speranță ce-o făcea să îndure prezentul cu resemnare...

★

Peste două zile se întîlni cu Natașa, care-i dădu aprobare de plecare în Basarabia. Ana o sărută și ieși precipitată să se pregătească de drum. În sufletul ei născîdea revederii fetei creștea. Era cuprinsă de o duioșie imensă la gîndul că avea s-o revadă. După atîția ani de așteptare și fără nici o veste. Dar, în același timp, pe Ana o cuprindea și spaima. Căci semnele speranței sînt însoțite, întotdeauna, de semnele îndoielii. Putea oare să aibă certitudin a că va fi, într-adevăr, așa cum spera și cum dorea? Cine o putea asigura de acest lucru? Soarta? Dar soarta n-are ochi de văzut și nici urechi de auzit suferința și plînsul oamenilor! Îndoielile începeau să-i întunece speranța. Căci își dădea seama că certitudinea nu poate să apară doar din dialogul cu destinul — ea cu tine însuși. Doar timpul, cînd vine împlinirea faptelor, poate aduce siguranța...

Ana simțea că nu mai are răbdare...

■

Peste două zile era în Chișinău, iar în dimineața zărise următoarele colora la gara Basarabeasca. De aici lua o căruță ca s-o ducă la Ceadîr-Lunga.

Apropiîndu-se de orașul copilăriei ei, Ana avea senzație că plutește între vis și realitate; realitatea — ceea ce fusese, visul — ceea ce avea să fie. Și-aducea aminte de noaptea cînd îi ridicaseră; și acum, după ce trecuseră ani, era cuprinsă de spaimă și de durere adîncă... Căci noaptea aceea fusese preludiul tuturor suferințelor familiei lor. Se gîndea că-și lăsase copiii și că între timp venise războiul cu toate răsturnările pe care le adusese în viața tuturor, răsturnări de care nu scăpase nimeni. Se gîndea la toți acești ani de imensă mizerie și umilință, petrecuți în Siberia, ani de neconținută teamă și suferință. Aceasta era realitatea, mult prea îngrozitoare pentru a putea fi exprimată în cuvinte. Visul în care se topea toată suferința ei, toate gîndurile întu-

necate care o măcinaseră atîția ani, cu speranța, la care nu putea renunța, că avea să-și regăsească copiii ; și care, în mare parte, se spulberase. Îi mai rămasese acum doar bucuria că avea s-o revadă pe fata ei.

★

Căruța înainta încet pe drumurile bătătorite și pline de praf atât de cunoscute Anei din anii copilăriei și tinereții ei. Se simțea cuprinsă de o tainică și imensă noție, dar și de o teribilă teamă. Niciodată, până acum, așteptarea nu i se păruse atât de grea.

lata, intrase în Ceadir-Lunga. Mai avea puțin și urma să ajungă la poartă și o vado pe micuța ei Dana. De răbdare, surase lemnul căruței până la durere. Oare... care fusese dusa acolo, în Siberia cea îngrozitoare, se întorsese aievea aici, în casa copilăriei ei? Ca să-o revădă pe bunica ei fetiță... Căci nu concepea să n-o știe încă! Iar destinul ei, care o supusese la atâtea greutăți și suferințe, îi arăta oare acum fața sa cea bună? Când se apropie de poarta locuinței nu mai avu răbdare, sări din căruță și o lua pe fugă spre casa ei. Acolo, în curtea din spate, unde și începuse să bată la născut, îl aștepta, în fața uii, o femeie înaltă, cu părul alb și ochii roșii. Când o văzu, Amos se răstăcu și se întrebă, fără să știe de ce, dacă nu era sora lui. Dar, văzând că nu era, se întoarse la treburile sale, fără să mai aibă timp să-și spună nimic altceva.

— Spune-mi, unde este Dana ?

Elena se uită la Ana și zădărnicește, năstărnăndu-și
 gânduri, după un moment de tăcere, murmură:

— Dana a murit înca în 1941, de tifos sanitar, împreună cu fratele meu, Victor. Oh, tanti, ce nenorocire !...

Și pe fața delicată a Elenei șiroiră lacrimi.

Ana privi câteva clipe cu ochii plini de groază la Elena și leșină. Elena, speriată, o chemă pe mama-sa, Sabeta, care stătea culcată pe pat fiind suferindă, și preună o duseră pe Ana în cameră. Când își reveni, privi plină de ură. Ura împotriva acestei lumi, a sorții atât de nedrepte, împotriva acestui regim care-i adusese familiei ei, și atitor altor familii, numai nenorociri. Se sculă și spuse cu o voce de nerecunoscut :

— Mă duc la mormîntul fetei mele...

— Tanti, te conduc eu, sări Elena.

La mormînt, Ana nu se mai putu stăpîni. Căzu în genunchi și începu să plîngă în hohote. Pînă a veni aici nu-i venea să creadă că, după ce-l pierduse pe Alexan-

dru, o putuse pierde și pe fetița ei, atât de plină de viață, atât de gingașă și sensibilă... Știa că ceea ce gîndea este absurd și, totuși, în adîncul sufletului, nu se putea împăca cu această idee. Prea i se părea monstruos, prea nedrept ca să se resemneze și cu moartea Danei. Dar aici, în fața mormîntului ei, realizează că iluziile nu pot învinge mințile. Realitatea era prea dură și prea evidentă ca să se amăgească.

Întorcîndu-se acasă, Ana o întrebă pe Elena în ce cameră stătuse Dana. Elena o duse în cameră, spunîndu-i :

— A dormit aici, cu mine, și aici a fost patul ei.

— Nu... superi căci mă lași nițel singură... Vreau să știu cît va lipsi... Iu numai eu în camera în care a trăit ultimele zile fetița mea.

După plecarea Elenei, Ana închise ușa și se așeză pe patul Danei și începuse să mîngîie pătura, plîngînd în tăcere. Prin minte îi treceau scene din viața copiilor ei, de la băiatul și a fetei ; și doar acum își dădea seama, mai profund și mai deplin ca înainte, că avusese copii minunați, cum puțini pot fi. Își dădea seama de dragostea ei de mamă și de imensa ei durere. Și, mai ales, de faptul că numai cine a trecut prin așa ceva poate să simtă abisul de necuprins a durerii...

Ridicînd ochii, văzu în colțul camerei o icoană. O icoană veche, pe care mama ei o primise în dar cînd se măritase de la părinții ei. Icoana o înfățișa pe Maica Domnului cu Iisus în brațe, fiind pictate numai fețele și mîinile lor, iar restul acoperit cu argint aurit. În colțurile de jos ale icoanei erau imitații din parafină de flori de lîmîiță. Cînd era mică, se uita cu evlavie la icoană, auzise de la părinții ei că este veche și sfîntă.

Uitîndu-se acum la icoană, pe Ana o cuprinsese revolta. De ce fusese pedepsită atât de crunt ? Și mai ales de ce fuseseră pedepsiți copiii ei nevinovați ? Cu ce greșise oare Alexandru, un băiat atât de corect și de bun și cu ce greșise Dana, fata atât de curată sufletește, atât de cinstită, ca să moară amîndoi în floarea vîrstei ? De ce admisesese toate acestea Dumnezeu cel atotputernic și milostiv ? Icoana i se părea o sfidare a durerii ei ; căci acum pentru ea Dumnezeu murise.

Se ridică din pat și ieși din cameră s-o caute pe Elena. Văzînd-o, îi spuse :

-- Elena, aş dori ca noaptea să dorm în altă cameră...

- Vei dormi în camera lui Victor. Eşti de acord?

— Da, îi răspunse Ana...

Ana nu voia să-i spună Elenei că nu putea concepe să doarmă în patul fetei ei... I se părea un sacrilegiu ; voia să stea pe el, să-l mângâie, dar nu să doarmă... îi venea greu să doarmă în camera în care, probabil, fetei, simţind cum se pierde, se ruga să scape cu viaţă.

În fiecare zi, cît stătu la Ceadîr-Lunga, se ducea la mormîntul Danei şi stătea acolo nemişcată ore întregi. Aşa se simţea mai aproape de fetei ei. Ducea zilnic flori, căci ştia că ei îi plăcuseră mult florile.

Moartea copiilor o schimbă mult pe Ana. Deveni mai tăcută şi mai singuratică. Avea impresia că nu are nici o dorinţă şi tot ce făcea era din pură obişnuinţă. Vorbea din cînd în cînd cu Elena. Îi făcea plăcere să se uite la faţa ei cu trăsături fine, delicate, încadrată de un păr blond, uşor ondulat. Nu semăna cu fiica ei şi, dintr-un fel, îi aducea aminte de ea. Căci la moartea ei, Dana era cam aceeaşi vîrstă cu cea de acum a Elenei. Amin-tu-ia erau delicate ; numai că fata ei era mai plină de viaţă, mai exuberantă, pe cînd Elena mai rezervată. Şi, apoi, de cîte ori veniseră la Ceadîr-Lunga, copiii ei se jucaseră cu Elena. Ana se bucura de prezenţa Elenei, îi mai alina sfişietoarea durere, dar imaginea copiilor devenea tot mai prezentă. De fapt, Ana, dorea să sufere, să ai această suferinţă o apropiă de morţii ei dragi.

Cu Elisabeta, sora ei, vorbea puţin. Aceasta căuta mereu s-o compătimească dar Ana nu dorea să fie compătimită. Era durerea ei şi nu voia s-o împartă cu alţii ; ci doar cu Teodor, dar el era departe.

De la Elisabeta află ca şi mama lor murise de doi ani de zile. O iubea mult pe mama ei şi se înţeleseseră înţelegîndu-se. Şi cu toate acestea, durerea pricinuită de pierderea mamei ei nu era atît de puternică pe cît ar fi crezut. Durerea pricinuită de moartea copiilor era prea mare ca să mai încapă o altă durere...

Sosi timpul plecării. Îi venea greu să plece, căci i se părea că o părăseşte pe fetei ei, ca şi cum ar fi fost vie. N-avea, însă, ce să facă ; trebuia să plece pentru că n-avea de ales... În ziua aceea se duse la cimitir şi stătu acolo pînă în ultima clipă. Plecă lăsînd o parte din sufletul ei la mormîntul fetei...

Teodor știa că se apropie șapte ani de când fusese adus aici și nimeni nu-l anunța nimic. În toți acești ani se întreba dacă va supraviețui și aștepta această clipă ca pe o supremă izbăvire, la care uneori îi era și leasă să se gindească. Iar acum, iată, nici un semn care să-i confirme și așteptările. Începu să se îngrijoreze. Era oare posibil să nu-i dea drumul, după ce în mase prin care se treceau? Era convins că încă un an nu va mai rezista; din cauza foamei. Căci foamea bintuia pe toți cetățenii Uniunii Sovietice. Iar lor, din același motiv, li se redusese rația de pine la jumătate; iar cel înmăncării — o zeamă rară — nu conta...

Oamenii mureau în fiecare zi cu zecile. Și el era numai piele și os. Oricum, fort îl obosea teribil. Doamne, ce dură era viața — numai să nu-i prelungească șederea! Dacă stăia tot de la ei și tot aștepta la orice... Era suprimat de dur, fiindcă știa că dacă nu-i dau drumul acum nu se știe cât va mai sta...

În dimineața zilei de 10 iulie, se simțea mai rău decât oricând; era 10 iulie 1948. Ziua de naștere a Anei; de altfel, nu dormise toată noaptea. Se dusese la lucru, să taie lemne. Cum numărul morților era prea mare, iar planul trebuia îndeplinit, îi pusese să muncească la pădure, de trei ori pe săptămână, și pe cei câțiva deportați care, ca și el, lucrau pe lângă administrație.

Teodor se apucă de lucru. Trebuia să depună eforturi mari ca să poată munci, mâinile și picioarele îi tremurau; era prea slăbit. Își dădea seama că nu trebuie să se lăsa piardă cu firea; că trebuie să aibă răbdare și să spera. Căci răbdarea și speranța se nasc din durere, dreptate și rațiune; iar el dreptate și durere avea din plin. Și în gândul la toate acestea, începu să lucreze cu și mai multă îndrjire. La un moment dat, însă, căzu brusc, pierzându-și cunoștința. Îl cuprinsese o criză comitală puternică, avea asemenea stări, din când în când, în urma loviturii primite la cap. Unii deportați, de abia

aduși, și care nu știau de crizele lui, nici că nu aveau dreptul să întrerupa lucrul, voiră să se apropie ca să-l ajute, când, deodată, auziră vocea poruncitoare a supraveghetorului :

-- Vedeți-vă de treaba voastră, mama voastră de buturoși !!

După un timp, Teodor își reveni. La început, nu și dădu seama ce-i cu el... Uitindu-se în jur, îi veni pe oameni muncind... Se sculă grabit și luă toporul să taie lemne, când auzi vocea rea a supraveghetorului :

— Ce, ai înviat ? Noi ne pregăteam să-ți curăm prohodul !

Și se îndepărtă, rizind sarcastic.

Teodor tăcu, continuînd să lucreze.

Veni ora prinzului. Teodor se așează pe un bușten și începu să-și mănince încet bucata de piine, când se apropie de el supraveghetorul și-i spuse :

-- Îți dăseam la administrație ! Vezi că poate te decorează !

La auzul acestei veste, Teodor se lăsa să și se joace, în același timp. Bucuria că așteptarea și speranțele din ultimul timp aveau să se împlinească, dar și faptul că totul putea fi în van. Se îndreptă arăbii să-l ducă spre administrație. Ajungînd aici, Teodor auzi un fel de înjurături, însă nu se opri să se gîndească la asta, ci se îndreptă spre ea de obicei. După puțin timp, ajunse la punctul comandantului.

În punctul se răsturnă, dar Teodor nu se opri să se joace. Și ca în orice situație, se gîndi la Dumnezeu spre Dumnezeu ; și în sinea lui se rugă.

Intrînd în biroul adjutaului comandantului, Teodor auzi pe acesta întrebînd-l :

— De ce ai venit aici ?

Vocea îi era, ca de obicei, severă, poruncitoare.

— Am dat ordin să vin la dumneavoastră, răspunse, bîlbîindu-se, Teodor.

— Cine ești ?

— Numărul 1351.

A, da. Cetățean Lambu (era prima dată cînd i se adresa așa în lagar, de miine ești eliberat, deci ții ispășit pedeapsa pentru fapte de talc. Miie dimineața, să te prezinți la secretariat, să-ți dea un bilet de tren și apoi la magazie, să-ți iei lucrurile. Iată aici ești eliberării tale, cu care te vei duce la Comandamentul NKVD din Kustanai și acolo ți se va spune unde vei

locui și ce vei face. Și vezi, de acum înainte, să nu mai uneltești împotriva Statului Sovietic, că te mănîncă gaia !

Teodor luă, tremurînd, dovada bătută la mașină pe o hîrtie proastă, iscălită și șampilată. În sfîrșit, sosise clipa cea mare ! Îl inundă o bucurie imensă. Și aici, în fața adjunctului comandantului, ar fi dorit să-și facă semnul crucii și să-i mulțumească Domnului, dar n-avea curajul. De cum ieși din birou, se întoarse cu fața spre răsărit și, făcîndu-și semnul crucii, îi mulțumi lui Dumnezeu.

De aici se duse la lucru ; nu avea voie să lipsească. Cu atît mai mult cu cît își reaminti cazul unui deportat de acum doi ani. Primise și el adevărîța de eliberare și, în loc să se ducă la lucru, se dusesese în baracă sa se întindă pe pat ; este adevărat că nimeni nu-l avertizase că trebuia să-și continue activitatea. A doua zi fusese chemat la adjunctul comandantului, care-i spusese aspru că gestul lui este considerat ca un act de nesupunere și că din cauza asta mai primise un an de detenție în lagăr.

Și acest deportat, de obicei atît de tăcut și de reținut, nu se putuse abține și strigase :

— Dar nu este drept ! Sint liber ! De ani de zile aștept ziua aceasta ! Vă bateți joc de noi !...

A doua zi i se comunicase că închisoarea i se prelungise cu încă cinci ani. Pentru ca atît el, cît și ceilalți deportați să știe ce înseamnă disciplina sovietică ! Iar el, încă în primul an, murise. Într-adevăr, cu disciplina stalinistă nu se putea nimeni juca !...

Seara cînd se culcase și rămăsese singur cu gîndurile sale, Teodor se lăsă în voia bucuriei. Știa că cei din dormitor îl pizmuiau. Și aveau de ce... Doamne, se întreba, cîți dintre ei aveau să se bucure de o zi ca aceasta a lui ! Doar cîțiva ; numărați de degete. Și atunci îi apărură în minte, cu toată limpezimea, grozăvia anilor petrecuți aici. Îl inundă un sentiment de milă pentru cei ce rămîneau. Pentru prima dată. Deoarece la deportați sentimentul milei față de altul dispăruse cu desăvîrsire.

A doua zi, dimineata, cînd se prezentă la administrație, fu condus de un supraveghetor la magazie ; avea în mînă nu registrul, în care erau trecute lucrurile pe care le depusese cînd venise aici. I se dădură toate înapoi, chiar și ceasul lui, valoros. Căci la Ivdel, ca și în celelalte lagăre, se ținea o evidență strictă a deportaților veniți, a celor morți și a celor care plecau, după ce-și ispășiseră

peșteră. Numai că era oclă regimului stalinist ! Că doar au auzit în trecut, zice și sute de oameni, nu conta... dar cind să întoarca lucrurile celor rămași în viață, erau principiali ! După cum li se părea corect să-și însușească lucrurile celor ce mureau aici — și care erau, de departe — cei mai mulți.

Teodor se întoarse în baracă cu pachetul plin de lucrurile sale. Era prima zi cind nu lucra. Se spală și se rase. Ca marea majoritate a deportaților își lăsase barbă. Doar părul și-l mai tăia din cind în cind. Barba, cu multe fire albe, îi dădea înfățișare de patriarh. Și unii deportați, știindu-l credincios, credeau că mai înainte fusese preot.

Dupa ce se îmbraca cu hainele lui, cu miros de mușcegai și dezinfectant, se uită în oglindă. I se păru ca-l privește un om străin. Fața-i slăbită, cu multe zbircituri, semăna prea puțin cu chipul pe care și-l știa dinaintea deportării. Iar hainele atirna pe el ca pe o sperietoare.

În picioare n-avea nimic. Se obișnuise ca în timpul verii, și o buna parte din toamna și primăvară, să umble desculț, așa cum umblau, de altfel, mai toți deportații. Încălțările improvizate din ziare și din coaja copacilor, erau prea incomode ca să le folosească în zile mai călduroase.

Din restul lucrurilor făcu un pachet învelit în ziar și legat cu sfoară și se duse spre poarta de ieșire. Nu voia să se uite înapoi, dar simțea, în spatele său, prezența tristă a celor câțiva deportați ce se învîrteau prin curte și care îl urmăreau cum pleacă. Parasea, în sfîrșit, acest iad ; mult prea îngrozitor ! La poartă arată dovada de eliberare. De altfel, cei doi NKVD-iști, care păzeau, fuseseră înștiințați, încă cu o zi înainte, de faptul că Teodor fusese eliberat. Văzîndu-i, el se temu. Teamă pe care nu putea să și-o stăpînească atunci cind vedea un NKVD-ist. În sfîrșit, ușa grea, masivă a porții fu deschisă și Teodor se pomeni dincolo de lagăr. Era, într-adevar, liber !... Și aici, lîngă porțile înalte ale lagărului, căzu în genunchi și se rugă cu ardoare Domnului. Ca să-i mulțumească pentru că-l ajutasă să supraviețuiască și să-l roage ca familia lui să fie din nou unită. „Doamne, ce fericire imensă cind aveau să fie din nou, cu toții, împreună ! „Mă închin smerit ție, Doamne, ca să-ți arăt recunoștința mea de veci... Ție, Doamne, îți datorez salvarea mea... M-ai pus la grele încercări, căci am fost un păcătoș, necrezînd în Tine, Doamne ; dar în nemărginita ta bunătate m-ai salvat...”

Teodor era conștient că nu putea să rămână aici, dar se gândea că făcuse unii dintre cei mai buni deținuți. Când îl dădeau în judecată și îl judecaseră, erau puși în deșert în mijlocul altor deținuți. În iunie 1941, aflându-se în exil în zona doar o zece-mi... lacrimi de rădăcină, în căutarea pe obraz și-i picurau pe mâinile sprijinite de pământ. După ce strălucise pământul, se ridică și porni spre gară...

*

În lagăr nu exista prietenie între oameni. Fiecare se ploua numai la el, închizându-se în sine și izolându-se de alții. Iar Teodor care încă viața lui fusese un singuratic, aici se însingurase și mai mult. Nu vorbea cu nimeni. Doar cu Lezov mai stătuse de vorbă într-un timp; dar și acesta murise în urma unui infarct. Îl găsiseră deja rece, cu obrazul lipit de closetul turcesc... Trist sfârșit pentru un fost demnitar de stat...

De fiecare dată când pleci dintr-un loc, unde ai stat câțiva ani, lași o parte din sufletul tău. Când ai suferit și ai fost bucurat împreună cu cei cu care ai trăit în acei ani. Dar la parasirea unui lagăr unde suferința și mizeria erau prea mari ca plecând de acolo să nu te gândești decât la un singur lucru: să te îndepărtezi cât mai mult de acest loc și să încerci să aiți cel mai repede tot ce a fost, sufletul rămânea insensibil.

Teodor plecă fără să se gândească la doborârii lui de suferință. De rugat în viața sa pentru toți.

*

Mintind că o bucată de pâine, pe care o obținuse în schimbarea unor comenzi de-a lui, Teodor, după patru zile de mers cu tremul, ajunsese la Kustanai. De la gară se duse la Comandamentul securității, cu aceeași teamă teribilă; teama că s-ar putea ca din nou să-l aresteze și să-l trimită în iad. Aici fu condus la un căpitan care, după ce se uită într-un registru, îi spuse cu o voce rece, dură:

— Cetățene, vă veți prezenta la Inspectoratul securității din oraș! Ei vă vor spune unde veți fi reabilitați în societate, în funcție de activitatea pe care o aveți acum să realizați comuna unde veți lucra după ce o aprobați scrisă a unității NKVD de acolo.

Spunând că avea o adnotare în formular tip pe care făcu niște adnotări.

Amosul noi, o veche prezentă de învățământ
școlar !

La Inspectoratul școlar tu îndrumi, tu ești șef de
birou, un om în vîrstă, care-i spuse :

— Veți fi învățător în comuna Borovskoie, la vreo
100 de kilometri nord de oraș. Va recomanda să lucrați
atunci și bine ! Activitatea dumneavoastră va fi supra-
vegherată și controlată în primul rînd de organele securi-
rității. Speri că o s-o duceți bine... Comuna nu e mare,
dar tîrziu. Și-i zîmbi. Era primul zîmbet pe care Teodor
îl vedea după mulți ani. Și întorse din nou cu adîncă
semnificație poate avea un zîmbet.

— V-aș întreba cum aș putea ajunge acolo...

— În piața orașului sînt camioane care duc alimente
din comună. Azi sau cel tîrziu mi-ai trebui să fii pe
camion și din Borovskoie.

Teodor mulțumi și se duse spre piață, pe care o găsi
întrebînd cînd pe unul cînd pe altul. Nu-i venea să
creadă că poate umbla liber prin oraș și veni cu tre-
cătorii de pe strada. I se părea straniu și nedăptat de
plăcut.

În piață avu șansa să găsească un camion care pleca
chiar în seara aceea la Borovskoie. Cînd îi întrebă pe
sofer — un kazah care vorbea cam stîlcit limba rusă —
îi costă, căci știa că n-are nici un ban, acesta îi răs-
punse surprinzător :

— Nu măsim la noi în comună ! Nu-i grăbă...

Ceea ce-l liniști pe Teodor.

Plecăru după vreo trei ore. În camion erau încă oș-
titori, cei mai mulți kazahi. Se uita curioși la Teodor
cu hainele lui din stofă mult prea bună și mult prea
lucy — care erau contrastau cu soliciunea pîloarelor. La
un moment dat, unul mai în vîrstă îi întrebă :

Dar cu ce ocazie plecați la Borovskoie ?

— Sînt învățător.

— A, asta-i bine. Avem nevoie de învățător...

Și cu aceasta discuția lor se și încheie, căci intuiau
că nu-i prea vorbăreț...

Începu să înnopteze. Întunericul se lăsa tot mai jos,
cooperind întînsul cîmpiei. Iar sus, pe bolta cerului,
stelele erau puzderie.

Privind imensitatea cerului pe care strălucia linia
roa stărilor, Teodor simți o ușurare imensă. Era, din
sau, cum el nu o credea, un nimic — el era dintr-un
de la totfel. Ce mult însemna să-ți dai seama că ești

[illegible]

Teodor ajunge virgin în Borneo. Era tânăr, înalt, cu păr negru, ochi albaștri, dar nu avea nimic deosebit, rămas în comun cu toți oamenii. El era dintr-o familie de oameni simpli, care trăiau în pădure, de mai mult de o zi și mai multe zile, trăind în comun.

— Te duci la *selsoviet*? Ai-ți dea toate informațiile. La mine te vei prezenta săptămânal! Și să previi și-ți vezi de treburile tale, țară să crezi buclucuri, că altfel te ia dracu!

— N-o să vă plîngeți de purtarea mea !

* Primăria comunei.

La selsoviet, șefa secției învățămînt îi spuse lui Teodor că se va ocupa de clasele I—IV, în sarcina directorului școlar fiind clasele V—VIII. De asemenea, îi dădu adresa locuinței care i se repartizase, ca învățător. Văzîndu-l cu picioarele goale îl sfătui :

— Nu este bine să apăreți așa ! Așteptați puțin, poate în magazia cercului sportiv școlar se găsesc cîteva perechi de încălțări. Am să vă dau o adeverință, ca să vi se elibereze o pereche de teniși.

Și, astfel, Teodor se alese cu o pereche de teniși, care ajunseseră încălțămîntea națională de vara a sovieticilor, în vreme ce încălțămîntea de piele era de negasit.

La școală îl cunoscuseră pe director. Un om în vîrstă și obosit. Se vedea pe el că-i place să bea. Dar părea de treabă. Directorul îi arătă lui Teodor sala lui de clasă : o sală mare, unde trebuiau să intre toți elevii claselor I—IV. Cum avea să se descurce, momentan, Teodor nu știa.

Era vacanța elevilor, însă, atît directorul școlii, cît și Teodor aveau destul de lucru în această perioadă...

Înainte să-și vadă locuința ce-i fusese repartizată, Teodor se duse la poștă și trimise o carte poștală și o telegramă Anei, ca s-o anunțe că fusese eliberat și că o așteaptă să vină în Borovskoe. Adresa Anei o avea de pe pachetul de alimente pe care ea i-l trimisese din Odessa. Era prima dată, în cei șapte ani de cînd era aici, că-i scria cîteva rînduri și prin urmare cînd era sigur că aveau să se întâlnească. Și nu trebuia să creadă că venise, în sfîrșit, și această clipă, pe care o aștepta de atîta amar de vreme.

Locuința lui Teodor era o izbă făcută din ciamur — pămînt amestecat cu paie — formată dintr-un vestibul și o cameră. Starea ei lăsa mult de dorit, dar era, totuși, a lui ; și de asta îi era deja dragă. Se apucă s-o pună la punct, cît putea, pînă avea să vină scumpa lui Ana.

Lipsa de alimente era tot mai simțită la Odessa ; și în toată Uniunea Sovietică. În magazine nu se găsea nimic. Rația de pâine se redusese mult. Din cînd în cînd, se vindeau conserve de pește și cine apuca o cutie, două, era fericit. La cantină mîncarea era, de obicei, o cașă rară, care nu putea sătura, și o bucată mică de pâine. La bursa neagră se puteau procura alimente, dar la prețuri exorbitante.

Ana, ca toată populația — cu excepția nomenclaturii — flămînzea ; mai mult chiar ca în Siberia. Era o foame chinuitoare, care te făcea să nu te poți gîndi la altceva. Simțea, totodată, o slăbiciune generală ; visa să stea culcată și să nu facă nimic. Slăbise mult și numai voința ei extraordinară o făcea să aibă tăria să mai meargă la spital.

Într-o zi, ducîndu-se spre spital, văzu un bătrîn înalt, destul de tînăr, numai piele și os, dar cu o burtă enormă. Stătea proptit de zidul unei case. Anei i se păru că este beat, dar, apropiindu-se, îl văzu cum întinde mina să cerșească. Îi era foame. Ana nu avea ce să-i dea : mestecea și ea ultima bomboană pe care o mai avea. Nu făcu nici zece pași și auzi un zgomot. Omul căzuse la pămînt. Se întoarse să vadă ce-i cu el, dar un trecător care se apropiase și el — după ce-l privi pe cel căzut — îi spuse Anei : „A murit ; a murit de foame. Am mai văzut așa ceva ! Și, apoi, cu o voce mai înceată : pe toți ne așteaptă acest sfîrșit...” și apoi se îndepărtă.

Ana se înspăimîntă. Era teama de moarte. Dar nu știa ce să facă. La spital primea doar la prînz o farfurie de cașă, o zeamă apoasă, fără nici un pic de grăsime. Era mai disperată ca oricînd, mai ales că primise o scrisoare din partea rudelor lui Teodor care o înștiințau că trei frați de-ai lui, toți țărani, muriseră de foame. Oare o aștepta și pe ea același sfîrșit, după ce trecuse prin alîtea încercări și fusese supusă atîtor suferințe ?

La cîteva zile după această întîmplare, cînd să intre în salonul bolnavilor, Ana leșină. După ce i se făcuse o injecție și-și reveni, începu să citească unei bolnave. Era o bătrînă slabă, micuță, dar cu mîntea ageră și hotărîtă. Văzînd-o pe Ana, o întrebă :

— Ce-a fost cu mata ? De ce ai leșinat ?

— Sînt slăbită de foame...

— Cum, aici nu ți se dă aceeași mîncare ca și nouă ! ?

— Nu.

— Și de ce nu mi-ai spus ?

— De rușine, răspunse Ana.

— Lasă, că-i pun eu la punct.

Strigă după o soră medicală și cînd veni îi spuse

— Roagă-l pe tovarășul doctor să vină la mine. Da' cît mai urgent.

Cînd doctorul se apropie, bătrîna i se adresă :

— Dacă tovarășei Lambu nu-i dați aceeași mîncare ca și mie, la prînz și seara, nu mănînc nici eu !

— Bine, tovarășă Gherasimovna, voi vorbi cu directorul spitalului și sînt sigur că se va aranja...

Doctorul era sigur că totul avea să se aranjeze, căci directorul și el știau că tovarășa Gherasimovna era mama unui activist de partid important din oraș.

Și astfel Anei îi era asigurată acum masa de prînz și seară. Altfel nu se știe cît ar mai fi rezistat.

*

În a doua jumătate a lunii iulie, Ana primi telegrama lui Teodor și peste cîteva zile cartea poștală. Pe lingă atîtea suferințe, în sfîrșit, o bucurie ! Doamne, venise și ziua cînd avea să-l revadă pe Teodor ai ei ; după ce trecuseră șapte ani. Fire optimistă, Ana avea, în sinea ei, credința nestrămutată că el va supraviețui lagărului și că se vor revedea ; doar că nu avea de unde să știe cît de îngrozitoare erau condițiile de trai dintr-un lagăr...

Două neliniști o chinuiau acum pe Ana. Prima privea modul cum ar fi trebuit să-i spună de moartea copiilor la care Teodor ținea enorm. Era însă hotărîtă să-i spună adevărul, chiar de la început, oricît de greu avea să-i fie, fiindcă între ei nu existase minciuna. A doua era cum să obțină banii de drum... Verigheta o vînduse și nu mai avea nimic de valoare să vîndă. Serise în Basarabia, la rudele ei și ale lui Teodor, dar știa că și ei de-abia o duceau de azi pe mîine ; și că probabil vînduseră lucruri din casă pentru a putea cumpăra de-ale gurii. Foametea bîntuia la fel și acolo. Și, într-adevăr,

...le ei nu primi nici o copeică. Îi trimise o scrisoare lui Pavel Crudu, la Tiumeni. De la el, în zece zile, primi, telegrafic, banii.

A doua zi plecă...

La Sverdlovsk, unde trebuia să stea opt ore ca să schimbe trenul, Ana îi trimise soțului o telegramă prin care îl anunța ziua și cu ce tren sosește.

*

Teodor, primind telegrama, începu să tremure de nerăbdare și de bucurie. În primele momente își pierdu capul, neștiind ce să facă. Apoi începu să alerge ca să aranjeze tot ce trebuia pentru întâmpinarea ei. În primul rînd se duse la unitatea NKVD a comunei ca să i se dea voie să plece la Kustanai, să-și întîmpine soția. Aprobarea o obținuu. Apoi, vorbi cu șoferul care-l adusese aici să meargă cu camionul lui la Kustanai. Șoferul se învoui. Mașina e a statului, motorina — la fel — iar el n-are ce pierde. Și apoi cum să nu-l servească pe tovarășul ucitel^{*}, cu atît mai mult cu cît are și el copii la școală. În sfîrșit, Teodor se apucă să facă ordine în casă și să agonisească de-ale gurii. Și în primul rînd pîine, cît mai multă pîine.

Ana era și ea extrem de emoționată. De cîte ori se gîndise la clipa asta! Iată sosise, în fine, și acest moment al revederii lor. Se uită în oglindă. La plecare căută să se aranjeze cît mai bine ca să-i placa lui Teodor, deoarece în anii deportării îmbătrînise mult.

Trenul intră în gara Kustanai. Ana, aplecată peste geam, îl căuta cu privirea pe soțul ei. Și, dintr-odată, îl observă. Se mișca neliniștit de colo pînă colo, urmărind vagoanele. I se păru parcă împutînat și tare slăbit și o cuprinse o duioșie imensă pentru el. Cînd strigă „Teodor“, îl văzu întorcîndu-se brusc, speriat și apoi începu să fugă spre vagonul ei. Ana coborî grăbită din tren. În fața ei era chiar bărbatul ei. Fața lui era toată un zîmbet, ușor timid și cald. Se îmbrățișară și apoi ea îl luă de braț, cum făcea întotdeauna cînd plecau undeva împreună.

■

Pe ea o chinuia gîndul cum să-i spună lui Teodor despre moartea copiilor. Îl vedea atît de fîrav și slăbit... Și apoi, cum să-i umbrească, chiar de la început, bucu-

* Învățător.

ria revederii lor ! Dar nu ieșiseră bine din gară, că Teodor o și întrebă :

— Spune-mi, ce știi de copiii noștri ?

— Mai bine să vorbim despre ei când vom fi noi doi în camion. Nu pe străzi, unde trec toată lumea.

— Bine. Ana.

— Ai slăbit, dragul meu.

— Și tu ai slăbit, Ana.

— Și am îmbătrinit...

— De ce vorbești așa, replică el.

Ai dreptate ! N-are rost să vorbim cum arătăm. Și ne lucrăm să simțim împreună. Este cel mai important lucru pentru noi în momentul de față...

În piață, șoferul îi aștepta. Se urcară în spatele mașinii, ca să fie singuri. Și porniră spre Borovskoie.

— Și acum, Ana, spune-mi ce știi despre copii...

Ana începu să plângă încet.

— Ce-i cu tine, Ana ? De ce plingi ? întrebă speriat Teodor.

Au murit amândoi ! Alexandru de dizenterie în drum spre Baku, unde institutul lor fusese evacuat, iar Dana, de tifos exantematic, în Ceadir-Lunga. Tare greu îmi vine să-ți spun aceste lucruri !...

— Nu se poate ! strigă Teodor. Doamne, de ce au fost răpiți atât de curând copiii noștri, atât de tineri și de frumoși ? ! Și eu, în grabă noi, Doamne, de sântem atât de năpăstuiți !...

Și bărbatul începu și el să plângă.

Ana se mai liniști. Trebuia, într-un fel, să se consolideze soțul, care și așa suferise enorm.

— Nu plinge, Teodor, că mi se frânge inima ! Asta ne-a fost soarta ! Și n-avem ce face... Te rog, nu plânge.

— Da, Ana, nu trebuie să plâng. Asta a fost voia Domnului. Fie-le țărîna ușoară ! Și se închină...

Poi Ana o surprinseră cuvintele și gestul lui Teodor, dar tăcu.

— Ana, tu întotdeauna, în fața unor greutăți mari, ai fost mai tare ca mine ! Și acolo, în lagăr, mi-ai lipsit mult...

— Și eu, Teodore, aveam nevoie de tine. Simteam lipsa calmului tău, a judecății tale nepripite. Și împreună ne-ar fi fost mai ușor...

— E tare greu, Ana, că i-am pierdut pe copii. Doamne, ce mult am așteptat clipa revederii cu ei ! Tot timpul numai la asta m-am gândit !

— Știu... Ca și mine... Singura noastră mulțumire este că acum sîntem împreună. Am fost la mormîntul fetei noastre... Despre Alexandru nu cred că vom afla vreodată unde a fost înmormîntat...

— Vreau să mă duc și eu la mormîntul Danei ; să fiu lîngă ea.

— Tu știi, Teodor, că noi doi n-avem voie să plecăm de aici. Eu am avut o șansă unică să ajung în Odessa și de acolo în Basarabia.

— Da, Ana. Sîntem blestemați să fim legați de Siberia pînă la sfîrșitul vieții noastre. După cum ne-au chinat cum ne-au chinuit, nu ne lăsa nici acum ! Doamne, de ce atîta răutate ?

Între ei se așternu un moment de tăcere. După un timp, ca să imprăstie apăsarea și tristețea care cuprinsese, Ana zise :

— Hai, barbate să vorbim și despre ei. Căci au avut multe de vorbit...

— Vorbește tu, despre tine. Poate, călîndu-ți voi spune și eu prin ce-am trecut, dar mi-e greu. Am uitat tot ce-a fost...

Și Ana începu să-i povestească despre ei. În cei șapte ani cit fuseseră despărțiți, vorbea cu o ordine precisă, dar îi făcea plăcere să-i spună lui Teodor tot ce-i măcra sufletul de cînd fuseseră despărțiți. Iar el, ascultînd-o, o mîna lie ușor pe față. Și așezîndu-se, plin de dragoste și delicatțe, fu pentru ea cea mai frumoasă răsplata a singurătății și a suferințelor îndurate.

De a doua zi, Ana îl rugă pe Teodor să facă rost de bani ca să-i dea înapoi lui Pavel Crudu. Peste două zile, nînd un avans la salariu, reuși să-i trimită banii telegrafic. Nu trecu decît o săptămînă, iar banii le fură returnați, sub motiv că adresantul nu fusese găsit. Ana scrisese mai multor cunoscuți din Tiumeni, ca să afle de soarta lui Crudu. După un timp, primi o scrisoare de la Matriona, prietena lui, în care-i povestea cele întimplate. Crudu aflase prin Matriona, care trăia cu un NK¹ D-ist, că se vor face noi deportări. Și Crudu era pe listă. Lagărele duceau lipsa de brațe de muncă și orașului Tiumeni, ca și altor localități, i se repartizase un număr de deportați. Cum Crudu fusese o dată deportat, și prin aceasta era considerat dușman al poporului, imediat fusese trecut pe listă. Matriona, care ținea să-l ajute, cu toate că risca, îl sfătui să fie oprit mai repede. Arestările urmau să se facă după două-trei săptămîni, deci, formal, trebuiau aprobate de către tribunalul din Ilimi-Man-sisk. Crudu, disperat, știind ce-l așteaptă, se gîndise în primul rînd s-o găsească pe Ana, ca să se sinuciască cu ea: era singura persoană în care avea încredere... Îi scrisese la Odessa, dar Ana, între timp, plecase. Și atunci, cuprins de disperare, pe cînd lucra la construcția unui bloc, se aruncă de la etajul IV; murise pe loc. Spaima că avea să îndure din nou chinurile lagărului fusese mai tare decît dorința de a trăi.

Ana, aflînd toate astea, îl plînsese, fiindcă se simțea, indirect, vinovată de moartea lui; și apoi ținea la el ca la un frate!

■

Încă din primele zile Ana realiză că bărbatul ei est același ca înainte și, totodată, diferit. Se schimbasese mult. O surprinsese că se ruga în fiecare dimineață și seara; el, care mai întîi fusese ateu. Îl înțelesese cînd el îi povestea cum se hotărîse să se sinucidă, și dăduse de foile despre

Iov din Vechiul Testament. Ana mai observă că Teodor devenise și mai tăcut. Evita, mai ales, să pomenească despre lagărul de la Ivdel. Uneori începea să povestească și apoi, dînd din mină, spunea „Să lăsăm asta... Mai bine să nu mă gîndesc la ce-a fost“... Și totuși Ana își creă, treptat, treptat, imaginea neînchîpuitelor suferințe la care fusese supus și dragostea ei pentru el deveni și mai profundă. Pe de altă parte, Teodor era obsedat că nu le ajunge mîncarea pe care o aveau; mai ales piinea... De fiecare dată tăia în bucăți piinea ce rămînea de la o zi la alta, o învelea în hîrtie și o puneă într-un raft al dulapului. Piinea se usca, se îngrămădea tot mai mult, dar el continua să pună alte pachete. Foametea îngroziitoare pe care o suferise atîția ani lasase urme.

Însă fondul lui nu se schimbase. Rămăsese același om foarte cîstit. Trebuie să ai o mare tărie sufletească, pentru ca, după toate prin cîte ai trecut, să rămîi același și Ana se întrebă dacă ea ar fi avut această putere... Suferise și ea mult. Dar suferințele ei nu se puteau compara cu ale lui...

*

Viața nu era plăcută la Borovskoie. Vara era prea cald, iar iarna mult prea frig, cu vînturi puternice. Casa, dărăpănată, nu era un adevărat adăpost. Toată vara și toamna Teodor și Ana munciră s-o pună la punct. Îi ajută și Fritz, un neamț din România, deporta în toamna anului 1944, și care, nu se știe cum, nimerise cu timpul aici, în Borovskoie. Lovit la cap pe cînd fusese în Siberia, omul nu era în toate mințile. Cum nu avea un serviciu, lucra pe apucate, pe unde putea. Știind românește, se atașă de soții Lambu. Cîstit, muncitor, cu o putere de taur, îi ajuta mult în ale gospodăriei. Vorbînd cu el, Ana înțelese că acasă la el, în comuna Giarmata, de lângă Timișoara, avusese o gospodărie frumoasă și urma să se însoare. Dar aici trăia ca vai de capul lui. Mîncare aveau, căci dacă în Rusia bîntuia foametea, în aceste regiuni îndepărtate situația era mai bună. Autoritățile nu reușeau să ia toate alimentele din aceste zone izolate, din lipsa mijloacelor de transport. Pe de altă parte, Teodor și Ana se bucurau de un regim privilegiat, deoarece kazahii aveau un deosebit respect pentru „ucitel“.

Într-o zi, nu mult după ce veniseră aici, se pomeniră în curte cu un kazah bătrîn, care era conducătorul sfatului bătrînilor, însoțit de alți cîțiva care le aduseseră o vacă și cîteva gîște.

— N-avem nevoie de ce-ați adus, protestă Teodor

— Trebuie să primiți ! Este darul nostru, al kazahilor. Un *ucitel*, ca să ne învețe cum trebuie copiii, trebuie să mănince bine și cu leafa pe care o primiți, știm noi cât de bine puteți să mâncați...

Le aduceau, periodic, câte ceva de mâncare — zarzavaturi, cartofi, făină — iar de refuzat nu puteau s-o facă, pentru că asta ar fi însemnat să le aduci o mare jignire...

*

Teodor se apucă de meseria de învățător cu toată pasiunea. După atîția ani de muncă istovitoare și în condiții neomenești, munca de dascăl îi aducea bucurii. Iar copiii erau ascultători, cu toate că avea dificultăți cu ei, fiindcă mulți nu știau limba rusă.

Sotii Lambu se simțeau bine în mijlocul kazahilor, oameni simpli și cinstiți. Totodata viața în această lume le oferea obiceiuri și tradiții interesante, deoarece kazahii își păstrasera, în bună parte, vechiul lor trai. Iar regimul sovietic căuta ca în zonele mai îndepărtate să nu impună întocmai sistemul lui dar ; era mai înțelept. Kazahii aveau legile lor, controlate și aplicate de sfatul bătrînilor, pe care le respectau mai mult decît legile statului sovietic. Unii, mai înstăriți, aveau două sau mai multe neveste, pe care le cumpărau de la părinții fetei. Sotiiile nu aveau o poziție de invidiat ; rolul lor era doar să aducă pe lume copii, să-i crească, să aibă grijă de bărbat și să muncească. Munceau mai mult ca bărbații, care adesea, punîndu-și hainele lor bune, cu pumnalul înfipt la centură, se plimbau mîndri prin comună. Iar morala proletară și disciplina sovietică nu erau respectate aici, cu condiția să nu aibă loc vreo acțiune considerată dușmănoasă regimului, în care caz autoritățile pedepseau fără menajamente...

Nu o dată Teodor și Ana fuseseră surprinși de modul de a acționa al kazahilor. Un kazah avea două soții, dintre care una — ca de obicei la ei — era mai tînără. Soția mai în vîrstă, fiind cam neglijată, ca să intre în grațiile soțului, fură din magazin o cămașă, ca să i-o dăruiască. Vinzătorul, și el kazah, temîndu-se că avea să i se reproșeze că el este hoțul, anunțase cazul responsabilului magazinului, care, la rîndul său, sesizase miliția. Aflînd acest lucru, sfatul bătrînilor se întruni și-l chemă pe vînzător :

— Ești kazah ?

— Da...

— Atunci știi că trebuia să vii la noi să ne spună ce s-a întâmplat, iar noi hotărâram ceea ce trebuia făcut.

— Da.

Ai intrat în țara noastră și știi ce te așteptam?

— Știu, răspunse speriat kazahul.

— Atunci, pregătește-te...

Kazahul știa că urmează să fie uciș și că nădărnica revoluția nu-l putea salva de această pedeapsă... Și în aceeași zi fugise, luându-și nevasta și copiii.

Erau de optzeci ani în Borovskoe. O viață liniștită, total izolată de lume. Cău mulțumită cu sine împreună. Iar acum toată copila lor nu-l găsea și-l aștepta zi și noapte.

Pe vremea în care lucrurile nu erau simple, nu prea exista deosebire între doctorii uniștrii și cei ai de la Komsomol, ei nu erau deloc deosebiți, se înțelegeau foarte bine. Unuștrii erau răzvrătiți și dar, totuși, făceau tot ce puteau în cadrul de încredere în jurul doctorilor. După privirea doctorului și mîna trînteau. Ana, Teodor știau că totuși se bolnăv. De altfel, simțeau și ei că se bolnăvise. Ana căuta să-l îmbărbăteze și să-l liniștească, să-l ducă pe lângă ei să se fi făcut de tot. Dar o vedea că nu se putea, că era o boală; dar trebuia să se arate tare — și pentru ea și pentru el.

Într-o seară după ce stinseseră lampa, Teodor îi spuse:

— Ana, vreau să-ți vorbesc deschis, căci noi nu ne-am mințit niciodată.

— Ana — intră în discuție de seară : imediat ce ai spus ceva important.

— Ana, eu știu că sunt foarte bolnav și că sunt din vreme sau mai târziu...

— Te rog taci, nu vorbi, izbucni ea.

— N-are rost, Ana, să ascundem adevărul. Și tu știi acest lucru !

Ea tăcea ; nu putea să-l mintă spunându-i că nu știe nimic.

— Vreau să-ți spun, Ana, că, deși nu prea m-am manifestat deschis — căci asta-i felul meu de a fi, rezervat — te-am iubit și te iubesc enorm. Mi-am iubit și-m

iubesc copiii... Poate uneori am fost mai rece cu ei, fără voia mea și acum acest lucru mă doare. Ar fi trebuit să fi fost mai cald cu ei, dar, ce să fac, acum este prea târziu...

Ana începu să plângă ușor.

— Nu plinge, draga mea ; n-aș dori ca aceste clipe să-ți lase o amintire prea tristă ! Iar dacă vreaștii să amintesc la născământul fetei noastre, ai săruți cu drag din gâtul meu. Tare mi-e greu acum, Ana, să mă gândesc fără să îmi văd pe copiii noștri, măcar o clipă de tot acest timp. Și acum vreau să-ți spun ceva care m-a închis în mine. Doar acum pot să mă destăinui. Ne au ridicat și ne-au distrus familia din cauza mea... Pe tine nu aveau de ce să te rădăre... Și mă simt vinovat. De te învinovădică, nu știu ! Mi-au spus doar că sint un dușman al poporului. Dar, de ce și te-am făcut, nu știu nici astăzi. În sfârșit, cred că n-am făcut nimic, dar căldăre voi mă simt vinovat. Acest gând mă chină mereu. Te rog, vreau tot ce mi s-a întipărit în nouă, tuturor. Și mă dăruiesc. Și Teodor începu să plângă.

Ana, văzându-l cum plinge, avu tăria să se liniștească. Realiză că bărbatul ei se învinovățase din cauza ei și se constit cu el însuși. Se învinovă și sărăcuțel pentru o viață care nu era a lui ! Și ciți dintre toți cei care i se alăturaseră din Basarabia și din Bucovina nu omorâseră omul care tr-adevăr vinovăț ? Doamnă, dar, oxîșu, ce simțea Ana cum pînă se simțea cam la tine ! Să nu-i dai dreptul să se bucore de viață ? ! N-a suferit oare și tu mult pentru mult ? Cîi simțea oare omul să ducă ? Doamnă, cîi de dăruiești este Teodor ! Îl mîngăie ușor pe obraz, simțind cum îi curg și ei lacrimile. Și-i șopti ușor :

Linștește-te, scumpul meu ! Nu ești cu nimic, dar absolut cu nimic vinovat !... Și eu te iubesc mult ; tu știi asta... Să nu ne gîndim la rele și totdeauna să sperăm că va fi bine. Nîl odată nu trebuie nici să sperăm peste măsură, nici să disperăm prea mult. Te voi îngriji și să vezi că o să te simți tot mai bine.

Dar peste o săptămînă, Teodor muri. Fu înmormîntat în cimitirul comunei ; era sfîrșitul lunii martie 1952... La înmormîntare veniră mulți localnici, dar această dovadă de respect și simpatie nu alina, nicidecum, durerea Anei. Avu tăria să-l roage pe Fritz să facă o cruce de lemn tare, pe care încrustă un singur nume : Teodor — așa cum îi spunea ea.

Un timp, Ana nu se mai recunoscuse ea însăși. Nu putea minca, nu voia să vadă pe nimeni ; nu mai dorea să trăiască... Treptat, treptat, însă își mai reveni. Începu să treacă pe la casele kazahilor, ca să aibă grijă de vreun bolnav și mai ales să vadă copiii ; să vadă o familie. Era una din marile ei bucurii. Să simtă că alții sint fericiți...

Se ducea des la mormîntul lui Teodor. Avea impresia că prin asta îndeplinește o datorie față de el și că simte mai aproape. Și toate gîndurile ei adunau dorință și speranța de a se mai duce la mormîntul Danei și dorința de a afla unde este mormîntul lui Alexandru.

CAPITOLUL 41

Era în preajma Crăciunului lui 1956. Ana se pregătea să împodobească pomul de Crăciun. De cînd fusese adusă în Siberia, căuta ca an de an să împodobească de Crăciun un brad, așa cum făcea cînd erau cu toții împreună ; așa retrăia clipele fericite de altădată. Pe cînd tăia hîrtia colorată, ca să lucreze figurine, auzi bătăi la ușă. Intră un kazah care-i spuse :

— Tovarășul președinte al *selsovietului* vă cheamă mîine dimineată, la el în birou.

— Bine, zise ea.

Așteptă cu oarecare neliniste a doua zi.

În cei peste patru ani de cînd Teodor al ei se prăpădise, nu fusese chemată la nici o instituție. Doar avea grijă să treacă săptămînal la NKVD să facă, formal, prezență. Și acum o cheamă chiar președintele *selsovietului* !

Cînd, a doua zi, se duse, președintele îi spuse zîmbind :

— Am o veste bună pentru dumneata și-i înmînă o foaie bătută la mașină pe care scria :

*Tribunalul suprem
al Republicii Socialiste Moldovenești*

ADEVERINȚĂ

*Problema învinuirii lui Lambu Teodor Harlampievici, născut... hotărîtă de NKVD pe data de 27 iunie 1942 *, se anulează.... Lambu T.H. se reabilitează.*

*Președintele Tribunalului Suprem
al R.S.S. Moldovenească
L. Lunqu*

* Hotărîrea NKVD este menționată cu data mai tîrzie cu peste un an de cînd fuseseră ridicați. De fapt, ei fuseseră deportați fără nici o decizie juridică și abia întocmiseră formele necesare ; și prin asta oficialitățile considerau că totul este în ordine.

După ce citi totul, Anei îi veni să urle și să-l scuipe pe președintele *selsovietului*. Cum adică, Teodor este acum reabilitat, iar pedeapsa nedreaptă se anulează? După ce suferise atât de mult și din această cauză murise? După ce zeci și chiar sute de mii de oameni cunoscuseră cele mai mari suferințe? Moartea atîtor oameni și îngrozitoarele suferințe ale tuturor celor deportați se pot anula cu niște petice de hîrtie? Iar neghiobul acesta de președinte mai are tupeul să spună, zîmbind, că este o veste bună! Dar Ana își dădea seama că n-are rost să vorbească... Președintele *selsovietului* este vinovat doar pentru că este unul dintre cei ce susțin acest regim; dar n-are nici o legătură directă cu deportarea lor! Tăcu și ieși din birou. Ajungînd acasă nu se putu abține și începu să plîngă în hohote. Doamne, cum a fost posibil să se fi întîmplat toate cîte s-au întîmplat — atîția și atîția oameni condamnați pe viață pe degeaba!! Știa, totodată, că de acum poate să plece din Siberia, pe care o ura și mai mult. Voia să plece cît mai repede de aici! Îi venea greu să lase mormîntul lui Teodor, dar în Basarabia avea mormîntul fetei. Și acolo, în Ceadîr-Lunga, copilariseră copiii ei, acolo îi va simți mai aproape de suflet. Simțea totodată că nu mai putea suporta această Siberie, de care se lega tragedia lor.

Peste două zile plecă, iar după vreo zece zile ajunse la Ceadîr-Lunga, în sfîrșit.

Aici Ana începu să ducă o viață retrasă. Se simțea îmbătrînită și foarte obosită. De cîteva ori pe săptămînă, pe orice vreme, se ducea la mormîntul Danei. Odată, disperată, o străfulgerase gîndul sinuciderii. Dar apoi se reculese, își zise că prin asta dădea dovadă de slăbiciune. Ea trebuia să trăiască ca să sufere; cu gîndul la Teodor și la copiii ei; suferința o făcea să-i simtă aproape. Avea nevoie de această suferință, ca să nu fie complet dezrădăcinată. Fără această suferință care o măcina zi de zi, simțea că n-ar mai fi putut supraviețui. Singura ei bucurie era să se ocupe de copii; de copiii altora. Și o bună parte din timp și-l petrecea cu ei; cum făcuse și la Borovskoie.

Aceasta a fost tragedia familie Lambu, a familiei Colev, a părintelui Ștefan și a fetei lui, Lili, a Idei Moscovici, a Eugeniei Grosu și multor altora. Însă cuvintele nu pot exprima toată grozăvia reală. Numai cei ce-au trecut

ei înșiși prin toate, pot să știe, cu adevărat, cât de nemărginită a putut fi deznădejdea și suferința lor. Și asemenea lor au avut de suferit multe zeci de mii de familii din Basarabia și din Bucovina de Nord. Familii de oameni obișnuiți, care nu se gîndeau decît să trăiască în liniște ca să-și crească copiii.

Și toate astea pentru că apăruse o progenitură a Antichristului, Marele Demon, care — în numele comunismului — luase viața a sute de mii, a milioane de oameni și o chinuise pe a celor rămași în viață. Ca să-și impună voința sa de fier.

Căci toată ființa sa era cuprinsă de viciul puterii, drog ce stăpînește tot mai mult și înnebunește tot mai mult...

Marele Demon este mai rău ca o molimă, holera, ciuma sau oricare alta. Deoarece pe lângă faptul că ia viața oamenilor, deformează sufletul celor vii. Și ca orice molimă, este molipsitoare. Căci Marele Demon se zbate ca puterea lui să se extindă dincolo de limitele stăpînirii sale. Este suficient să existe undeva un Mare Demon ca să apară alții asemenea lui, în alte părți ale acestui pămînt.

Stalin a fost un Mare Demon, ca și Lenin; și Hitler. Și mai sînt încă Mari Demoni pe acest pămînt, blagoslovit de ceruri; unde n-ar fi trebuit ca oamenii să aibă parte numai de suferință...

Oare numai Marele Demon este singurul vinovat de suferințele oamenilor pe care i-a stăpînit? Nu sînt, oare, vinovați toți ceilalți oameni, care s-au bucurat de o viață normală? Care s-au bucurat de libertate fără să știe ce înseamnă lipsa de libertate; care știau ce înseamnă frică fără să știe cât de îngrozitoare poate fi această frică, care te stăpînește clipă de clipă; care au acceptat minciuna, dar care nu știau ce înseamnă să trăiești numai în minciună; care, bucurîndu-se de viață, n-au înțeles ce înseamnă să ți se ia această viață, fără să știi de ce...

Indiferența lor față de suferința semenilor lor i-a făcut părtași la vina Marelui Demon...

Lector : DOINA MANDAJ
Tehnoredactor : ELENA RADUȚĂ

Bun de tipar : 18 V 1992 Apărut 1992
Comanda nr. 3120
Coli de tipar 13,25

Tiparul executat sub comanda nr. 135 la
S.C. ROMCART - S.A.
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
București — ROMANIA

